

INTIMNA PREDSTAVA

Ružica Vasić

Ružica Vasić

Intimna predstava

Budva, 2018.

Ružica Vasić
INTIMNA PREDSTAVA

Izdavač

JU Narodna biblioteka Budve
Žrtava fašizma bb, Budva

Za izdavača

Mila Baljević

Glavna i odgovorna urednica

Mila Baljević

Urednica izdanja

Stanka Rađenović Stanojević

Lektura

Stanka Rađenović Stanojević

Kompjuterska i likovna obrada

Aleksandar Petrović

Štampa

Golbi print, Podgorica

Tiraž

300 primjeraka

Beograd, april 1912.

Proleće se pokolebalo. Beograd je, nakon dve sedmice toplih dana nekako svenuo, posiveo, gotovo za noć. Noćas je krenulo nevreme. Prvo je počeo da duva vetar, zatim ledena kiša. Pred jutro, nevreme je preraslo u oluju. Vetar šiba i lomi grane koje su tek počele da zelene. Ulice su opustele. Ljudi se mogu videti samo kraj gradskog groblja. Žurno hitaju u grobljansko dvorište, boreći se sa naletima vetra. Gospoda pokušavaju da sačuvaju dostojanstven izgled dok se trude da jednom rukom sačuvaju šešir, a drugom da pridrže kakvu damu koja posrće. A i te beogradske dame... po ovakvom vremenu ništa ih ne bi moglo izvući iz kuće, čak ni da Mile Jevrejin spusti cenu sapuna u svojoj bakalnici... a vidi ih sad. Potpuno ravnopravno grabe ka kapeli ne bi li videle još kakav skandal pre nego što se ova sahrana okonča.

Možda, da je pokojnik bio neki mirniji čovek, ovakav kijamet bi bio prepreka i najostraćenijim poznavaoocima pozorišta. Ali pokojnik, taj Rucović, bio je jedan od onih o kojem se imalo šta reći, te se i govorilo. Žene su uglavnom prepričavale njegove ljubavne afere, a muškarci su više voleli da govore o terevenkama i pošalicama koje je Rucović umeo da začini sukobom sa žandarmerijom

ili kakvim gospodinom na položaju. O njemu se uvek ponešto imalo reći jer je činio sve što su ovi ljudi tajno priželjkivali. Stoga, sahrana, poslednja asocijacija na skandal, u ovom slučaju bila je poziv svakome ko voli da bude u toku gradskih tračeva, jer se pročulo brzo po čitavom Beogradu da će sve tri udovice doći: i Katica i Olga i Marija.

Zaista, nekim čudnim spletom okolnosti, sve tri su imale pravo da sebe nazovu udovicom, i začudo, nijedna se tog prava nije odrekla. Marija je otkazala predstavu, Olga takođe. Katica je odložila sva gostovanja i hitno doputovala u Beograd. Svaka od njih na svoj način omiljena i na sceni i van nje, pojedinačno je privlačila pažnju. Danas, one premijerno zajedno nastupaju na gradskom groblju. Sudeći po palanačkoj logici, ovo je trenutak koji se ne propušta, te sad postaje jasnije čemu ovolika gužva pred kapelom koja još uvek nije otvorena, uprkos vetru i kiši.

Evo kapije, i na njoj osmrtnice koja se dosta dobro drži naspram sve jačeg naleta vetra. Jedan čovek obema rukama drži šešir gleda plakat. Da, piše: Bogoboj Rucović. Taj čovek, Ilija Čiča Stanojević skine svoj šešir i kroz kapiju prolazi gologlav. Možda opsuje vreme. Možda opsuje život, ne čuje se, vetar tog momenta snažno vrisne, i podigne Ilijin kaput skoro do pasa. Ilija ubrza korak i produži ka kapeli gde se tiska pedesetak ljudi. Ilija pokušava da ugleda nekog poznatog, ali danas mu svi izgledaju i poznato i nepoznato. Želi da zaboravi sva ta lica, njihove upitne poglede i osmehe kojima mu stavljaju do znanja da ga poznaju. Klimne glavom u jednom pravcu,

ali nije siguran treba li to da čini. „Jeste, to je onaj komedijaš“, čuje, i neki mučan osećaj pristigne s tom rečju. Komedijaš, lero, čovek sa osmehom danas bi da plače, i jedino što ga plaši je da ovoj skupini i njegove suze ne budu smešne i komedijaške. Zato želi da ih sve otera odatle. Želi da im zaurla da su suvišni, da je ovo intimni čin, ali to ne čini. Stane u red da uđe u kapelu. Zatvoriće vrata, misli. Zamandaliće ih i neće pustiti ove ljude unutra. Neka ispadne skandal. Nije ga briga. „Eno su!“, čuje žamor iza sebe. Ugleda sve tri supruge svog pokojnog prijatelja. Dolaze zajedno, u miru. Ilija se osmehne. Žao mi je, Beograde, danas ništa od skandala, pomisli, i sa znatnim olakšanjem se nasloni na kapelu. Ka skupini dolazi Katica, sa izvesnim gospodinom, koji je drži za lakat desne ruke. Čuje se jedno glasno: „Pssst!“ Iza nje ide Olga sa Dobricom Milutinovićem, njihovim zajedničkim prijateljem. Poslednja se pojavljuje Marija sa Milanom Grolom. Ilija pripali cigaretu. Ovo ipak može da bude skandal. Bože pomози.

Ilija klimne pozdrav Katici. Ona ulazi u kapelu. Njen pratilac stane pored Ilije.

– Vi ste takođe glumac?

– Pokušavam da ne razmišljam o sebi na taj način.

Gospodin se nakašlje. Pored njega prolazi Olga, kojoj ni ogromna crna bunda od astragana ne uspeva da sakrije obline. Dobrica je uvede u kapelu i ostane pored Ilije.

– Ovo nas on zabavlja, znaš? Nemoguće da je umro baš na prvi april!

Ilija prećuti. Dobrica vadi cigaretu, Ilija pokušava da mu pripali. Pridružuje im se Grol.

– Valjda se neće počupati unutra...

Ilija pokaže glavom ka ljudima i ženama koji zaviruju u kapelu.

– Publika je već zauzela mesta.

Katica, Olga i Marija prilaze kovčegu. Ostaće kraj pokojnika i primati saučešće, tri udovice, tri glumice. Žale li, ili igraju još jednu ulogu? Sad će ovi ljudi, jedan po jedan, da uđu i donesu presudu. Koja je najtužnija? Koja ga je najviše volela? Koja će prva zaplakati?

U kapeli, nalazi se samo otvoreni kovčeg, u kojem leži Bogoboj. Ispod nogu mu je velika kutija, u kojoj je novac, što sitan, što u novčanicama. Iznad glave mu je upaljena sveća. On izgleda kao da se smeška. Katica, Olga i Marija stoje skamenjeno pored kovčega. Katica duboko udahne i prva progovori.

– Zamolila bih vas da me na trenutak ostavite nasamo sa njim.

Olga sevrne očima, no Katičin miran i odlučan ton je odvratil od negodovanja.

– Obećavam da ću lično priuštiti i vama intimni oproštaj. Najzad, danas nismo tu zbog publike.

Marija upitno pogleda Olgu.

– I ja bih volela jedan trenutak da sa njim ostanem nasamo.

Olga prevrne očima.

– Ispred je narod koji se mrzne od rane zore...

Katica skine svoju lisicu.

– Oni su nevažni. Ovo su naši poslednji momenti sa njim. Molim vas...

Olga nemo izađe iz kapele. Marija izađe za njom.

KATICA

Katica ostavlja novac u kutiju ispod pokojnikovih nogu, prekrsti se, a onda ga ispitivački pogleda.

– Ovo je jedna od tvojih šala, zar ne?

Bogoboj ne reaguje.

– Odgovori mi, Bogi!

Katica se ponovo prekrsti, brzo, osvrćući se. Dok se krsti, dotakne svoj broš. Lice joj se razneži.

– Sećaš li se?... Ovo si mi ti poklonio.

1892.

Jun, topliji no inače. Ulica je živa, ceo Beograd kao da se slio u nju. Par kafana, čije bašte natkriljuju pored krošnji okolnog drveća i improvizovani i novi suncobrani, kako ko sebi može da priušti. Mame prolaznike limunadom i kabezom, hladovinom i smehom koji se zaori pod nekim razapetim šatorskim krilom. Konobari se brišu svojim belim krpama, mršteći se na svaku porudžbinu, jer to znači pomaći se s mesta, otići i nasuti još pića. A ovaj jun je vreo. Voda izbija iz svake pore. Ne da se čoveku disati. Između kafana šepuri se jedna piljara i jedna prodavnica šešira iz kojih iskrsne poneka damica sa svojom mamom ili tetom, pa sva muka padne lakše. Mlade beogradske dame kao da ne osećaju žaropek oko sebe, osmehuju se

tajanstveno kao da su izmislile poseban sistem hlađenja ispod tih njihovih haljina. A od pogleda koji povremeno skliznu ka kafanskim terasama nije lakše, naprotiv! Kao da se temperatura povećava za par stepeni, te njihove oči potpiruju neke druge vatre ovog leta.

Dečaci u ranom pubertetu ne mare za čedne uzdahe i filigranski osetljive signale trepavicama koje trepere ka izvesnim momcima za ženidbu. Kako koja devojka prođe pored njihovog mladog čopora zaori se vesela melodija mladosti, slobode i bezobrazluka koji će već dogodine i iz njihovih glava ispariti... videće ti mangupi već kako je teško opstati u Beogradu juna meseca kad odelo steže, šešir svrbi a nogavice, još ove godine kratke, pokriju noge do kaldrme. Zasad, oni još uvek nesvesni te muke pevaju iz glasa: "Gde si dušo, gde si dušo, rukavicu skrila, kad je noćas na mom licu bila..."

– Ćut', derle jedno nevaspitano! – govori starija gospođa koja rukom skriva uši svoje mlade rođake. A devojka pojma nema čemu vika. Ona se smejulji ispod tetkine ruke i gleda ka kafani "Dardaneli" ne bi li ukrala još jedan pogled, još jedan osmeh ispod prvih brkova njenog favorita.

E baš tu, u toj kafani, baš sto pored momka kome jedna tetka svojom pozamašnom figurom sakri ljubljenu, odvija se živa diskusija između dva sredovečna glumca i jednog mladića. Bogoboj, koji je već prešao dvadesetu, u besprekornom sivom odelu, naspram Milorada Gavrilovića, kojeg zbog njegove prefinjenosti i istančanog ukusa, uprkos hroničnom nedostatku novca zovu Gospodin, i Toše Jovanovića, ispijenog od alkohola al' i dalje zgodnog, visokog i veoma šarmantnog tipa... pa, Bogoboj naspram njih deluje smešno, ovako mali, rošav i nosat. Ne pomaže tu ni odelo ni novac koji Bogoboju redovno šalje sva familija. Kao pravi mladi doseljenik u Beograd, Bogoboj treba da stekne prijatelje, i iako dovoljno pametan da zna kako namamiti novcem

izvesne poznanike, dovoljno je naivan da za te poznanike odabere baš ovu dvojicu, glumce, koji mu ni za šta u životu neće valjati. Naivniji od Pinokija, Bogoboj maše kafedžiji Dragu, i pokazuje mu rukom da donese isto za sto gde se već nalaze tri čokanja žestokog pića i jedna puna pepeljara. Bogoboj se nagine ka Toši, koji je ležerno prekrstio nogu preko noge i nudi mu tabak papira. Toša iznenađeno gleda Gospodina, ali ovaj stari blefer ne odaje nikakvu emociju. Bogoboj je, pak, prilično uzbuđen pa gotovo zapišti svojim iritantnim glasom:

– Va fankulo! Dajte nekome, ili sami režirajte!

Toša prevrnu očima. Gospodin se osmehne i potapše Bogoboja po leđima.

– Ne bavimo se mi tim stvarima, verujte mladiću. Mi smo samo glumci.

Bogoboj se bolje namesti u stolici.

– To je čuveni Karlo Goldoni! Mora da ste čuli za njega!“Sluga i dva gospodara?”

Bogoboj se najzad nemoćno nasloni na stolicu.

– Vi ne razumijete o čemu zborim.

Toša se šeretski nagne ka Bogoboju.

– Moram da vas upitam nešto delikatno. Da li uvek piskujete dok pričate o pozorištu? Vaš glas je... drugačiji, rekao bih.

Bogoboj na trenutak zbunjeno gleda pred sobom. Onda, između tuče ili novog prijateljstva odabere ovo drugo, i pristane na provokaciju. Toša se već smejulji posmatrajući Bogoboja, koji odsutno dodiruje grlo.

– Piskućem, da, piskućem kad sam dešperantan. Ne biste vjerovali kako to djeluje na devojkje.

Sva trojica se nasmeju. Konobar donosi tri čokanja i još sveže vode. Najzad, progovara Gospodin.

– Interesantno je vaše zanimanje za teatar. Rekoste, Vi ste preveli tekst?

Bogoboj nije siguran koliko će imati podrške u ovom čoveku, ali mu njegov prijatan ton uliva nadu, pa ubrzano nastavi.

– Imam još neke transkripte, ako ste zainteresovani...

Gospodin ga nestrpljivo prekida u pola rečenice.

– A čime se bavite, mladiću? Kako beše ime? Bogoljub?

– Bogoboj. Rucović. Student prava.

Glumci prсну u smeh. Bogoboj se ovog puta zaista iznervira. Glas mu poprimi baš onaj iritantno piskutav ton.

– Vašem teatru manjka tekstova. Igrate iste komade, godinama. Ja znam sve vaše tekstove napamet! Postalo je lizerno... Vi, gospodine Tošo, imate onaj pokret, ko kakvi galijot, i stalno koristite, to, nešto sa ramenima... to je vama postala kao kakva komocija da izvodite.

Bogoboj slegne ramenima pa izdigne obrve, pa zatrese lagano levo pa desno, mangupski, imitirajući Tošu.

– Lizerno, već viđeno... Publika traži nešto novo. Nema pasionate, strasti kako bih rekao, zar ne vidite?

Gospodin izvije jednu obrvu, uzme svitak sa stola. Gleda neko vreme Bogobojev prevod, pa polako ispije rakiju iz svog čokanja.

– Vidim da nam baš nedostaju mladi pravnici željni kratkih izleta u teatar.

Toša se nakloni Bogoboju. “Odigra” svoj geg kojim ga je Bogoboj provocirao.

– Izgubljeni smo bez vas, takoreći.

Zatim, kao da je time zapečatio svaku dalju raspravu, Toša uzima pepeljaru sa stola i krišom prosipa njen sadržaj u jednu veliku saksiju sa cvećem do njega. Gospodin ne obraća pažnju, mirno

lista svitak. Bogoboj ih posmatra, polako se smiruje. Jedno vreme niko ne progovara, dok se Gospodin ne oglasi.

– I kažete, ovo će nas spasiti?

Bogoboj se lupi po kolenima.

– Briga me što ćete mi reć', da vi rečem.

Gospodin se nasmeje nečemu što je pročitao. Pogleda Bogoboj strogo.

– Zavidim Vašem entuzijazmu. A onda, gledam Vas, to Vaše odelo. Košta više nego što nas dvojica možemo da zaradimo, sve tezgareći i ulagujući se bogatim, dokonim damama. Držite se prava, i obećavam, uvek možemo popiti ovako po koju...

Gospodin umorno spušta svitak na sto. Uzima svoj čokanj. Nazdravi im, obojici i ispije čokanj do kraja. Toša mu se pridružuje.

– Hoćete mi reć' da mi zbog moje robe i mojih šoldi ne držite bandu?

Gospodin raširi ruke, kao da se brani od ovakve opaske.

– Šta uopšte znate o pozorištu?

– Ja Vas pola ne razumem ni kad govorite. – dodaje Toša.

Bogoboj učuti za tren. Iza Gospodina se pojavljuje Bata Simić, prijateljski ga lupi po ramenu. Gospodin se osvrne.

– Čujem neku raspravu, pa odlučih da svratim i vidim može li se kako pomoći. – kroz smeh govori Bata.

Gospodin se nasmeši i ustane da se rukuje sa njim.

– Pridruži nam se. Ovo je Bata Simić, naš kolega iz Niš, kako bih rekao...

Atmosfera postaje podnošljivija. Smeh koji Bata produkuje je zarazan i Bogoboj i Toša ustaju da mu pruže ruku. Bata sad već bolje može da osmotri Bogoboja.

– A Vi ste?...

Bogoboj klimne glavom.

– Rucović, student prava. Ovde sam arivao na izlet u teatar!

Bata zbunjeno zatrepće, ali se Toša i Gospodin od srca nasmeju. Bata prinese stolicu njihovom stolu. Gospodin u kratkim crtama prepričava Bati ponudu koju su dobili od Bogoboj, i dok traje priča, Bogoboj kao da se skupio, ubledeo. Zaboravlja i na Goldonija i na pozorište. Pažnju mu odvlači par koji se približava njihovom stolu. Gospodin primećuje promenu koja se dešava u ovom blesavom mladiću, tim pre što je crvenilo koje ga je oblilo prebojilo njegove ožiljke po licu u ljubičastu boju. Gospodin se znatiželjno osvrne, pa se podigne sa stolice da pozdravi čoveka i ženu koji im prilaze.

– Evo Šarčevića! Molim prisutne za aplauz!

Toša i Bata ustaju i tapšu. Petar Šarčević se klanja, atmosfera postaje baš vesela. Ali ne i Bogoboj. Naprasno, više ne oseća ruke, ni lice. On je nekako ostao po strani, sve više postajući autsajder u ovom glumačkom okruženju. Njegovo odelo je u ovom društvu suvišno. Ali nije to razlog što Bogoboj zadržava dah. On ne može da sakrije oduševljenje jer gleda Katicu koja stoji tik pored Gospodina, dok se njen suprug, Petar, rukuje sa Tošom. Bogoboj se koristi situacijom i prinosi stolice njihovom stolu. Toša ih ljubazno pozove da se pridruže.

– Naš dragi prijatelj vam je već obezbedio mesta. Izvolite.

Katica, crna, mršava damica, u jednostavnoj bež haljini, sa iznošenim šeširom pruža ruku Gospodinu, on joj pravi naklon. Bogoboj briše znoj sa čela, vraća maramicu u džep i ustaje da pridrži Katici stolicu. Katica ga kratko pogleda, pa sedne. Bogoboj već maše Dragu, Drago prilazi, a za to vreme neka čudna euforija obrušava se za ovaj sto, kao da svi osećaju Bogobojevo srce, njegovu radost. Glumci glasno i veselo odaju komplimente jedan drugome, dok Katica sa dosadom gleda u svoje nokte.

– Nokti su Vi predugi.

Katica strogo gleda Bogoboja. To ga ne pokoleba da nastavi.

– Niste zašli u kužinu barem godinu dana.

Katica se oholo nasmeši.

– Mom suprugu to ne predstavlja problem. Znete, mi živimo od slave.

Katica se osmehuje. To je Bogoboju dovoljno. Smeši se blaženo i nekako, vidi samo nju. Ne primeti ni kad se glumci međusobno utišaju, niti čuje Gospodina šta je rekao Katici. A Gospodin je rekao ovo:

– Vaša sinoćna predstava je bila za svaku pohvalu, moram da priznam.

– Čitali smo čitavim putem, posramljeni. – dodaje Toša.

Bogoboj gleda Katicu kako polako ispija limunadu. Posmatra je kako spušta čašu na sto, a onda se skromno osmehne. Bata se nagne ka njoj.

– Ne obraćajte pažnju na ova dva laskavca, Katice. Ovo su dvojica najvećih glumaca, koje je Beograd ikada imao.

Katica iskrivi usne u kiselu grimasu. Čovek prosto ne može da proceni da li je to zbog limuna ili Batine priče.

– Hoćete reći da nije bilo za svaku pohvalu?

Bata se nađe zatečen. Bogoboj želi da joj aplaudira, da je zagrlji, sad, tu, pred svima, šta ima veze što joj je tu muž, ona je žena koju ne može imati niko u potpunosti. Ako se do sad nije pomirio sa tim, Petar Šarčević biće u velikoj nevolji.

– Bili ste sjajni bez svake sumnje – ispravlja se Bata, – hteo sam samo da se našalim na račun svojih poznanika, dobrih prijatelja tačnije, ja... ne zamerite, molim Vas.

Petar ga potapše po leđima.

– Katica je danas ustala na levu nogu. Žao joj je što tako brzo moramo da napustimo Beograd.

Tenzija polako splašnja, i glumci ponovo počinju sa međusobnim pohvalama, njihove reči postaju isprepletane i nerazumljive. Bogoboj i dalje gleda Katicu, a ona posmatra prolaznike, povremeno udahne vazduh, kao da želi da zadrži tu sliku Beograda duže u sebi.

– Gledao sam Vas sinoć. Bili ste roza među karanfilima. – dopire do Katice.

Ona oseća uzbuđenje tog smešnog čovečuljka u skupom odelu. Ta rečenica nije puko hvalisanje, već poziv da učini korak. Sviđa joj se drskost kojom ignoriše postojanje njenog Petra. Sviđa joj se njegov strah da ne bude odbijen. Ruža među karanfilima? Pomalo otrcano, ali nešto što njenoj sujeti danas prija. Ne govoriti o pozorištu, ne danas. Ne o glumi. Ni o Nišu i odlasku iz ovog živog grada. Govoriti o ružama i karanfilima. Katica zadovoljno zažmuri i nagne se ka Bogoboju.

– Prestrogi ste. Ni karanfili nisu za bacanje.

Bogoboj se nasmeje. Katica nešto tiše dodaje.

– Videla sam i ja Vas.

Bogoboj ne veruje u prvi mah. Katica klima glavom.

– Videla sam Vas. Nemojte se čuditi. Uvek dobro osmotrim publiku, uvek. Vas se odlično sećam.

– Je li zbog nosa? Ovakav nos se rijetko će može videt.

Katica i dalje klima glavom.

– I jednu mladu ženu. Sedela je kraj Vas.

Bogoboj se hvata za nos, pa odustane. Spusti dlanove u krilo. Da, sad se i on seća. Nije bio sam.

– Još jedna „roza“, pretpostavljam?

– Jagoda, – prostodušno odgovori Bogoboj.

Smešan je ovaj čovečuljak. Možda joj spasi dan. Katica se naginje vrlo blizu Bogoboju, gleda ga izazovno.

– Zar? Mislila sam da Vam je cveće uža specijalnost.

Bogoboj se više ne smeška. Vrlo je ozbiljan, i nesrećan zbog Katičine pronicljivosti. Nije ni planirao da vodi Jagodu; njeno površno doživljavanje teatra, života uopšte... kako to da objasni? Kako da iskaže da je oduvek maštao o jednoj takvoj ženi kakva je Katica, jednoj slobodoumnoj, bistroj ženi koja može da mu parira, koja ume da ga zaveže i razveže kako joj se čefne...

– Jagoda joj je ime. – bubnu Bogoboj najzad. – To mi je vjerenica. Ali spram Vas... mogao bih je nazvati violom.

Katica ponovo ispija limunadu. Ostavlja čašu, obriše maramicom usnu.

– Dakle, fina, stidljiva...

Bogoboj joj dotakne ruku.

– Ali nije roza.

Trgne ih smeh ostalih za stolom, koji se smeju nekoj Tošinoj pošalici. Katica trgne ruku, pa pogleda ka Petru, koji, zabavljen, maramicom upravo briše čelo, i to onaj deo gde jednog dana izrastu rogovi, kad konformizam braka ostavi ženu po strani da joj se na korak od muža udvaraju smešni tipovi u skupom odelu.

Katica se okrene ka Bogoboju, lice joj sine, i iskreno mu se smeši.

– Sreća moja što niste glumac. Umrla bih od dosade do sad da nije Vas.

Bogoboj joj se sve više primiće, pokušava da je omiriše.

– Tentate me.

Katica se namršti.

– Šta Vam to sad znači?

Bogoboj se osmehne.

– Podsmjevate se. A ja bih sad dao sve da osjetim miris roze.

Katica se odmakne.

– Uozbiljite se. Ja sam nesrećna. Vi tu ne možete ništa.

Bogoboj posmatra ljude koji sede za njihovim stolom. Postaje svestan koliko se razlikuje od njih. Jasan mu je prezir koji Katica oseća prema kolegama. On se razlikuje, jer može da je usreći. Reći će joj to.

– Ja... – Katica podigne ruku, prekida ga. I dalje gleda supruga i njegove sagovornike.

– Vidite li ih? Ovako je svaki put kad dođemo u Beograd. Popijemo piće, hvalimo se, stalno se hvalimo. Ne znamo prosto ko je loš pored toliko sjajnih umetnika.... Ne podnose se, inače.

Katica se tužno osmehne.

– Htela sam da odem na Kalemegdan. Da sednem ispod nekog drveta i da posmatram nebo. Ne gledajte me tako, ne mogu sa Vama. Htela sam sa Petrom, ali on voli da ga pohvale.

Bogoboj je ponovo uhvati za ruku.

– Uz mene Vi nikada neće bit dosadno. Hajdemo odavde. Vi i ja, solo.

Katica ga drsko gleda u oči neko vreme, onda izvuče ruku i prinese cigaretu ustima.

– Sutra se naša trupa vraća u Niš. Mislite li da ćete me više ikada videti?

Bogoboj joj pali cigaretu i značajno je gleda.

– Mislim... da sam ti muž, nikada ne bih dozvolio jednom galijotu da ti se udvara za mojim stolom.

Katica uvuče prvi dim, onda se zlobno nasmeši.

– Ali Vi, gospodine Rucoviću niste moj muž.

Bogoboj ustaje, naginje se ka njoj.

– Ne, nisam još... ali uvijek postoji „domani“, sinjora...

Katica prasne u smeh. Smešni čovečuljak ima petlju. Smešni čovečuljak joj jeste ulepšao ovaj dan koji nije vodio nikuda. Istina, uskoro možda neće imati ni pristojan ručak, ali ona, Katica, dobila

je svoju porciju hrane za danas. Bogoboj se nakloni, prvo Katici, pa se okrene ka ostalima.

– Gospodo, a domani.

Bogoboj odlazi kod kafedžije Draga da izmiri račun. Gospodin gleda za njim.

– Srčan mladić. Zar ne, gospodo?

Katica, uz smešak odmahuje glavom.

– Nesvakidašnja pojava.

Ta junska noć svrbela je Bogoboja, mučila ga i preznajala do zore. Koliko je dima stvorio boreći se sa svojim mislima, ni otvoren prozor nije uspeo da otera miris cigareta iz njegove sobe. U praskozorje, Bogoboj je spakovao kofer. Napisao je jedno pismo svom ocu, drugo gazdarici i polako se iskrao. Sloboda koja zadesi čoveka tako nenadano znači samo jedno – taj se čovek odrekao svega što je bio do sad. Ne odlazi se od sebe tako lako, nemojmo precenjivati Bogobojevu hrabrost, ne nazivajmo ga ni nepromišljenim. Imao je čitavu noć da odluči, ni časa više. Cvrkut ptica što su već najavljivale svitanje zvonio je kao alarm da jedna kola upravo odlaze, i Bogoboj je trebao da ih stigne. Peške. Sa koferom. Dakle, možda je i zakasnio. Eto koliko je velika dilema bila. Odlazeći iz ovog pansiona, znao je da gubi podršku oca i verovatno ostale familije. Pismen, ali nedovoljno spretan, lako je mogao završiti kraj lonca narodne kuhinje. To je znao. Znao je da nema pojavu ni glas da bi bio ozbiljno shvaćen kao glumac. Osim toga, i Jagoda će verovatno biti skrhana njegovim nenajavljenim

nestankom. Jagodina porodica je veoma pedantna u svemu. Njima su skandali nedopustivi. Eto, žao mu je što nije stigao makar pismo da joj napiše...

Iznova vrteći u svojoj glavi sve okolnosti koje bi trebalo da ga vrate u sobu, Bogoboj je hrlio na ulicu, zatim bi s vremena na vreme zastao da uhvati vazduh. Vazduh u plućima je postajao sve slađi. I eto, taj vazduh slobode, koji se retko ko usudi da proba, ovog jutra je punio Bogoboju pluća, noseći ga ka jugu. Ovo nije bilo trenutno raspoloženje, ovo nije hir, Bogoboj sluti da je ovo sudbina, i tog momenta pomisli na svog oca... njegov otac, sveštenik, rekao bi mu sad da sudbina ne postoji u pravoslavnoj veri. Rekao bi mu da se ne obmanjuje "sudbinom", već da prihvati odgovornost. Slomiće mu srce. Slomiće mu srce...

I baš tad, kad pred njegovim očima leluja lik oca koji se moli za zdravlje svog sina tamo, u Budvi, pored Bogoboja protandrka rasklimana kočija sa natpisom gostujuće trupe iz Niša. Bogoboju se rasprši sva krivica sa lica, i ponovo mu onaj sladak vazduh ispuni grudi. Još kad je Katica provirila ispod cerade i glasno se nasmejala, on je zaboravio na sve. Potrčao je, to je bilo sve što je hteo.

Pored njega prolaze jedna zaprežna kola, iz kojih se čuje Simićev glas.

– Poranio si, momče! Ajde, vrati se sad u krevet!

Bogoboj trči uz kola, i hvata se za njih, povremeno vraćajući šešir na glavu, dok drugom rukom pokušava da nosi sve mu teži kofer prošlosti.

– Ej ti, oli me povest sa sobom?

Bata usporava, ali ne staje.

– Mali, okani se toga!

Kofer postaje sve teži. Unutra su mahom knjige i par odela, krojenih baš za njega. Činilo mu se da bez tih stvari ne može

nigde. Sada, posrćući pored kola, Bogoboju je jasno da kad su prave stvari u pitanju, nema mesta kalkulaciji. Baca kofer i istrčava ispred kola.

– Satri me, prijatelju! Živ ovdje ne ostah!

Bata zamalo to i ne uradi. Naglo zategne uzde i pokuša da objasni životinji šta se dešava:

– Oooooo!...

A konj, zbunjen čovekom koji se ne pomera, rže i odmahuje glavom. Kao da i on raspoznaje budalu kad je vidi, pa neće da s njom ima posla, nekako izbegne tragični sudar. Bogoboj prilazi konju, pomiluje ga, pokušavajući da dođe do daha.

– Molim te, prijatelju, bi li me moga povest, e ti ovdje umriješ!

Kočija staje nešto dalje, neko maše Bati, koji odmahuje rukom. Kočija nastavlja svoj put. Bata siđe s kola.

– Slušaj me, mali... Život glumca nije lak. Ne treba ti to. Idi kući, nije ovo za tebe.

Bogoboj odmahuje glavom. Odlazi do kofera, i taman kad se Bata vrati u kola, na njih se brzo penje i Bogoboj. Bata se iznervira.

– Mali, jesi li me čuo? Beži nazad!

Bogoboj steže kofer.

– Pješke ću do Niša, ako treba!

Bata mu ponudi cigaru. Bogoboj uzima, pale, uzimaju po dim. Bata pljucka duvan sa jezika, gleda šeretski Bogoboja.

– E jesi budala... Vidi, ona je udata žena...

Bogoboj ga prekida.

– Pješke ću do Niša!

Svanulo je. Kola odlaze iz Beograda, junsko sunce ih već obasjava i otkriva jasno dve prilike. To Bata i Bogoboj putuju za Niš. Bata puši, nije mu lako. Bogoboj veselo odbija kolutove dima. Lepo mu je ovo jutro, boje su postale intenzivne, svaki kolut dima

koji napravi je optičko saće, sve je jasno, čisto i poziva na pesmu, te Bogoboj pusti glas: "Gde si dušo, gde si dušo, rukavicu skrila, kad je noćas, kad je noćas na mom licu bila..."

Nišava je poprimila boju jeseni. Usivila je, valja se tromo, jer kiše još uvek nisu počele. Dan je okraćao, ali je i dalje osunčan i topao, pa Bogoboj i Katica uživaju u šetnji. Katica nosi svoju prljavo roze toaletu, prekrivenu čipkom, i u kosi ukrase iste boje, jer šešir ne može sebi da priušti. Ova delimična elegancija dopunjena je njenim karakterom, i nekim tihim zadovoljstvom, pa se čini da je upravo iskočila iz neke lake literature kao glavna junakinja romaneske. Bogoboj je u crnom odelu, svoj šešir nosi u levoj ruci, drugom je obgrlio Katicu oko struka. On izgleda kao da je tu zalutao. Čak i način na koji drži ovu ženu pomalo je nezgrapnan, dražesno komičan, te bi se on mogao svrstati u sporedne likove. Ali, ne zavaravajmo se, ovakva razlika im ne smeta da budu srećni. Bogoboj oseća da je ovo pravi momenat da predloži nešto važno.

– Razmišljao sam o nečemu...

Katica ćuti i osluškuje sa nejasnim osmejkom na licu, žmuri. Katica oseća značaj ovog trenutka, nada se da će je zaprositi. Noćima se uspavljivala zamišljajući način na koji će to on izgovoriti. Žive zajedno već dugo. Čeka taj trenutak i sad osluškuje pažljivo jer želi da pamti. Bogoboj se primakne njenom obrazu, i najzad šapne...

– Šta misliš da odemo u Beograd?

Katica se prene, okrene se ka Bogoboju. Pogleda ga kao da je pomerio pameću.

– U Beograd?

Katica ne crveni. Nije taj tip. Brzo se pribere svaki put kad je život dočeka maljem. Dobro trpi udarce, amortizuje svaku nevolju. Sad je, čini joj se, previše ogoljena, pa pokušava da održi pristojnu konverzaciju. Bogoboj izgleda ne primećuje da je onaj magični trenutak nestao. On se i dalje uklapa u idiličnu sliku jeseni kraj Nišave, ali Katica više tu ne pripada. Sa njene strane priče sprema se oluja. Bogoboj ne primećuje da se klima među njima promenila.

– Voliš Beograd. Volim ga i ja.

– Na koliko?

Bogoboj namigne.

– Na dugo.

Katica prasne u smeh. Zar ovo? Zar je to sve? Beograd. Još nezvesnija budućnost, dok sve što želi je dom, porodica. Dete. Ne može više sebi da priušti ni čekanje ni odlaganje. Ne može o tome ni da govori. Ne ume da artikuliše sve ono što priželjkuje i čega se boji. Smeje se, čini poslednju odbranu od oluje.

– Katice... ne razumem. Šta je smešno?

Katica se izmigolji iz njegovog zagrljaja i pokušava da smisli rečenicu koja će okončati dalju priču. Primiče ruke čelu, proveri ukrase na kosi, kupuje vreme. Bogoboj stoji naspram nje i iščekuje. Tek sad mu postaje jasno koliko je uznemirio. Treba prekinuti ovu priču, treba je povesti dalje u promenade da diše, samo to. Katica se pribere.

– Jedva smo se skućili ovde.

Bogoboj odmahne šesiro.

– Najbolje bi bilo da zaboravimo da sam ovo spomenuo.

– Ne. Najbolje bi bilo da znamo na čemu smo. Nemaš nikakve obaveze prema meni. Slobodan si da kreneš koliko danas.

Bogoboj se prene.

– Ne idem nigde bez tebe. Mislio sam da možemo više. Katice...

Katica se odmakne od njega.

– Jedva si savladao osnove glume. Još uvek nisi potpuno promenio dikciju...

– Vežbam. Svakodnevno vežbam.

Katica gubi strpljenje, nervozno šeta u mestu dok pokušava da nađe prave reči.

– Nije samo to, Bogi! Još uvek ti se smeju kad se pojaviš na sceni. Kako misliš da preživimo tamo? Svi koje poznajem su poznanici mog bivšeg muža. Ko će nam pomoći da stanemo na noge?

Bogoboj počese svoju glatku bradu. Smeška se. Na trenutak se odmakne od Katice, i uzme kameni oblutak sa obale. Baci ga u vodu.

– Odavno razmišljam o tome. Moji će nam pomoći ako ih ubeđim da sam nastavio studije i okanio se glume. To nas može spasiti par meseci, onda...

Katica stisne usne, stisne pesnice.

– Opet da lažemo! Dokle?!

Bogoboj ćuti, gleda u reku. Okrene se, da kaže nešto, ali Katice nema. Bogoboj potrči levo, pa desno, ne vidi je.

– Katice!

Šum reke koja se polako kreće odbija njegove povike. Bogoboj potrči ka gradu.

U urbanoj zoni, Bogoboj usporava, i odahne kad ugleda Katicu koja ulazi u dvorište njihovog privremenog doma, hotela "Evrope". Ubrza korak, stigne je kod ulaznih vrata, i uhvati je pod ruku.

– Katice, ne moramo ovako...

Katica ubrzano diše, ali ćuti. Ljudi oko njih ih veselo posmatraju. "Glumci, ej glumci!" – čuju iza njih nekog kome je alkohol već pomutio percepciju. Ova predstava je intimna. Katica je svesna očiju. Ne želi da otvara novo poglavlje u priči o raspuštenici. Ćuti, ali je vidno besna. Ćuti i dok se penju polako uz stepenište, na prvi sprat.

Bogoboj vadi ključ iz džepa, Katica uzima svežanj pisama zakačenih pored kvake.

– Samo da znaš, Bogi, neću više da lažem.

Pritčava im Olga, devojčurak od nekih petnaestak godina, obučena kao dečak, u košulju i pantalone od sivog, jeftinog štofa. Kosa joj je spletena u pletenice, ali ipak deluje raščupano i neuredno, pramenovi joj štrče sa svih strana. Kako ovo odelo ne ide uz njenu pojavu, Olga izgleda kao da je dospela sa nekog maskenbala. Sa porculanskom, ogromnom lutkom u ruci, zadihana i nasmejana, deluje čak retardirano.

– Bole! Kajo!

Bogoboj joj se nasmeši.

– Vidi, Kajo, ko nam je za petama.

Katičina pažnja usmerena je ka Olgi, koja joj se baca u naručje.

– Kad si već stigla da rasturiš pletenice?

Katica posmatra Olgu, njenu rasturenu frizuru, pokušava da vrati pokoji pramen nazad, ali Olgina kosa ne sluša. Izmigolji se svaki put i tvrdoglavo iskoči napolje.

– I kakva ti je to lutka?

Olgi oči sijaju. Gleda naizmenično Katicu pa Bogoboja.

– To ste mi vi kupili. Nema ko drugi! Dao mi je Mile trgovac, rekao je da je tajna, ali ja znam da ste mi je vi kupili.

Bogoboj, koji je otključao vrata, ali ne ulazi, namiguje Olgi da ćuti. Katica ga prekorno pogleda. Bogoboj se neuverljivo brani.

– Nisam ja, nemoj da me gledaš tako.

Olga ne shvata da treba da ćuti, trupka nogama, izvodeći neku vrstu plesa.

– Vi ste, vi, nema ko drugi...

Katičin bes splašnjava, gleda Oglu kako pleše od sreće i ispujava je, raduje je, Bože, što je luda da se tako istresa na Bogija, pa on je divan. Mudro pravi prelaz iz prethodnog stanja u primirje. Prekoreva Bogoboja, ali sve u njoj pleše poput Olge.

– Bolje da smo joj kakvu haljinu pristojnu kupili, da liči na devojku...

Olga ne razume finese u ponašanju odraslih. Vreme će pokazati da Olga to nikada neće ni naučiti i da će to postati deo njenog šarma. Olga govori ono što misli i radi ono što želi, pa sad usplahireno maše glavom i pribija lutku uz sebe, i moli Boga da joj ovo blago ne zamene za neko čipkano parče krpe.

– Ma kak’i! ‘tela sam lutku, il’ da crknem.

Bogoboj je štipne za obraz.

– Nije ‘tela, nego...

Olga trepne. Oseća da je opasnost prošla.

– Htela.

Olga saginje glavu, crveni. Bogoboj ulazi u sobu. Katica je poljubi u obraz.

– Hajde sad na spavanje.

Katica ulazi u sobu. Olga proviri kroz vrata.

– Hvala. Stvarno, stvarno.

U pristojnoj, prosečnoj hotelskoj sobi, sa jednim bračnim krevetom, ormarom, noćnim stočićem, nalazi se i hrpa knjiga, dva poluzatvorena kofera, iz kojih viri garderoba. Njihove stvari su i preko dve stolice, kreveta i paravana u ćošku. Pored paravana je čiviluk na kojem su okačeni Bogobojev bade mantil i Katičin penjoar i dva plašta.

Tu je i stočić sa šminkom, stonim lampama, ovećim ogledalom. Na njemu se nalaze: lažni brci, vlasulje, ešarpe. Uz vrata se nalazi jedan omanji radni sto, za koji seda Katica da odgovori na pisma koja je dobila. Bogoboj sedne na krevet, izuva se, obuje papuče, pa priđe Katici i uzme jedno od pisama. Čita sa koverta.

– Još uvek si Katica Šarčević.

Katica ga ignoriše, piše. Bogoboj baca kovertu na sto.

– Zar se nisi razvela? Godinu dana živimo zajedno, tebi još uvek adresiraju poštu na to prezime!

Katica ćuti, piše. Bogoboj nervozno hoda po sobi, sa rukama u džepovima.

– Gospođa Šarčević i njen mladi ljubavnik. To smo mi. Ni ime-
na nemam.

Katica se okrene ka njemu. I dalje ćuti, samo ga prkosno gleda. Stisla je svoje tanke usne u jednu liniju. Gotova je da eksplodira. Bogoboj spusti ton.

– Kad ćeš da promeniš prezime?

Katica pukne.

– Kad uzmem tvoje!

Gledaju se neko vreme, najzad Bogoboj pali cigaru. Katica se vraća pismima. Bogoboj se nakašlje. Katica šmrkne. Neprijatna tišina. Katica prva progovara, ne dižući glavu sa prepiske.

– Olga je presrećna zbog lutke. Odakle si znao da baš to želi?

Bogoboj gleda neko vreme Katicu. Posmatra njen osmeh, taj nervozan titraj levog ugla usne, jedva primetan. Ovoga Katica nije svesna, ali on poznaje raspoloženje ispod ovog osmeha. Ovo je momenat kad je ona ranjiva, tačnije, njeno najiskrenije stanje, lišeno cinizma. Ovako joj se isto trzala usna i one noći kad je pripala njemu. Tada mu je govorila o Petru, o njenoj potrebi da izvede stvar načisto pre nego Bogoboja pusti u svoj krevet. Katica je bila

nesrećna sa tim čovekom, i Bogoboj je znao da se u krevet može ušunjati i pre, ali upravo je ovaj osmeh, ovaj trzaj prevagnuo nad željom. I evo je sad, sa njim, dve godine kasnije, ponovo ista scena. Je li moguće da nije srećna?

– Bogi, čuješ li me?

Bogoboj se trgne. Katica ponovi pitanje.

– Kako si znao da Olga želi baš lutku?

Bogoboj umorno protrlja čelo, brani se od crva sumnje koji je iskrasnio pred njim. Možda zato njegov odgovor nije pun entuzijazma kojim je kupio porcelansku lutku, svestan da je proćerdao nedeljnu porciju ručka.

– Video sam je ispred izloga kako stoji, potpuno mirna. Ti znaš Olgu, furiozna, sto đavola je u njoj. Pridem joj, vidim – hipnotisana. Pogledam u radnju, misleći da je našla kakvu simpatiju, kad, lutka. Ona je još bambina...

Katica uzdahne.

– I sakrio si mi takvu stvar.

– Mislio sam da ćeš brinuti kako ćemo platiti naše troškove.

Bogoboj gasi cigaru. Deluje umorno. Katica odmahne rukom.

– Šta ćemo da radimo sa njom? Ona neotesana žena koja sebe naziva njenom majkom...

– Ona naporno radi.

Katica ustaje sa stolice.

– Vidim ja kako ona radi. Ona ne konobariše u ovom hotelu, već...

– Nemoj. Razumem da se brineš za bambinu, ali šta da radimo?

Katica stegne naslon stolice, toliko da se izgubi sva boja života sa njenih prstiju.

– To nije fer. Nije fer. Od dvanaeste godine je sa nama. Uključili smo je u predstave, vaspitali... Mi, ne ona!

Katica sedne na krevet, prođe rukama kroz kosu i skine ukrase iz nje. I najzad, ono što je tištilo grune iz nje.

– A sad tražiš od mene da je ostavimo i odemo u Beograd...

Bogoboj joj prilazi, grli je.

– To je samo turneja...

Katica ga pogleda. Nešto u njoj ponovo blesne, to je bes. Pono-vo se ljuti, ustane, šeta, lomi prste.

– Ne možeš detetu koje se zadevojčilo da kupuješ porculansku lutku i onda da ga ostaviš i odeš. To je surovo. I licemerno. Ja, ja... ne mogu to.

Katica mu okreće leđa. Bogoboj joj otkopčava haljinu. Katica uzdahne. Iz nje grune sve ono što potiskuje mesecima, grune u jednoj maloj rečenici koja je puna i njenih strahova i nade.

– Bogi... želim dete. Naše dete.

Katica skida haljinu. Još uvek se ne okreće ka Bogoboju. On stoji skamenjen.

– Kad ćemo, ako ne sad?

Katica se okreće ka Bogoboju. Gleda ga odlučno.

– Šta misliš o tome?... Ne ti o tome nemaš neko mišljenje, zar ne?

Katica odlazi do stola sa šminkom, i počinje da se češlja. Baci četku, gleda se. Pita više sebe nego njega:

– Onda čemu sve ovo? Šta izvodimo nas dvoje?

Bogoboj klekne ispred nje.

– Stani, saslušaj me prvo. Molim te. Nemam ništa protiv deteta, ali mislim da treba prvo da okušamo sreću u Beogradu. Da probamo. Uvek možemo da se vratimo. Uvek.

Katica počinje da skida šminku. Ne gleda ga direktno, gleda ga krajičkom oka.

– Mislim da je to loša ideja, ali da, pratiću te. I u Beograd. Jer sam glupa, zaljubljena i, i...

Katica se nasloni na sto i zaplače. Bogoboj je podigne sa stolice i zagrlji.

– Prvo moramo da ti promenimo prezime. Šta misliš o tome?

Katica ga gleda u neverici. Počinje da se smeje. Bogoboj je podigne u naručje.

– A onda, Kajo... krećemo na bračno putovanje...

Olga, u Katičinoj sobi isprobava novu haljinu, Katica je gleda, klima glavom.

– Tako nešto ti više priliči. Dođi, da ti namestim kosu.

Olga robusno prilazi Katici. Katica je uhvati za obe ruke.

– Ti si mala dama. Zapamti. Naučiću te da hodaš kao dama i da se ponašaš kako priliči jednoj tako lepoj devojci.

Olga je gleda ozbiljno.

– Majka mi je rekla da se ne zanosim s tim.

Katica namešta nabore na haljini i uzdahne. Proguta sve uvrede koje bi mogla da kaže na račun Olgine majke i osmehne se.

– Želiš li da te naučim?

Olga slegne ramenima.

– Majka mi je rekla da ćete otići. Kome da budem dama ako odete?

Katica se ugrize za usnu. Olga ćuti. Ispod njene neuredne kose savršeno radi inteligencija. Ovo devojče je svesno koliko je opasno igrati se damice bez pokrića. Svaki dan gleda svoju majku u lošoj izvedbi iste. Konobarica u iznošenoj garderobi, čistačica i ljubavnica po potrebi. Da se preživi. Da se plati najamnima i

hrana. Ne zamera joj Olga ni to što je od malena bila predmet poruge, ni što je nije hrabrila ili volela koliko je Olga to želela. Svesna njenih čestih napada tuge i besa, Olga je takav život uzela zdravo za gotovo i prepustila mu se. Susret i kasnije prijateljstvo sa ovim glumcima dalo joj je mnogo. Već je igrala kratke role u "Sindeliću", naučila je pravilno da se izražava, osnove bontona, ali koliko god da joj je sve to prijalo, mala Olga je bila svesna da ne može trajati. I kao što nikada nije moga da osuđuje svoju majku zbog bespotrebnih batina ili načina njenog života, tako nije mogla da je zaprepasti činjenica da će je Kaja i Bole ikada napustiti. Zato je Olga u ovoj konverzaciji zrelija. Dok Katica traži odgovarajuće reči da opere svoju savest, Olga prekida ćutanje pružajući utehu i sebi i Katici.

– Naći ću vas. Sam' da odvrknem!

Katica ni ne pokušava da je ispravi. Naprotiv, ova dečja odanost je dotuča. Samo stisne usnice.

– Kajo, pisaćete mi, je li tako?

Katica je zagrlila.

– Ti si... Usrećila si me.

Olga se osmehne. Utone u zagrljaj. Tišina koja ih prekriva pretvara ovaj razgovor u obećanje. Ovaj intimni zavet prekida Bogoboj koji ulazi u sobu, uzbuđen vestima koje je upravo čuo.

– Šapčanin je zamenjen...

Bogoboj zastane kad ih ugleda. Na tren zaboravi egzistencijalno važnu vest, ganut Katičinom nežnošću i Olginom nepomičnošću. Obe su iskoračile iz sebe, dajući jedna drugoj ono što nikome ne daju. Bogoboj prepozna je značaj trenutka i dovoljno je mudar da ne misli sad na Šapčanina.

– Gle, gle, kako ste se uozbiljile.

Katica i Olga se ne odvajaju.

– Ja si gi neću da mrdnem, – kaže Olga sanjivo, – Kaja miriše ko duša.

Katica je polako odvoji od sebe. Ponovo preuzima ulogu tutora i strogo gleda Olgu.

– Opet si se zanela. Ispravi se sad.

– Kajo, pusti me ponekad da frljnem! – buni se Olga i oduva nemirnu kosu sa čela.

Bogoboj prasne u smeh.

– Golubice, uz tu haljinu stvarno moraš da poradiš na izgovoru.

– Je l' da je najlepša haljina na svetu?

Olga se okreće, pleše, dok je Katica i Bogoboj posmatraju. Katica na trenutak okrzne pogledom Bogoboja i oseti jezu. Njegov smeh, ova sreća kojom zrači i ljubav koju oseća, počinje da je guši. Na tren, Katica bi da otkáže venčanje, da nestane odavde, da zaboravi i Bogija i Olgu, da ne oseća ništa. Više nije sigurna želi li da se uda. A evo, čas je stigao, Bogoboj sija, Olga pleše. Čini joj se da se svi raduju osim nje. Zar je toliko tragedija ušla u nju? Igra li ona ovo zadovoljnu ženu, dok svim srcem oseća ubode neminovnog? Olga se vrti pred njenim očima dok ne padne.

– Dosta s tim, – izgovori Katica suvo – pozliće ti.

Olga se tetura do nje, i Katica joj raščešljava kosu. Bogoboj gleda na sat.

– Požuri, Kato, zakasnićemo na sopstveno venčanje.

Katica sveže Olgi kosu i odmakne od nje. Klimne glavom zadovoljno, te najzad pruži ruku Bogoboju. Dok izlaze iz sobe, Olga ih posmatra ubeđena da nikada više neće videti nešto tako prefinjeno i lepo. Utrči u sobu, uzme svoju lutku i izleti za njima.

Hodnikom već dopire vesela muzika.

U prostranoj kući Aleksandra Milojevića, okupilo se niško pozorište „Sindelić“. Milojević, kao upravnik i kum sveže venčanih Rucovića preuzeo je na sebe trošak i organizaciju proslave. U poslednje dve godine je sa ovim parom prolazio kroz mnoge faze. Katičin razvod ih je koštao jednog sjajnog glumca, jer je Šarčević džentlmenski prepustio Katici i Bogoboju čitav Niš, napustivši ga onog dana kada je potpisan sporazumni raskid braka. Bogoboj je marljivo radio na dijalektu, prevodima, ko zna odakle je nabavljao stručne knjige i bavio se teorijom pozorišta, pa je „Sindelić“ postala za klasu bolja trupa no što je bila. Njihove turneje su zasenile ostala pozorišta u koja se znatno više ulaže. Bogoboj je za tako kratko vreme dobio već nekoliko priznanja, a Katica je zaista blistala. Milojević je posmatra dok sa njegovom ženom rasklanja sto posle svečanog ručka. Ona ne mora to da radi, najzad, danas je njen dan, ali nežnost kojom dodaje Olgi tanjire, i način na koji je gleda dok Olga odlazi u kuhinju, prosto govore sve. Danas je Katica odabrala ulogu domaćice, danas ona ima dom, kuhinju i dete. Od svega toga dobila je samo muža, ali danas ga ona očito ne želi. Kao da mu čita misli, Bogoboj komentariše istu scenu:

– Mislim da mi nikada neće oprostiti što se nismo skućili.

Aleksandar bi da promeni temu.

– Čeka te ozbiljniji problem. Šapčanin više nije na mestu upravnika Narodnog pozorišta.

– Znam. Ponavljaš se, kume.

Aleksandar se počese po bradi.

– Brinem se. Kud ste baš sad navrli da idete u Beograd? Da je Šapčanin ostao, ne bi bilo problema, znaš koliko je on blizak sa Sremcem. Ali...

– Ko je sad na toj poziciji?

Aleksandar sleže ramenima.

– Govorka se svašta. Posle državnog udara sve je postalo neizvesno. Bitno je samo jesi li ili nisi pri vlasti. Nekoga će postaviti, a koliko taj zna o pozorištu, pitanje je.

Bogoboj ćuti.

– Imam li šanse tamo?

Aleksandar ga potapše po ramenu.

– Obišli smo sve gradove po Srbiji. U „Nemanji“ si odličan. Dikcija ti je savršena, a tvoja pojava... više nikome ne smeta.

Bogoboj otpije malo vina. Njegova pojava mu ni do sad nije smetala. Jeste nešto niži od ostalih, lice mu je rošavo, obrazi upali, može se reći da je prilično neugledan, ali uspeo je da osvoji najbolju od svih žena. Sretne mu se pogled sa Katicom. Ona mu se smeši. Bogoboj podigne čašu ka njoj.

– Nek' ona prođe. Ja ću se izboriti.

– Nju obožavaju. Dočekaće je oberučke. Ko god da je novi upravnik, mora da je nekad negde video Katicu.

Aleksandar ga uhvati za podlakticu.

– Moram li da ti ponavljam da imate uvek gde da se vratite?

Bogoboj se osmehne i namigne mu.

– Vreme je da ih obavestimo, šta misliš?

Gosti ne mogu da pretpostave da je ovo rastanak, žagor oko njih nadglašava strastveno opiranje Đorđa Protića, koji žestoko uzvraća mladom profesoru Trajanu. Ovaj nadimak Mihajlo Gavrilović je poneo ljubaznošću učenika kojima nisu promakle njegove velike dlakave uši, što je mladog čoveka, logično, uvredilo. Protić pokušava da opovrgne tezu da Vuk Branković nije bio izdajnik na Kosovu. Ovo je veoma značajno, jer su Turci tek skoro otišli sa juga, iz Srbije uopšte, pa je romantičarski zanos o Obiliću toliko

snažan da se zaboravljaju fakti. Trajan se drži činjenica i kao entuzijastični istoričar, ne dozvoljava ikakav zanos, insistira na faktima. Protić se u nedostatku istih zaboravlja, pa mu škakljivi nadimak lako sklizne sa jezika.

– Ama, Trajane, ne možeš da tvrdiš tako nešto! To je nečuveno! Trajan znalački klima glavom.

– Možeš me ti zvati kako hoćeš, prijatelju, ali Vuk Branković nije izdao srpsku vojsku na Kosovu. – Trajan podigne prst kao pravi profesor istorije, strogo i znalački – Ti možda imaš način da me uvrediš, ali ja imam fakte!

Protić zastane na sekund, poražen činjenicom da je udario ispod pojasa. Promrmlja izvinjenje, pa se ponovo vrati u igru. Nešto tiše, doduše.

– A one naše pesme? Jesu li zalud pisane? Ne možeš tako nešto da tvrdiš!

Trajan raširi ruke.

– Ti si pristalica romantičarske istoriografije, a ja tražim istinu koja je potkrepljena jakim dokazima. – Protić zausti da negoduje, ali Trajan povisi ton i pretekne ga – Jačim nego što su pesme uz gusle. Narodu je trebao izdajnik, i ne znam još zašto, izdajnik je postao Branković. Dokazaću.

Aleksandar im prilazi. Bogoboj gleda raspravu kao kroz maglu.

– Ljudi, nećemo danas o tome.

– Ali on upravo govori da je Branković bio rame uz rame sa Obilićem!

– Ja to nisam izmislio, prijatelju. – odmahuje glavom Trajan. Bogoboj cokne jezikom.

– E ovo bi bila prima drama! Istorija se sukobljava sa epikom. Ko je heroj, a ko izdajnik? Sumnja razdire publiku, a dva Vuka, jedan heroj, drugi izdajnik vode borbu za čast.

Trajan se osmehne.

– Sjajna mašta, Bogoboje.

Bogoboj ga stisne za rame.

– Dragi moj profesore... ja samo vaš okršaj postavljam u okvir teatra. Mašta tu ne igra nikakvu ulogu.

Trajan klimne glavom.

– Obrni, okreni, sve se vrti oko teatra?

Bogoboj odmahne rukom, i privuče pažnju svih gostiju. Tu su sestre Gina i Lenka Nović, Mihajlo Risantijević, Miloš Dimitrijević, njegova prijateljica Stana. Lenka povuče Ginu za ruku i priđu bliže, jer Bogoboj ume da ih zabavi, da ih nasmeje, ali i da im očita lekciju. Opšte obrazovanje mu je, čini se, neiscrpno, ali Bogoboja mrzi da ga koristi. Momenti kad Bogoboj razmakne ruke, kao da traži prostor za svoje misli, retki su i neprocenjivi. Ostatak trupe „Sindelića“ se polako okuplja oko njih.

– Teatar, dragi moj, bi u tom slučaju bio centrifuga. A teatar se ne služi centrifugalnom silom, jer centrifugalna sila se trudi da odbaci telo koje se kreće oko središta. Sudeći po mom iskustvu, „sve“ se trudi da odbaci teatar, i tu se moje i tvoje iskustvo, dragi moj, sukobljavaju.

– Nisam se možda dobro izrazio.

Bogoboj podigne obrve.

– Nisi se dobro izrazio? Sad se ti ponašaš poput centrifugalne sile. Pokušavaš da pristojno odbaciš moj argument i prekineš moje izlaganje, time sebe stavljajući u ulogu centra kojem sam se previše približio.. E to... to se dešava teatru u relaciji sa svetom! Ista stvar. I zato je teatar svuda i vrti se oko svega! Jesi se loše izrazio, prijatelju, ti, koji toliko držiš do preciznosti, ali ti opraštam.

Bogoboj teatralno stavi ruku na Trajanovo rame.

– Ali da se ne bi ponovo, ikada pogrešno izrazio o teatru, drži se samo Šekspira. „Svet je pozornica“, svet je centar oko kojeg se teatar vrti.

Prisutni počaste Bogoboja aplauzom. Trajan se pridružuje. Bogoboj se klanja. Okrene se oko sebe i sačeka da ih prođe euforija. Kad se sve oko njega smiri, Bogoboj zaključuje stvar:

– A mi smo, prijatelji, prokleti i blagosloveni time što pristajemo da se vrtimo oko svega, zauvek vezani jednom takođe snažnom silom. Centripetalnom.

Aleksandar uzme čašu da nazdravi.

– Prijatelji, ne bih dužio sa vestima koje ćete svakako pre ili kasnije čuti. Na njihovu sreću, a moju žalost, obaveštavam vas da nas Rucovići napuštaju.

Čuje se uzdah negodovanja. Bogoboj samo kažiprstom dotakne usta i pokaže ka Aleksandru. Aleksandar kucka noktima po čaši.

– Zajedno smo obišli skoro sve veće i manje gradove u Srbiji, selendre, varošice, kuće i dvorišta...

Gosti se smeju. Lenka stisne Ginu za ruku. Katica se prikrade Bogoboju i obgrli ga.

– ... i postali prijatelji. Čak i više od toga! Familija.

Gini sklizne suza iz oka. Aleksandar bi da nastavi svoj govor, ali ga Bogoboj prekine. Nagne se ka Gini i dubokim glasom prekoreva svog kuma.

– A kumim te Bogom, završi govoranciju. Upropasti nam Ginče!

Smeh se rasu svuda po kući. Skoro svuda. Iza kuhinjskih vrata mala Olga jeca, ali niko ne vidi njene suze, i nikog nema da je uteši. Haljina je steže, oči je peku, i neka čudna sila okomila se na njene grudi. Čini joj se da ne može da zaustavi drhtaje koji kreću iz utrobe, a pokušava. Stiska stomak, stiska grudi. Ne želi da pokvari slavlje. Koga da zamoli za pomoć? Gde da se sakrije? Sluša

smeh iz salona, čuje prve taktove svirke, i jedino što joj sad pada na pamet je njena lutka. Zaboravljajući na sudove koji čekaju na nju, Olga gotovo panično istrčava iz kuhinje i grabi ka vratima. Neko je doziva, ili joj se čini. Olga se ne osvrće. Zaboravljajući tek stečene manire dame, trči prašnjavim niškim drumom ka jedinoj prijateljici koja joj može pružiti nemu utehu. Je li ovo tuga? Je li ovo tuga?

Novi dan se pomalja nad Nišavom. Bogoboj i Katica napuštaju umorne tamburaše, i pripite malobrojne svatove. Njihova kola ispraća pesma: “Otvori mi belo Lenče, vrantanca, džanum, portanca, da ti ljubim belo Lenče, ustanca, rujna, rumena...”

Olga, u roze haljini, pojavljuje se iza vesele povorke, bleđa i čudno smirena. Ovo jeste tuga. Umara joj telo, čini joj se da sve teže pokreće udove, dok istovremeno ima snage da dugo trči za kolima sa lutkom u ruci. Kola iza sebe dižu oblak prašine, i njena pluća ne mogu više da izdrže. Olga padne. Haljina joj je prašnjava i pocepana, poderala je laktove, kolena i bradu, ali je uspela da sačuva dragoceno parče porculana. Lutka je ostala cela. Grli je i plače.

Kafana “Tri šešira” je dupke puna. Napolju je hladno, jesen se ove godine naoštrila. Uticaj Osmanlija da se osetiti čim se kroči u kafanu, dim koji stvaraju strastveni pušači gotovo štipa za oči. Katica

kašljuca, iako i sama ume da pripali, pokušava da se zaštiti maramicom na koju je nakapala malo parfema, ali i to slabo pomaže. Povremeno baci pogled ka koferima koji stoje kod vrata, jer je Bogi insistirao da ostanu tamo. Njegova nonšalantnost je iritira, čini joj se da bi svaki prolaznik tek šale radi mogao da im odnese sve i ostavi ih bez ičega. Ne sad, misli Katica, i nervozno ustaje. Bogoboj je smiruje, i pokušava da je zadrži kraj sebe.

– Moram da uzmem malo vazduha, – kaže Katica i odšeta napolje.

Iza Bogoboja sede Toša i Gospodin, koje vidno zabavlja ova scena.

– Mladiću, čujem da ste bili istrajni i da su se časovi glume isplatili, – kaže Toša.

Bogoboj se osvrne. Toša i Gospodin mu nazdravljaju. Bogoboj se osmehne.

– Videćemo, – skromno kaže Bogoboj, i podigne svoj čokanj – zasad nemam ni za turu.

Toša i Gospodin se smeju od srca.

– Lepo smo Vas savetovali da se držite prava. Tako bismo mogli ovaj susret da zalijemo veseljem bez da se upisujemo u crnu knjigu. – javi se i Gospodin i mahne konobaru.

Nova tura se već toči, srećom po Bogoboja. Treba mu kap rakije da smiri ruke. Ovakvu tremu nije imao ni kad je prvi put kročio na pozornicu, još kao dete. Katica i on treba da se sastanu sa Stevanom Sremcem. U Nišu je ostavio epitet žive legende i prešao u Beograd da predaje u gimnaziji, bez velike pompe i odričući se obožavanja Nišlija. Ne zna se da li je pristao na premeštaj zbog toga što mu je status žive legende teško padao ili zbog privrženosti sistemu koji je stupio na snagu, tek Sremac se pre Rucovića obreo u velikom gradu, i ponudio se da im bude domaćin i vodič.

Bogoboj se sretao sa njim u Nišu, ali profesor nije imao simpatija prema mladiću, iako je veoma poštovao njegovo poreklo i obrazovanje. Naime, Sremac je kao uvreženi konzervativac imao problem potpuno prizemne i palanačke prirode – smetala mu je njegova veza sa Katicom, skandal oko razvoda i njihov vanbračni status. Ta mediokritetska crta se na prvi pogled nikada ne bi mogla pripisati Sremcu koji je i sam bio zakleti neženja i česti gost po mehanama i kafanama, Sremac nikada ovako nešto nije javno rekao, ali znalo se da je profesor tvrd na ljubavne skandale, i skandale uopšte. Njegov lični stav prema sirotinji i buržoaziji bio je sasvim suprotan od onoga što će kasnije izneti u svojim knjigama, kad iz profesora bude izrastao u pisca, no Sremac tek počinje da štampa svoja dela i krči put u književnim vodama, a Bogoboj ima tremu više no ijedan gimnazijalac u klasi profesora Sremca. Čokanj rakije koji je Gospodin poslao uredno stiže na njegov sto, i Bogoboj oseća neizmernu zahvalnost što ga nije poručio sam. Ispija oporu šljivu i gleda ka vratima. Pita se šta Katicu tera napolje, šta je nju spopalo. Sremac njoj ne predstavlja teret, štaviše, ona ga posmatra s visine, upravo zbog njegovih rigidnih stavova, smatra da je obrazovana seljačina i da nikada neće uspeti da se iskobelja iz okova vojvođanske letargije. Ona nema tremu zbog Sremca, ona se boji nečeg drugog, većeg. Šta je to, Bogoboj upravo sad analizira, ne bi li skrenuo misli sa svojih strahova. Vrata se otvaraju, i u kafanu ulazi markantan, krupan tip sa bradavicom na velikom nosu. Upečatljiv je, koliko zbog nosa, toliko i zbog držanja, bezmalo kraljevskog, iako se ispod pompezne pojave naslućuje ništa drugo do uličar.

– Gde si do sad, Čiča, – pita Toša, i Bogoboju je jasno da je i pridošlica glumac. – Ovo pivo ti se skroz umlačilo!

Čiča skida šešir i seda za sto sa Tošom i Gospodinom.

– Sreo sam jednu poznanicu ispred. Ostavila je muža da bi se poturala po Beogradu sa nekom barabom.

Toša i Gospodin mu ćutke ukazuju na leđa „barabe“ pored njih. Čiča ne haje mnogo za to, ili se tako čini. Ležerno, kao da se ništa nije dogodilo, on prelazi na drugu temu, sasvim prirodno i spontano.

– Nego, da ste samo videli ono što sam i ja, noćas, u snu... Sanjam kako sam umro...

Polako, prisutni gosti utišavaju svoje razgovore, ne bi li čuli nastavak priče. Čiča je poznat po svojim pošalicama, i svaki ovakav uvod obećava zabavu.

– Odem gore, kod Svetog Petra, i stanem u red. Ide narod, idem i ja. Kad stigoh pred njega, on mi reče da nema mesta u raju za glumce.

– E pretera ga sad. – kaže Toša.

Čiča se hvata za grudi, teatralno se kune da je svaka reč istina, i samo istina.

– Kunem ti se, bio sam tamo! Jesam li stvarno umirao, ili sam sanjao, ne bih o tome, tek, ja virnem njemu preko ramena i ugledam ovog ovde!

Čiča potapše Gospodina po leđima. Gospodin se izmakne, ne nalazi ništa smešno ni zanimljivo u priči i oseća da je danas on na tapetu. Već uzima kaput ne bi li otišao pre poslednjeg poniženja, no, Čiča ga grubo rukom povuče da sedne.

– Pitam ja Svetog Petra otkud Gospodin tamo, kad on će meni: „Ko, Gavrilović? Ta on ti i nije glumac!“

Gospodin besno ustane i ode iz kafane. Smeh koji se ori za njim dočekuje Sremca i Katicu. Bogoboj iskoristi momenat da, dok se pozdravlja sa Sremcem, virne ka stolu i još jednom osmotri Čiču. Uprkos uvredi koju mu je malo pre tako lako naneo, Bogoboj nalazi

da je divno beskrupulozan. Ako ništa drugo, svojim samopouzdanjem kao da je zarazio i njega, sva trema je nestala, Bogoboj ne strepi toliko. Lakoća kojom je Čiča u manje od pet minuta odneo sve sumnje i strahove, tako je zamamna i privlačna, da sad jedino želi da otkaači Sremca i pridruži se njegovom stolu. No, život stvari uređuje drukčije. Čiča se osvrne i ugleda Sremca, pa ustane i pride njihovom stolu.

– Slušaj, Sremac, vi pisci mi dođete proviziju na ideju. Ja ovamo svašta pričam, a onda vidim da ste vi to sve lepo pribeležili. Vama novac i slava, a meni ni krigla piva?

Koliko god se obraćao Sremcu, Čiča gleda u Bogoboja. Mali je i smešan. Je li moguće da je Katica ostavila Petra zbog njega? Mora da je neka mustra. I, jednako kao što je Bogoboj poželeo da upozna Čiču, i on požele obratno. Bez pardona ostavi Tošu samog i sede za njihov sto.

– Ja sam Ilija Stanojević. Čiča.

– Bogoboj Rucović.

Ponekad imena nisu potrebna. Ponekad je trač samo okidač i radoznalost nas uplete u neke nove relacije. Ponekad je potrebno da se situacija namesti, tek, postoje momenti kad se prijateljstva rode iz potpuno nelogičnih okolnosti, prosto jer su trebala da se rode. Kao i velike ljubavi, i velika prijateljstva se negde izvan naših pojmova dugo pripremaju. I onda, kada se dese, malo je sitničavo baviti se razlozima. Sremac je prijateljski poručio turu, a onda čestitao mladencima na konačno mudroj odluci da ozvaniče svoju vezu. Čiča se pridružio, srdačno, i do kasno u noć više niko, čak ni Katica, nije mislio na kofere kraj vrata kafane.

Sremac je kao znak dobre volje pridošlicama iz Niša uplatio šest meseci kirije u zgradi Bums-keler, u čijem se prizemju nalazila kafana, a duboko ispod zgrade bogati podrumi vina. Ova je zgrada pružila utočište mnogim umetnicima, jer gazda Pera, Svileni, kako ga inače zovu, ima meko srce i bistar mozak. Zna on da mu ti zanesenjaci mogu ostati dužni, ali isto tako zna i da će privući druge goste, one sa dubljim džepom. Vođen zdravom logikom i blažen odsustvom sujete, Pera Svileni izračunao je da ga više košta ako mu stanovi zvrje prazni nego da ih napuni mamcem za iskomleksirane gazde i njihove sinove koji nekad traže zabavu, a nekad samog đavola. I jedno i drugo nalaze ovde, kraj ovih umnih nevoljnika, koje čovek može voleti ili ne, ali im ne može odreći dar da zabave.

Pera Svileni još nije čuo za Bogoboja, ali na pomen Katice, Pera je smanjio rentu i veselo protrljao ruke. Prethodnu noć par se u Bums-keler uselio kasno. Tek ujutru je Katica postala svesna promene boravišta, i lepote ovog novog kutka u koji su zabasali. Odškrinula je zavesu i dobro osmotrila prostrano dvorište i zadovoljno se osmehnula. Osvrnula se oko sebe i polako, na prstima izašla je iz spavaće sobe. Manja kuhinja, antre i zasebno kupatilo, sasvim pristojno i nikad bliže poimanju doma kojem je toliko težila. Prvi put otkako je napustila Niš, Katica je osetila mir. Vratila se do spavaće sobe i virnula unutra. Bogoboj je još uvek spavao. Po običaju, nemirno sanja i okreće se u krevetu. Neki teški snovi ga opsedaju neposredno pre no što dođe svesti. Ponekad se Katica pita da li bi se uopšte probudio da nema košmare koji ga nagone da pobjegne iz sna.

Bogoboj naglo podigne glavu i bunovno pogleda oko sebe. Strah od nepoznate prostorije nestade kad mu je prišla Katica.

– Kući smo, – rekla mu je i sela pored njega – želiš li malo čaja? Imamo svaki način ovde.

Bogoboj se osmehne. Klimne glavom. Katica veselo izlazi iz sobe i oboma se čini da ovaj dan obećava. To je dobro, danas idu na razgovor za posao. Sremac je ugovorio sastanak sa novim upravnikom, ali ne obećava ništa. Čiča im je nagovestio da je novopečeni upravnik režimski čovek, podoban za cenzure i kazne, bez sluha za teatar i njegovu dušu. “A ko je drugi duša pozorišta nego mi, glumci?”, pitao se Čiča. Sremac se usprotivio, smatrajući da neka pravila ipak moraju da postoje, akcentujući više puta da je Šapčadinova širina i dovela Narodno pozorište do propasti. Svađa koja je usledila bila je i više nego poučna Rucovićima, uvideli su stanje stvari sa obe strane, a jedino u čemu su se Čiča i Sremac složili je činjenica da su im šanse gotovo nikakve.

Pogled sa prozora ulivao je nadu da se ipak može poleteti, uprkos jeseni i hladnoći. Čaj koji je Katica donela mirisao je na dom, na sigurnost i Bogoboj je željno uzeo šoljicu u ruke. Miris kamilice podsetio ga je na nešto davno i daleko, možda na majku.

Bogoboj pamti majku kako presipa vrelu vodu iz lonca u manju posudu, i žurno izlazi iz kuhinje. On stoji pored peći i greje ruke. Njegova majka je nekad bila vitka i lepa crnka, to pomisli svaki put kad pogleda u onu veliku sliku u dnevnoj sobi. Ta slika njegovih roditelja sa venčanja mu je neki nejasan trag o roditeljima, kakvi su bili i u šta su se pretvorili. Ona se prilično zaoblila od tad, dobila je jednu jaku boru između obrva, i deluje strogo, dok

je otac potpuno izgubio fizionomiju od debljine, i od zbunjenog mladića sa tankim brcima postao krupan, samouveren čovek, ćelav po čelu i temenu. Njegova brada je sad jaka i uredno oblikovana, ali mu prekriva donju polovinu lica, pa on deluje stariji no što se Bogoboju čini. Iako su po prirodi veseli ljudi, uloga u Budvanskoj parohiji im je da pružaju primer i vode ostale seljane kroz smutna vremena. On je paroh, cenjen i ugledan, bez ijedne mrlje u svom životu, a ona poštovana i voljena od okolnih žena iako je prispela iz Risna. Budvani ne vole mnogo pridošlice, boje se otuđivanja, pritisnuti sa svih strana opasnostima i ucenama. Do skoro pod Mlečanima, u stalnom strahu od Turaka, završili su pod Austrougarima i podelili se na one koji im se dodvoravaju i one koji se tvrdoglavo drže svog identiteta. Rucovići spadaju u ove druge. Takve ljude, koji uporno tvrde da su ono što legitimna vlast želi da zatre, narod poštuje i voli da prebaci svoju odgovornost na njih, bilo da je to neuspeh tokom ribanja ili nemaština uopšte. Ako se njihova kuća izdvoji u bilo kom smislu, to lju-lja poverenje i postavlja pitanja. A evo, zadesilo ih je da im on, Bogoboj štrči. Ponovo je napravio problem, otišao je sa malim Tanovićem peške do Seoca, preko Topliša, da hvataju prepelice. Bogoboju je tek devet godina, a Tanoviću ni puna sedma. Na pola puta se umorio, zaplakao i tražio majku. Bogoboj ga je neko vreme nosio nazad a onda je i on odustao. Neki seljani su ih našli čak kod Jaza, i prebacili ih do Budve na magarcima. Sad, promrzao, čeka oca, pa nek on vidi koju će mu kaznu pilepiti.

Otac Gavriilo ulazi u kuću sa Bogobojevim omiljenim tečom, Stefanom Mitrovim Ljubišom. Bučno negoduju zbog nekih Bogoboju nejasnih stvari. Teča Stefan ga u prolazu pomazi po glavi, a otac mu namigne. Odlaze za trpezarijski sto da „kušaju kap vina“, i studiozno se pozabave pitanjem naroda, vere i nemaštine, pravde

ili nepravde. Dok Otac Gavriilo obilazi eparhiju budvansku i u tim malim primorskim kućama komunicira sa seljanima, Stefan ih prima u opštini i uredno sasluša svakog pojedinca, njegovu muku ili nepravdu koju slabo kad može u ovim okolnostima da ispravi. Iako veoma ugledni, i jedan i drugi nisu toliko moćni da se odupru strogim austrougarskim zakonima, a seljani koliko god njima bliski, zakone krše prečesto. To nije pobuna, a baš toga se pribojava lokalna austrougarska uprava, to je prosto način da se preživi. Takse su ogromne, a proizvodnja dobara limitirana u ovom kraju koji je sa jedne strane ograničen planinama, a sa druge morem. Ribolov, lov, uzgoj maslina i individualno povrtarstvo ponekad nisu dovoljni da se spremne drva za zimu ili da se deca toplo obuku, nemaština je više nego vidljiva, a rigidni sistem za to mnogo ne mari. I Gavriilo i Stefan se trude da balansiraju između gladi i pravila, i da koliko toliko zaštite nevoljnike uhvaćene u trgovini sa Crnogorcima ili u krivolovu. Svaki njihov razgovor obiluje rečima poput „narod, sloboda, nepravda“, što se i danas ponavlja. Bogoboj je naoštrio uši, i iščekuje kada će neko od njih spomenuti njegov današnji nestašluk, odavno mu je postalo pretoplo pored peći, ali se ne mrda, kao da je ovde nevidljiv i siguran od kazne. Majka donosi pladanj sa narezanom pršutom i maslinama, stavlja na sto i prekrsti ruke. Otac je upitno gleda.

– No što je, Marijeta? Sjedi s nama ili produži za rabotom.

Majka pokaže očima na Bogoboja.

– Što je? – ponovo pita Gavriilo, nestrpljivo čeka da se porodična drama završi i da nastavi razgovor.

– Pitaj sina gdje je danas obidova. Na Jaz je prisipio, nesreća.

Stefan se smeje.

– Vid' dja'ola! Pa nek sjedne, pikolino, noge će mu nateć'.

Majka priđe Bogoboju, uhvati ga za uvo i privede stolu.

– Sjedi, pa kažu gdje si i s kim si ajdukova'!

Bogoboj čisti crnilo pod noktima i pokušava da kaže, ali reći mu se gube negde niz bradu, odlaze u košulju, preko grudi, zaglušuje ih strašan topot izdajničkog srca, čini mu se da sve što priča jeste koliko se sad boji.

– No, što je bilo? – ovog puta Gavrilo pita oprezno i nekako svečano. Ne može se proceniti sprema li se to oluja iza ove polutihe rečenice, ili će uslediti zagrljaj razumevanja i oprostaja.

Marijeta gubi strpljenje.

– Sa malim od Tanovića ti je drugovao vas cijeli dan. Na magarcu ti je doma prispio!

Gavrilo se naroguši. Ustaje sa stolice. Čak i Stefan ustaje, i staje ispred Bogoboja ne bi li ga zaštitio.

– Stani, Gavrilo...

– Mak' se!

Stefan ga umiruje.

– Stani, dijete je, ne zna...

– Sad će da upamti!

Bogoboj shvata jedino da mu se otac pretvorio u planinu, postao je ogroman i preteći, teča Stefan se čini sasvim mali spram besa kojim otac, čini mu se, sve više i više raste, penje se čak do plafona i postaje divovski ogroman. Bogoboj oseća kako mu prsti trnu, možda ih je povredio čisteći nokte, možda od straha, sve ih slabije oseća. Kroz maglu čuje majčin vrisak, nekako daleko i neodređeno, čuje je kako zapomaže i doziva njegovo ime. Mlaz vode ga osvesti na tren, ali očevo lice koje se nadvilo nad njim ponovo ga vrati u onu predašnju izmaglicu i sve kasnije tog dana činilo se kao san.

Seća se da je ležao u dnevnoj sobi. Seća se da su teča i otac pričali o strika Ivu. Seća se da je otac zabrinuto rekao da Bog jeste veliki

ali Tanovićima nema oprosta. Seća se da je Stefan tiho ponavljao da samo oprost može doneti mir.

– Treba da se orodite, da se spere krv, moj Gavrilu, samo nova krv pere staru.

Tek kasnije Bogoboj će razumeti gnev svojih roditelja tog dana. Ispred kuće, na njegove oči, Gavrilovu braću su ubili ljudi kneza Danila. Bio je to čin odmazde zbog neuspelog atentata na njega. Jedan od glavnih aktera u atentatu bio je pominjani stric Ivo, koji se blagovremeno sklonio od gnevnog Danila. Niko nije očekivao da će stradati nevini, maloletni momci, niti je iko mogao da pomisli da je njihove ubice par nedelja skrivala komšijska kuća Tanovića. Gavrilu je imao pravo, rana je još uvek bila sveža, ni kasniji, uspešni atentat na Danila u Kotoru, ni postavljanje Nikole za naslednika nije umirilo strasti. Krvnici u njegovoj glavi bili su oni koji su unovčili svoje gostoprimstvo i smrt njegove braće. Kao svešteno lice, pokušavao je da i sam nađe utehu u oprost, činilo se da je donekle u tome i uspeo: tretira ih kao ostale parohijane, odlazi u njihov dom pred praznike i sveti im vodicu za slavu, ali pomisao da Bogoboj može provesti dan sa njihovim potomkom užasavala ga je. Sreća pa je Stefan Mitrov bio tu. Ponovo čuje njegov smiren ton,

– Samo nova krv pere staru, – čuje ponovo.

Gavrilu gleda u pravcu Marijete i Bogoboja, sve mu sad deluje još strašnije. Bio je u stanju da povredi svog sina. Bio je u stanju da ga satre.

Bogoboj odmara u polusedećem položaju. Majka mu prinosi šolju čaja, miriše kamilica, toplo mu je, srećan je što je ušuškan u ovu nenadanu pažnju.

Bogoboj i Katica stoje ispred zatvorenih vrata. Na vratima stoji pločica sa natpisom Nikola Petrović, upravnik pozorišta. Bogoboj ponovo oseća onu neodređenu slabost, kao nekada, kad je bio mali i njegov otac mu se činio velikim kao Titan. Po inerciji, počinje da čupka krajeve noktiju, jer treba da smiri ruke, i svoje izdajničko, strašljivo srce.

– Bolje da i ne ulazim, – kaže Katici i već grabi hodnikom ka izlazu.

Katica potrči za njim i uhvati ga za ruku.

– Prevalili smo toliki put.

Bogoboj je odgurne i izađe ispred zgrade pozorišta. Sedne na stepenište, ne bi li umirio noge. Katica se bolje ogrne i sedne kraj njega.

– Što si takav, Bogi? Šta te spopalo?

Bogoboj pali cigaru.

– Jesam li ti ikada pričao kakva sam ja kombinacija gena?

Katica se nervozno nasmeje.

– Ne razumem.

– Treba da odemo u Budvu, zajedno, Katice. Čula bi takve hvalospeve o mojim precima, takve priče koje nijedan pisac do sad nije mogao da otelotvori u ... u...

Bogoboj nesrpetno pokazuje rukama nešto što bi moglo da bude knjiga. Nema više reči, sve se gubi pred činjenicom da se boji, da se uvek bojao i da nikada neće uspeti da savlada svoje bezrazložne strahove. Možda zato vapi za scenom, ne bi li prevario tremu, nadglumio je, i makar ostalima opsenarski stvorio sliku heroja. Možda je zato hteo da se oproma u ovom gradu, uprkos strahu. Nije u stanju, jasno mu je. Katica jako uzme vazduh, kao da donosi značajnu odluku.

– Idemo, – kaže Katica.

Bogoboj je preneraženo gleda.

– Gde? Gde ćemo sad, Katice?

– U Budvu? To sad želiš?

Katica blefira. Najradije bi ga istukla što se prenemaže zbog banalnih stvari, ali jasno joj je da je ovo jedini način da ga vrati u zgradu. Bogoboj ustaje.

– Ne, nećemo u Budvu. Oprosti, bila je to prolazna kriza.

Bogoboj joj pruža ruku i pomogne joj da ustane. Katica čisti svoj kaput od prašine i uzme ga pod ruku. Čutke kliznu kroz vrata Narodnog pozorišta, i jednako lako prođu onu preteću pločicu sa imenom novog upravnika.

– Ne razumem zašto ste nas uopšte primili, kad nećete da razgovarate. Sedimo ovde već petnaest minuta, rekli smo Vam sve o prethodnom iskustvu, a Vi samo ćutite!

Nikola Petrović deluje zamišljeno. Bogoboj se uzvrpolji.

– Hajdemo, Kajo. Ovo je nečuveno. Gospodine Petroviću, mogao sam sve da pretpostavim, ali da ćete nas ovako ignorisati... idemo, Kajo.

Bogoboj ustaje. Katica i dalje sedi.

– Ne! Odgovorite mi! Znam da imate problem sa glumicama. Julka Jovanović je ogluvela, ona Todorovićeve je na porodijskom, a Mitićka... treba li da je spominjem uopšte?

Nikola i dalje ćuti. Bogoboj izlazi, besno lupajući vratima. Katica ni ne trepne.

– I? Mene nećete tako lako slomiti.

Nikola joj pruža papir. Katica čita.

– Šta je ovo? Ugovor?! Primate me?!

Katica traži olovku, Nikola Petrović ustaje i odlazi.

– Čekajte! A Bogoboj?

Nikola Petrović se osvrne na vratima.

– Savetujem Vam da ga se otarasite.

Danima Katica dolazi iz pozorišta sijajući od zadovoljstva. Bogoboj, noseći samo mudante i vuneni prsluk, zapušten i zanesen prevodom novog teksta i ne obraća više pažnju na njen blistav povratak kući. Još s vrata, ona veselo uzvikuje šta joj je na pameti i remeti mu koncentraciju.

– Bogi! Ti si genije! Bilo je kao nikad do sad! Potpuno su poludele, publika je čitavih deset minuta pljeskala! Bio si u pravu! Bilo je...

Njen entuzijazam polako splašnja, jer je Bogoboj gleda prekorno.

– Opet je pogrešan trenutak? – pita nestrpljivo Katica.

Bogoboj se pridigne sa stolice i zatvori spise. Tek kad razmakne papire, na stolu se vide tragovi njegovog dana: tanjiri sa ostacima hrane, dve omašćene čaše i pepeljara sa opušcima. Katica brzo prilazi i rasklanja nered.

– Možeš li makar jedan dan da pospremiš za sobom?

Bogoboj zapali cigaretu. Katica besno istrčava sa prljavim posuđem u kuhinju.

– Hej, hej, stani, Katice, evo, spreman sam da saslušam sve zgođe i nezgode iz svete zgrade Narodnog pozorišta.

Katica se vrati u sobu.

– Prestani. Nisam ja kriva što nisi dobio angažman.

Bogoboj počne nervozno da šeta.

– Prvo me prekineš, onda se naljutiš jer si me prekunula. Dok ti glumataš u nekom palanačkom pozorištu, ja se ovde bavim pravim teatrom!

Katica ostane zabezeknuto da stoji na sred sobe. Glumata. Surov izraz. Nazivaju je kraljicom komedije, govore da se maestralno prilagođava svakoj ulozi, a on, njen najbliži, smatra da ne čini ništa značajno. Glumata. Otrovana ovom uvredom, Katica i sama počinje da vređa.

– Otkud ti to znaš? Šest meseci nisi izašao iz kuće! Kad si poslednji put bio u pozorištu?

Bogoboj se naroguši još više.

– Nema potrebe da idem u to vaše pozorište. Evo meni pozorišta!

Bogoboj uzima papire.

– Ovo je nešto što vi, gospodo umetnici nikada nećete biti u prilici da zaigrate, jer vam je pozorište isprazno a glumački izraz plitak!

Katica mu prileti i povuče papire iz ruku. Otimaju se neko vreme, dok se jedan deo spisa ne pocepa. Katica istrgnute krajeve iscepka, i ubaci u usta. Sažvaće i proguta.

– A tvoje je pozorište bezukusno!

Bogoboj je zabezeknuto gleda.

– Upravo si pojela „Lucifera“.

Katica prsne u smeh. Bogoboj lista preostale stranice i još uvek se oporavlja od šoka.

– Gle, stranice, i stranice truda...

Katica ne može da se obuzda.

– ...Otišle su u stomak glumice iz pakla.

Bogoboj je gleda bez reči neko vreme, pa kao da se prene, vođen nekom čudnom silom, počne da se smeje.

– Kajo, u pravu si, ja ovde samo gubim vreme!

Bogoboj potrči ka prozoru, otvara ga, a Katica, plašeći se da sebi ne naudi, trči za njim. Umesto da se baci sa prozora u dvorište puno gostiju, Bogoboj pobaca ostatke prevoda.

– Na, gladni ljudi, kušajte malo i vi!

Proleće koje je toliko obećavalo svojim lepim i toplim početkom u ovu je baštu dovodilo goste do kasno u noć. Osim prijatnog krajolika i usluge Pere Svilenog, velika bašta je obezbedila vetrometinu, pa je uprkos svežim noćima bivala posećena. Ove noći, posetioци bašte prisustvovali su nesvakidašnjem činu oslobođanja jednog čoveka, koji je odlučio da se suoči sa svim tim licima odozdo. Znao je da željno iščekuju svaku njegovu pojavu ne bi li prokomentarisali jadnog muža velike Katice, znao je da ga ogo-varaju i sažaljevaju bilo mu je gadno da se svakodnevno suočava sa upitnim pogledima iza kojih su boravili mediokritetski umovi. Sliku razjarenog čoveka na prozoru upotpunila je sama Katica koja je pokušavala da ga uvuče nazad u sobu. No, nije bilo povratka. Bogoboj je istupio izvan sebe i svojih strahova. Vratio se u sobu i odlučio da krene dalje.

– Katice, gde mi je odelo? Moram da se uljudim, moram da idem...

Katica je prestravljeno gledala kako Bogoboj uzima stvari iz ormara i pakuje ih u kofer.

– Gde ćeš, Bogi? Stani, razmisli malo...

Bogoboj napipava bradu, tek sad svestan koliko je daleko otišao u osamu.

– Moraću da se obrijem.

Katica ga prati u stopu dok Bogoboj žurno odlazi do kupatila i posmatra njegovo mršavo telo koje se pomalja van kućnih prnja.

– Gde ćeš?

Bogoboj se zapira ispod pazuha, i uzbuđeno govori o Budvi, o svom dezerterstvu iz austrougarske vojske, o lancu loših stvari koji mora da prekine.

– Shvataš li, Kajo? Moraću da odem, da bih se vratio. Ovako je besmisleno.

Katica je već na ivici suza.

– A ja? A mi?

Bogoboj se briše peškirom i odlazi do šporeta na kojem stoji lonac sa još uvek toplom vodom. Nosi lonac u kupatilo i smeši joj se.

– Mi smo mi. Ti samo nastavi da osvajaš publiku i ne brini. To će sve proći očas posla. Moram da okončam jedno da bih počeo drugo. Uostalom, možda Nikola Petrović crkne dok se ne vratim.

Bogoboj muti smesu za brijanje i Katici se čini da se sve prebrzo odvija. Ona ne sluti da se njen suprug pola godine bori sa sećanjima u svojoj osami, i da u njemu previre odluka da se suoči sa svojim korenima, greškama iz mladosti i ocem, tom velikom figurom koja Bogoboja svako jutro budi u onim njegovim košmarima.

Bogoboj ponovo sedi pored porodične peći i posmatra sliku svojih roditelja. Od njihovog venčanja, do danas, promene su još evidentnije. Majka Marijeta je osedela i pomalo hramlje na desnu nogu, dok je otac, sad već Prota kotorski, još krupniji i ćelaviji.

Repovi kose koji mu padaju preko vrata se nikako ne uklapaju sa ogromnim zaliscima koji su opustošili sad već i teme ovog starijeg gospodina.

Od Bogobojevog povratka u zavičaj prošlo je tek tri meseca. Predao se vojnim vlastima u Zadru, no kako je Stefan Mitrov tako već duže vreme politički aktivan, preko njegovih poznanstava, prevashodno zbog uticaja izvesnog gospodina Bjankija, odslužio je blagu zatvorsku kaznu, i sad, potpuno slobodan sedi kraj svoje peći iako je na primorju toplo i vatra se odavno ne loži. Sedi na tronošcu, tek prisećanja radi. Njegov otac, isto kao i nekada sedi u društvu najviđenijih Budvana i pijucka vino, ponovo akcentujući reči poput “narod, sloboda, vjera”. Majka i sestre pri nose pjate sa pršutom, maslinama i tvrdim sirom, Bogoboj može da oseti sve ukuse detinjstva da i ne proba kako su rodile masline, kako je tetkina komšinica spravila sir, kako su Njeguši osušili pršut... ukusi porodice skromnih prohteva, tako su daleki od ukusa piva u Tri šešira, ili rakije u Daradneliju. Vino je jače nego kod Pere Svilenog, i to zna da i ne proba, Pera svoje vino razvodnjava, dok njegov otac ne pita Crmničane za cenu boce iz dobre berbe. Ovih dana će Uskrs, Katica mu je poslala već nekoliko pisama, u odgovoru joj je obećao da će doći čim ovaj, ocu tako značajan praznik ode niz kalendar.

Gavrilo i Marijeta ispraćaju poslednjeg gosta, dok Olga i Bosiljka rasklanjaju sto. Bogoboj se odavno premestio na raskošni kašun kraj prozora, i podigao noge na sims, uronjen u neko fino

ništavilo koje samo dom može priuštiti kad mu se pustolov vrati posle mnogo godina. To je neka čudna smesa nostalgije za detinjstvom i potrebe da se um odmori od lutanja po kuloarima sopstvenih slabosti. Grana pomorandže koja se nazire u mraku njiše se pod vetrom. Jugo nežno najavljuje martovske kiše. Bogoboj oseća da su sećanja blizu, ali ih ne priziva, lepo mu je u ovoj lakoj izmaglici, u vakuumu sopstvenog bića. Persida odlazi u krevet, a Olimpija sedne pored njega. Ne ume da započne konverzaciju, iako mu je uvek bila bliska. Njene krupne oči ga nemo posmatraju u tišini, njena radost što ga ponovo vidi je bezimena. Dobro je što je tako. Marijeta se vraća u sobu.

– Mala, eno te lencun doziva – kaže kratko. Olimpija se osmehne još jednom i poljubi ga brzo u obraz, pre nego što istrči iz dnevnice sobe.

Marijeta proverava šta su devojke uradile dok je bila odsutna. Ne može sakriti uzbuđenje zbog sinovljevog prisustva, Bogoboj zna da dugo neće moći da zaspi iako se drži distancirano i zvanično.

– Kod nas je vakat da se gosti prate vanka, no to ti je pasalo iz glave tamo, u bijelom svijetu. – promrmlja Marijeta.

Bogoboj ustaje.

– Neka te sad...

Bogoboj obgrli majku i zavrta je.

– Majkoooo! Nasmij se majkooo.

Marijeta počinje da se smeje, Bosiljka i Olga takođe.

– Neka, manitove! Pazi mi kotulu! Spušti me!

Bogoboj je nežno spusti na zemlju i poljubi joj ruku.

– Hvala na plesu, madam, uživao sam.

Devojke se ponovo zakikoću. Marijeta ih samo ošine pogledom. Obe odlaze iz sobe, trudeći se da obuzdaju smeh. Gavriilo ulazi u sobu, i ispod ruke nosi drvenu kutiju.

– Ostavi nas, Marijeta, vakat je da i mi malo proćakulamo.

Gavrilo se šeretski nasmeje Bogoboju. Marijeta brzo pokupi preostale salvete sa stola i ode. Gavrilo sedne za sto i ponudi Bogoboju mesto kraj njega. Kad otvori drvenu kutiju, pred Bogobojem se raspe jedan zaboravljeni svet crno belih figura, drvena kutija se pretvori u šahovsko polje, a punačke ruke njegovog oca vešto pakuju pione, lovce i topove na svoja mesta. Odavno Bogoboj nije ni video šahovske figure. Očeve su fino rezbarene, donesene preko mora iz Persije, mala dragocenost kojom se Gavrilo hvali iako retko koji seljanin u tome vidi išta vredno. Marijetina braća plove, spadaju tradicionalno u risanske pomorce, vagabunde, što ona svojoj krvi prebaci svaki put kad pomisli na Bogobojev protraćen život. Njena braća retko dolaze, nikada ih sam Bogoboj nije sreo, ali ta pogana krv, kako bi se Marijeta izrazila traži puta, traži đavola. Ona sama bi često dočekala zoru u molitvi, nadajući se da će Bog urediti stvari, i da će joj vratiti sina nazad, Rucovićevskoj tradiciji. Osim pogane krvi, u njenu kuću braća su donela i tepihe, ručno tkane, neobične afričke figure, i jednog papagaja, davno, dok su deca bila sasvim mala. Gavrilo uzima dva piona, jednog belog, i jednog crnog i sakrije ih iza leđa.

– Biraj ruku, – kaže veselo.

Bogoboj se osmehne i odabere levu, bližu. Nije mu do šaha. Zna da je ovo tek uvod u ozbiljnu priču, toliko puta ispričanu u njegovoj glavi, da se bliži trenutak istine i da mu nema druge nego da slomi očevo srce. Postavljeno šahovsko polje je tako nevino u celoj priči, obojica znaju da će se figure vući u nekim drugim oblastima, da će pobednik svakako izgubiti, jer u njihovoj stvari pobednika i nema. Bogoboju sleduju crne figure, Gavrilo se istinski obraduje svojoj prednosti. Otvara piona na

e4. Bogoboj, zarđao, nema druge sem da ga prati. Povuče i on svog piona na e5. Dva sveta, jedan beli, jedan crni, susretnu se na sredini polja.

– Jedeš li tamo, – pita ga otac zabrinuto i vuče nov potez, kraljicu na h5.

Bogoboj sačeka tren, ne bi li mu postalo jasno otvaranje koje je otac izveo.

– Jedem, no se ne prima ka tebi.

Bogoboj ponovi očev potez, povuče svoju kraljicu na h4, tik iza očeve. Otac mu pokazuje prstom da mu kraljica može lako stradati, pa se nasmeje. Bogoboj pokaže prstom na piona kojim brani svoju damu.

– Misliš li se ikako vrćat? Evo, nema više prepreka, oposlio si i vojsku.

Otac mu ne jede kraljicu, već povuče kralja korak napred, na e2.

– Ja sam pri kraju radnog vijeka, valjalo bi me odmjenit.

Bogoboj protrlja bradu. Ne da mu se da se ozbiljno posveti partiji, toliko toga mu je sad preče pred očima. Njegov rad, možda angažman jednog dana, Katica koja ga iščekuje, koju ovde nikad ne bi uvažili niti bi ona ikad ovde bila srećna, mogućnosti neograničene slobode bez osude poznanika i familije, bez lokalnih skandala i napinjanja da se održi spoljašnji zid pristojnosti jedne cenjene porodice.

– Pušti, tata, samo bi kastig i tebi i sebi činio.

– Ma što zboriš, sinko? Okle to sad?

– Oduvijek. I opet ću da ti rečem – nisam rođen za to.

Gavrilo zastenje, čudno, potmulo, Bogoboj oseća ropac očeve nade. Umesto da ga dalje ubeđuje, Gavrilo mu rukom pokaže na tablu.

– Što čekaš?

Bogoboj pomeri svog kralja na e7. Kopira očeve poteze bez ikakve primisli o logici igre. Gavrilo se nasmeši.

– Možda bi se moglo uredit sve ako ti ovdje nađemo finu curu...

Gavrilo pomeri kralja na e3. Šta ovo on radi, pita se Bogoboj. Zašto se ovoliko izlaže? Ta sve su figure na mestu, a kralj ide ka centru, to nema nikakve logike! Odluči da ga prati, i sam izbaci svog kralja na e6.

– Oče, pisa sam ti, već sam sebi naša curu.

Gavrilo oseća da je zagrebao gde ne treba, ali ne odustaje.

– I to se da uredit. Ta ona se već jednom rastavljala...

Hitro pomeri konja na f3. Bogoboj odmah pomeri i svog na f6. Onda značajno pogleda oca.

– Oče... nemoj mi dešpekovat. Ja sam odavno pasao.

Gavrilo kraljicom pojede pijuna na e5.

– Mat, sine.

Bogoboj se osmehne. Oseća da je ova partija bila više od puke igre, da je trenutak prošao i da više nema povratka. Otac pakuje figure nazad u kutiju, i ćuti. Više ništa nije ostalo da se kaže. Gorak ukus gubitka Bogoboj pokušava da spere poslednjom rečenicom iz Katičinog pisma, u kojoj mu saopštava da se izborila za njegov angažman u pozorištu kad se vrati. Ne ume da proceni je li srećan što je stvari isterao na čistac ili je na pragu da se slomi, gledajući Gavrila kako tromo ide ka vratima.

– Laku noć, sine, neka te Bog čuva.

Bogoboj uzima svoju petrolejku. Ovde se rano leže i rano se ustaje. Ponovno prevođenje „Lucifera“ koje mu je predstavljalo izlaz u Zadarskom apsu ovde, u njegovoj kući, guši ga i smeta mu. Radije ponovo legne kraj prozora i posmatra granu narandže kako pleše na vetru.

Završava se predstava. Katica i još četvoro glumaca se poklanjaju publici. Čuje se aplauz. Bogoboj, zapuštenog izgleda, neobrijan, u iznošenim pantalonama i košulji, preko koje je prebačen pleteni prsluk, stoji iza kulisa i gleda Katicu. Očajan je. Nije mogao ni da nasluti da će ga u pozorištu angažovati da oslikava i postavlja kulisе. Poniženje je prihvatio, previše ponosan da se vrati u Budvu, ali kako vreme prolazi, sve se češće pita o simbolici odigrane šahovske partije sa ocem. Matiran je u par poteza, u igri i životu. Izložio se, ne razmišljajući o posledicama, i sad, umesto kralja, ovde glumi budalu. Glumci izlaze sa scene, jedan od njih je Gospodin, koji mu baca svoj plašt.

– Ovo treba da se opere. Smrdi!

Bogoboj gleda za njim izgubljeno. Jedna od glumica ga gura da prođe. Bogoboj dolazi sebi, postaje besan, i odlazi za glumcima u garderobu. Baca plašt Gospodinu.

– Nisam ti ja garderoberka!

Bogoboj smesta izađe iz garderobe, i jako zalupi vratima. Nasloni se na njih. Iznutra čuje glasove. Jedna od glumica, Vela Nigri-nova je i te kako upečatljiva sa svojom loše ispravljenom dikcijom.

– Jeste li videli kako je drzak?

– Pusti ga. Da mu nije Katice, ne bi ni bio ovde. Promašen čovek.

Bogoboj ugleda Katicu sa buketom crvenih ruža u rukama. Nije sama. Kraj nje su dva ugledna beogradska para. Nešto živo i veselo pričaju.

– A Katica je prosto sjajna. – čuje Gospodina iznutra – kupio sam joj divnu tabakeru za uspešnu godišnjicu u Narodnom pozorištu.

Bogoboj gleda kako se Katica smeje, lice joj sija. Ponovo čuje Velu iz garderobe.

– Oho, kolega, jeste li to bacili udicu?

Bogoboj otrčava odatle. Penje se stepeništem trčeći, i hvatajući dah. Ulazi u prostoriju na tavanu, gde ga čekaju kulise i boja. Ruši sve što mu padne pod ruku, urla od besa i očaja.

Bašta kafane “Dardaneli”, letnja noć. Sviraju tamburaši, tiho, prolaze kočije kaldrmom. Bogoboj i Katica sede u bašti kafane, sa nekolicinom glumaca i glumica. Za susednim stolom sedi upravnik pozorišta Nikola Petrović, i kućni dramaturg, Risto Odavić. Bogobojev i Katičin sto je prepun čaša, malo su pripiti. Svi pažljivo slušaju Bogoboja. On izgleda preporođen ovom pažnjom, koju su mu ukazali, i priča brzo i glasno.

– Eto, recimo kad bi neko iz pozorišne uprave upotrebio ovaj tekst, koji dovršavam, možda bi ljudi više posećivali teatar, a manje kafane.

Vela Nigrinova umorno odmahne rukom.

– Pričate kao svi pisci. Samo njihovi tekstovi vrede...

Bogoboj je prekida.

– Nisam pisac ja, već Enriko Buti. Komad se zove “Lucifer”. Ja sam ubogi glumac, kojem nisu pružili šansu. Ako mi ne daju da glumim, ne mogu mi zabraniti da prevodim.

Ilija Stanojević se naginje ka Bogoboju. Bodri ga šapatom i očima pokazuje na upravu kraj njih.

– Navali, prijatelju, s boka pa anfas!

Gospodin hvata Kafedžiju Draga, koji prolazi pored njega i moli ga da tambure okrenu na veselije pesme. Vela popravlja karmin, gledajući se u ogledalce.

– Govorite jezike?

Katica hvata nežno Bogoboja za ruku.

– Francuski, nemački i italijanski. Sav novac koji imamo daje-mo za njegovu korespondenciju sa prijateljima iz inostranstva.

Vela poluotvorenih usta “viri” iza ogledalca.

– Pa mi smo Vas potcenili gospodine Rucoviću!

Katica nasloni glavu na njegovo rame, otežala joj je od pića i ljubavi, ponosa i koječega još čime žene vole da otežaju sebi glave pa da ih spuštaju na draga im ramena.

– Draga Vela, ne možeš ni da zamisliš koliko...

Bogoboj izvadi Katičinu tabakeru iz prsluka i nagne se da pripali cigaretu. Pogleda Gospodina i sklopi tabakeru pred njegovim nosom.

– Mislim da je pećanje završeno.

Vela se zakikoće, a Bogoboj, šeretski se osmehne Čiča Iliji i nagne se leđima ka Nikoli Petroviću i Risti Odaviću.

– Ne mogu ništa da zamerim glumcima, ali imam puno toga da zamerim upravi.

Risto Odavić se smeška, ali mu nije prijatno. Gleda u Nikolu Petrovića, i odgovara Bogoboju.

– A šta biste to zamerili upravi?

Bogoboj se okrene ka Ristu, tobož iznenađen, ustaje sa stolice i ide ka njegovom stolu.

– Oooo, i uprava je tu!

Bogoboj im teatralno pravi naklon. Risto ne skida svoj izveštačeni osmeh sa lica.

– Upravi zameram, a kolege će se složiti, to što je dozvolila da se u pozorištu vrte isti prežvakani, dosadni tekstovi.

Čiča dobacuje sa svog mesta svoju repliku.

– I male plate, ne zaboravi plate, Rucoviću!

Bogoboj pravi naklon ka Čiči.

– I plate, da...

Ponovo se okrene Ristu i Nikoli i povisi ton, govori sa visokim patosom, mašući rukama teatralno, glumeći očaj.

– Upravi zameram što je u pozorište zaposlila kojekakve šarlatane, početnike, i damice sumnjivog morala, a prave glumce marginalizovala.

Katica i Vela se zakikoću. Nikola Petrović gleda ispod oka čitavu situaciju i ne reaguje. Isto pak, vidno zauzima odbrambeni stav, kao pevac se priprema da poskoči i ključne.

– I to nije sve. Upravi zameram...

Risto ga prekine u pola rečenice.

– Pijani ste. I drski!

Bogoboj nasrne na njega, i lupi rukom o sto.

– Drsko je to što potcenjujete publiku. Recite mi, znate li Vi šta je teatar?

Bogoboj i Risto se gledaju. Nikola Petrović okreće glavu sa gađenjem. Bogoboj se povlači, i smireno, ponavlja pitanje.

– Znate li šta je teatar?

Ristu je neprijatno. Glumci se tiho kikoću. Bogoboj ih nakratko pogleda, pa se tutorski obrati Ristu spuštajući glas do basa.

– Ne znate?

Bogoboj se okreće oko sebe, poskoči ispred Rista, napravi smešan naklon, izigravajući Harlekina.

– Ah, ah, ta šta bi mogao biti teatar?

Poljubi nežno Rista u oznojeno čelo.

– Eto, da ne mozgate. Dobili ste kratku lekciju, dragi gospodine Odaviću.

Okreće se oko sebe, i dobija aplauz od kolega i ostalih gostiju i prolaznika. Nikola Petrović ustaje i odlazi. I Risto se nasmeje od srca. Pridružuje se ostalima, i zapljeska rukama.

Bogoboj ponovo pravi naklon, i šalje poljubac Katici.

– Prvi aplauz u Beogradu!

Gospodin maše Kafedžiji Dragu, i dovikuje mu.

– Turu amo!

Opet se zaori aplauz. Kafedžija Drago, krupan, nervozan brka, podlakti se i namršti.

– A odakle misliš to da platiš, gospodičiću dragi?...

Zaglušuju ga veseli povici. Mahne rukom i nasmeje se i on.

– Ma nek ide život...

Govor koji je Rucović upriličio te večeri odjeknuo je po Beogradskoj kaldrmi jače nego onaj ljubavni skandal u kraljevskoj kući. Romansa koja je buknila između prestolonaslednika i udovice Mašin bila je primarna vest danima, pogotovo što je potkrepljena njenim povratkom u Srbiju iz Bijarica. Njena pojava se kroz Beograd pratila široko otvorenih očiju, te su priče o njoj išle i van granica mogućeg, ta žena je uspela da na sebe privuče ne samo pažnju, već i širok dijapazon čaršijske maštovitosti u konstruisanju neverovatnih podataka. Ona se u celoj stvari držala ambivalentno – ili bi se šepurila u šetnji ili bi se danima zatvarala u svojoj sobi, ne puštajući ni posluhu da joj priđe. Ono što niko nije mogao naslutiti je da Draga Mašin nije ni pet para davala za govorkanja, već je iskreno patila zbog svoje nepromišljene letnje avanture.

Kako bi skrenula misli sa sopstvene nesreće, Draga je prevodila tekstove i pisala priče o nekim drugim, srećnijim ljudima. Njene su priče objavljivane u časopisu “Domaćica”, a prevodi, sasvim solidni su joj omogućavali da se izdigne iznad sitnih govorkanja i da dobije status cenjene intelektualke u uskim krugovima. Osnivač i urednik časopisa bio je niko drugi do Šapčanin, bivši upravnik pozorišta kojeg Bogoboj nije uspeo da upozna. Priča o njegovom ispadu u “Dardaneliju” je obradovala Šapčanina i on se ovih dana sa Dragom sladio pikantnim detaljima, što samo govori o tome kako su i intelektualci samo ljudi, te da se i oni ne mogu odbraniti od govorkanja i naslada najnižeg ranga. Bogobojevo herojstvo je po njihovoj proceni bilo nepromišljeno, jer taj mladi čovek ne može ni pretpostaviti ko se krije iza moći Nikole Petrovića. Nek bude srećan da mu ne pilepe veleizdaju, i ko zna šta još, govorili su, ali sa izvesnom dozom zadovoljstva što je neko rekao naglas davno očigledne stvari. Posle njene avanture tako nesrećno okončane, Draga se prvi put zainteresovala za nekog drugog muškarca.

– Kako izgleda? – pitala je Šapčanina uzbuđeno, – Je li čemu?

Šapčanin je načuo tek da je taj momak prilično ružan ali da se o njegovim avanturama sve češće govorka.

– I, kažete, još uvek nije dobio ulogu? – uzbuđeno je upitala, nadajući se da je rečenicu formulisala pravilno, i da Šapčanin neće otkriti njenu nadu da tog Bogoboja može videti makar na sceni.

– Naj smešnije od svega je što je odmah posle toga dobio ulogu. Draga je veselo pljesnula rukama.

– Pa to je divno!

Treba li spomenuti da je od tog momenta svoje dnevne šetnje Draga preinačila u posete Narodnom pozorištu? Nakit, brižljivo odabran za te prilike privlačio je pažnju gotovo kao i njena

reputacija, no Draga se nije bavila time. Redovno je odlazila na predstave u kojima je Bogoboj veoma sporo napredovao od sporednih ka značajnijim ulogama. Vreme je prolazilo, njena patnja se smirivala uz novu strast koja se polako rasplamsavala. Iskočivši iza suknje svoje žene, Bogoboj je ostavljao za sobom tako pikantne tračeve, a žene sa kojima su povezivali njegovo ime su bile vanredne lepotice. Šta je to u ovom čoveku što nagoni fine dame u skandal, pitala se, ne misleći mnogo ni o opasnosti da sama napravi još jednu, mnogo veću grešku.

Bogoboj je njeno prisustvo u publici doživeo kao dobar znak, vremenom mu je postala amajlija, tajna dobročiniteljka koja je svojom pojavom činila da se oseća bolje, da na sceni funkcioniše bolje, da nikada sebi ne dopusti da odigra ulogu osrednje, koliko god sporedna i nevažna bila. Ova čudna spona koja se desila među njima i jedno i drugo je gurala van granica njihovih potencijala, ali se njihova komunikacija nikada nije ostvarila izvan pozorišta, čuvajući njenu čednost u sigurnosti lože, i njegovu opsenu unutar rampe. Zavesa, koja odvaja dva sveta, realnost i mimikriju bila je njihov saveznik u zaveri protiv okolnosti. Draga i Bogoboj postojali su jedno za drugo samo pošto bi se zavesa podigla, i tik pošto bi se spustila, njihovi životi bi se nastavljali u dijametralno suprotnim miljeima. No, sredinom te, 1896. godine, njihove puteve je ukrstio dolazak dvojice veoma značajnih ljudi u Beograd. Jedan od njih bio je Alfred Jensen, švedski slavista, koji je preveo skoro sve značajnije pisce toga doba, vezan za Beograd u sentimentalnom smislu, grad kojem se rado vraćao kad god bi mu se ukazala prilika za to. Drugi je bio Bogobojev dalji rođak, knjaz Nikola koji je stigao u zvaničnu posetu kraljevskoj kući Obrenovića posle mnogo peripetija i natezanja.

Ove dve posete gradu otvorile su put novom, dugo očekivanom poznanstvu.

Alfred Jensen je obnovio svoje boemske dane u „Tri šešira“, ovog puta bez pratnje svoje supruge koja je odbila da mu se pridruži u tim divljim pijankama do kasno u noć. Gustav Matoš, Glišić i njegov rođak, Janko Veselinović bili su mu vodiči kroz noć, kada bi Janko zabavljao celu kafanu uz gusle. Radoje Domanović, Srećmac i Nušić su takođe bili u tom odabranom društvu. Ni slikari nisu odoleli radoznalosti da upoznaju čuvenog stranca i okušaju se makar u skiciranju njegovog portreta, a glumci, uključujući i Bogoboj, ova su druženja zalivali velikim dozama smeha i alkohola. Vrhunac zabave postalo bi takmičenje u ispijanju piva, gde su kao finalisti briljirali sam Jensen i Čiča Ilija. Ni jedan od njih dvojice nije ustuknuo pred ovim drugim, tako da bi negde pred zoru obojica još na nogama bivali proglašeni pobednicima. Bilo je lakše predati im ključeve pobeđe u ovom maratonu, nego ostati budni čekajući konačan ishod.

Bogoboj je o gostu čuo samo lepe priče, a u par navrata je uspeo i da razgovara sa njim. No, koliko god težio da razgovor okrene u pravcu prevodilačkog rada, Jensen bi negodovao. Odbijao je ikakvu ozbiljnost u kafani, i najzad, kad mu je Bogoboj dosadio stručnim pitanjima, Jensen ga je potapšao po ramenu i na solidnom srpskom jeziku fino oterao od sebe.

– Sutra, Vi dođete u redakciju. Ja sam tamo ozbiljan, a ovde želim da se zabavim!

Jensen je, pošto je zakazao Bogoboju sastanak, blago odgurnuo glumca i ponovo pružio ruke ka Veselinoviću.

– Hajdemo!

Jankov glas se razlegao po kafani, a Bogoboj je zbunjeno razmišljao o kojim novinama je reč, i gde to sutra može sresti

Jensena raspoloženog za drugu vrstu priče. Milovan Glišić je, poznajući Bogobojevu strast u prevođenju, i opsesiju pozorišnim tekstovima, rešio i tu muku. Došapnuo mu je da časopis „Domaćica“ sutra treba da ugosti čuvenog slavistu i da mu ukaže dužno poštovanje za profesionalni učinak. Pa da, ko drugi no Šapčanin može stajati u prvim redovima edukacije širokih masa, setio se Bogoboj, ali se pred njim stvorila nova prepreka. Šapčanin i on se još uvek nisu sreli. Sremac je, uvek raspoložen za pomoć Rucovićima i još uvek slab na kolege iz „Sindelića“ obećao da će Bogoboja uvesti na ovaj događaj, pa je noć pred njima bila vanredno vesela, jer je Bogoboj dao sve od sebe da ga se Jensen seti i sutra, kad bude bio trezan.

Kad se našao u redakciji, Bogoboj je gotovo zanemio od uzbuđenja. Između ostalih zvanica, bila je tu i Draga. Njena blizina i miris maka i ambre koji je širila oko sebe uzbuđivali su Bogoboja na sasvim nov način. Nije to bilo ono isto uzbuđenje sa kojim je krenuo za Katicom rešen da je osvoji. Nije to bio ni adrenalin koji je osećao svaki put kada je trebao da razbije utvrdu ijedne dosadašnje ljubavnice. Ona je plnila vanserijskim mirom, i činilo mu se da je to tip žene duboko nesrećne koju ništa ne može dotaći, jer nikada neće ni pokušati da traži utehu. Ova žena je zadovoljna svojom ulogom tragičarke, nju bi lepota ubila, mislio je. Ta zla kob jeste njena lepota, ona svojom nesrećom privlači sve oko sebe, i sad je više nego ikada bio ubeđen u istinitost svih tračeva vezanih za nju. Govorilo se da je možda i ubila muža, kojeg nikad nije volela. Govorilo se

da je menjala ljubanike jednako kao svoj nakit. Govorilo se da je nekim čudom općinila prestolonaslednika i da tu nisu čista posla, da je veštica, te je od Boga kažnjena da nikad nema poroda. Draga je, ne sluteći o čemu Bogoboj razmišlja, spontano pružila ruku ka njegovim usnama.

– Često Vas gledam na pozornici, – rekla je. – Moje čestitke. Bilo je krajnje vreme da se teatrom pozabavi neko ko teatar i poznaje.

Bogoboj se predomislio. Poljubio je tu mirisnu ruku i smesta promenio stav: svi tračevi o ovoj ženi su tek zlobne pretpostavke, elegancija joj je nenametljiva, a pronicljivost urođena. Ovo je visoko obrazovana žena. Ovo ne može biti opajdara iz kuloarskih priča.

– No, zašto me tako gledate Rucoviću? – nasmejala se Draga.

– Oprostite, draga gospođo. Teško mi je da priznam da jedna lepa žena može biti i istinski dubokoumna.

Draga se veselo zakikotala. Pažnju ostalih gostiju u redakciji na trenutak je zaokupila slika skandalozne udovice koja bezočno flertuje sa skandaloznim glumcem. Draga nije ni trepnula, iako je dobro osećala i poglede oko sebe. Nastavila je veselo da čavrlja sa Bogobojem, koristeći svaki trenutak onako kako je zamišljala svih prethodnih meseci.

– Nemojte makar Vi imati predrasude!

Bogoboj nikada nije planirao susret sa ovom ženom. Ona mu se činila nedostižnom, te nije ni pomišljao da sebe ohrabruje u varljivim nadanjima. Iako je Draga bila pripremljenija za ovaj razgovor i očito dominirala situacijom, i Bogoboj se brzo vratio u igru.

– Možda sam se loše izrazio. Smatram da je lepota takođe dar, i da lepa žena ne teba da se trudi da bude išta drugo do lepota u pokretu. Ali čini mi se da se lepota potcenjuje spram drugih obdarenosti i da se uzima zdravo za gotovo.

Draga se udubila u njegovo izlaganje ozbiljnije nego što je očekivao.

– Smatrate li da je tome krivo društvo, – upitala je radoznalo – da li nas društvo nagoni da se predstavljamo ružnijim i slabijim no što jesmo?

Bogoboj se slabo osmehnuo i povukao se za nos.

– Ja se u nekim segmentima ne moram ni truditi da udovoljim takvom društvu.

Umesto uobičajene reakcije i smeha kad Bogoboj spomene svoj nos, Draga se još više uozbiljila.

– Nemojte se šaliti sa mnom. Postavila sam Vam jedno ozbiljno pitanje.

Bogoboj je ostao zatečen. Kao spas, Jensen je naišao i prijateljski otpočeo razgovor, rasterećen od tračeva i ne videći ništa loše u tome što jedna dama i jedan gospodin osamljeni razgovaraju. Srećom po Bogoboja, razgovor je krenuo u drugom pravcu, i svo troje je sa velikom strašću tog dana pričalo o književnosti i značaju širenja drugačije kulture u svojim sredinama. Draga se iznenadila činjenicom da i Bogoboj prevodi tekstove, ali su se ubrzo sporečkali oko toga je li značajnije prevesti dramu ili roman. Jensen se nijednog trenutka nije osetio suvišnim, ali je osetio neko čudno uzbuđenje zaražen entuzijazmom ovog mladića i ove mlade dame. Predložio im je dalju saradnju i korespondenciju, a Bogoboj je iskoristio ovaj trenutak da u plejadu prevedenih pisaca doda i svog teču, Stefana Ljubišu, te je velikodušno ponudio par njegovih priča ovom simpatičnom čoveku. Ponadao se da će time malo opravdati svoj životni izbor pred ocem i majkom, i da će se teči odužiti za olakšice tokom boravka u apsu pre par meseci.

Draga se u jednom trenutku povukla iz razgovora i tiho se oprostila od Bogoboja.

– Očekujem Vaš odgovor u dogledno vreme. Nadam se da niste zaboravili o čemu smo diskutovali.

Posle ove rečenice je pružila ruku i otišla. Za njom je ostao miris slasti. Jensen je evocirao uspomene od sinoćne terevenke tik nakon što je otišla, ali Bogoboj ga nije slušao. Sve u njegovom biću se pitalo da li nas to društvo nagoni da se pravimo ružnijim i slabijim no što smo, koji odgovor bi mogao zadovoljiti ovu ekscentričnu ženu, i ima li svrhe truditi se da se njoj udovolji.

Kada je knjaz crnogorski, Nikola Petrović stigao u Beograd, upriličen mu je svečani doček i ceo Beograd je bio okičen kao slavski kolač. Nije ni čudo, bio je Vidovdan, a ova je poseta i te kako inicirala slavlje.

Narod koji se skupio da pozdravi svitu nije mogao da nasluti da je knjaz Nikola pristao na posetu samo ako Aleksandar prvo obeća da će doći na Cetinje, na proslavu dvestogodišnjice vlasti Petrovića. Nisu mogli da znaju ni da je kraljica Natalija gajila nade da će se oroditi sa Petrovićima i dovesti njegovu ćerku Kseniju za ženu prestolonaslednika. Ovo su sve bili kompromisi ne bi li se ublažile posledice dugogodišnjeg trvenja između knjaza Nikole i prognanog kralja, Milana Obrenovića. Kraljici Nataliji je Ksenija mogla biti rešenje afere Draga Mašin, jer je bilo neoprostivo da jedna, iako vrsna dvorska dama, postane vladarka. Bilo je opasno i za njenog sina, i za njihovu vladarsku lozu. Ksenija je lepa i obrazovana, mogla bi da iznese teret statusa kraljice, najzad, mogla bi da rodi naslednika. Rešenje brižne majke nije nailazilo na odobrenje

i rigidnog prestolonaslednikovog oca, ali on je sada bio daleko, a Nikola je tu. Sve je spremno za pregovore, i za stvaranje novih, čvršćih saveza.

Ni Bogoboja nije zaobišlo uzbuđenje zbog posete knjaza. Ono što čak ni kraljevska kuća nije znala je spona između Nikole i Bogoboja, što krvnim što prijateljskim vezama. Bogobojeva baba Gorde bila je iz Petrovičke kuće, Nikolina tetka, i iako je i sama na izvestan način bila upletena u neuspeli atentat na knjaza Danila, niko nije mogao da ospori krv, onu istu krv koja je vezala ova dva čoveka. U Bogobojevom prebegu iz austrougarske vojske upravo mu je Nikola pomogao da se lakše dokopa Srbije, a u vreme njegovog egzila, Bogoboj je na Cetinju znatno doprineo njihovoj kući svojim ogromnim obrazovanjem. Bio je prijatelj dvora i podučavao je dvorsku dečurliju uz igru i humor. Iako njegov boravak nije dugo trajao, Bogoboj je osvojio simpatije i ostavio traga. Vesti o njegovom teškom životu u Beogradu često su Nikolu umele da potresu te mu je u više navrata slao novac. O tome se nije govorilo, tajna je čuvana zbog ponosa oca Gavrila, te ni obaveštajna služba kralja Milana nije povezala njihov susret u intiman čin, niti je Bogoboj ikada bio sumnjiv vlastima kao ubačeni član. Njegovo potucanje po beogradskim kafanama i bonvivanski stil života samo su mu olakšali teret formalističkih okupljanja u visokim krugovima. Bogoboj je bio srećno nesrećan uglavnom zbog tiranije knjaževog imenjaka, nekog drugog Nikole Petrovića.

Dolazak crnogorske svite podrazumevao je i posetu Narodnom pozorištu, gde je kasnije priređen i koktel za visoke zvanice. Od glumaca je traženo da se izvede prigodan program i posle predstave, pa je susret starog knjaza i Bogoboja odredila sudbina. Ova srećna okonost je još više radovala Bogoboja, jer nije morao da traži

način kako bi se sa njim sreo. Pošto je zavesa pala, Bogoboj se sreo sa rodbinom i poznanicima, u holu pozorišta, bez bojazni da će tajnoj policiji upasti u oči i postati njihov predmet pažnje. Ulice, kafane, čak i ovaj hol vrvili su od uhoda, u Srbiji je vladala represija, što je mnoge slobodoumne ljude, uglavnom pisce koštalo službe ili slobode. Bogoboj je uglavnom citirao Šekspira kada bi želeo da iskaže svoj stav, pa je vešto izbegavao da bude izložen poput Nušića ili Domanovića.

Kada je prišao knjazu, ovaj se za trenutak zbunio.

– No, što je, nije vi se dopala moja gluma možebit'? – počeo je Bogoboj.

Knjaz se tek tad osvestio ko je kicoš ispred njega. Zagrlio ga je i ponavljao u neverici rečenicu koja je Bogoboja označila u zavičaju.

– Viđu! Komedijaš i raspusnik Rucovički!

Bogoboj se smejaio, i vešto preneo dijalog u sigurnost Šekspirovih tekstova.

– „Dragi gospodine, gledajte, da glumci budu dobro podvoren. Čujte, nastojte, da se s njima lijepo postupa, jer oni su izvadak i kratka kronika vremena. Bolje bi vam bilo da poslije smrti dobijete loš grobni natpis, nego da oni o vama loše govore, dok živite.“

– Viđu đetića, što čini! – smejaio se knjaz. – Što te nema, ni slovo da napišeš, ni put da te nanese, nesrećo Rucovička!

Bogoboj je osetio nešto poput srama, jer je, istini za volju, zapustio odnose sa Cetinjem, sa nekim drugim sobom iz mladosti.

– Kriv sam! – podigao je ruke u iskrenom priznanju.

– Nu, samo da si mi živ i zdrav, pa ćemo se lako čojkati.

Negde u sred Nikolinog monologa o mnogočlanog porodici i novinama koje su se desile otkako je Bogoboj otišao, pojavila se Draga. Prošla je iza Bogoboja, miris maka i ambre mu je javio da

je tu. Krajičkom oka je obuhvatio kraj haljine koja je prošuškala i neki snažan poriv da je stigne učinio ga je nestrpljivim u razgovoru, pomalo razdraženim, izgubio je volju za knjazovu srdačnu, ali predugu priču.

– Što ti je, momče? – primetio je Nikola u jednom trenutku.

– Moram na jedno mesto, – slagao je Bogoboj, glumeći da mu je bešika puna.

Smeh kojim ga je Nikola ispratio skinuo mu je kamen sa srca, ali Drage više nije bilo u blizini. Bogoboj je krenuo ka balkonu i tamo se zamalo sudario sa prestolonaslednikom, koji je crven od besa prošao pored njega. Bogoboj se u dva koraka našao kraj uplakane Drage, koja se naslonila na balkonsku ogradu i čije se telo treslo u kratkim jecajima. Nije ga čula dok nije počeo da govori.

– Društvo nas nagoni da budemo nakazni spram sebe. Možda se takvi i dopadnemo nekome, ali dok se sebi ne ogadimo, društvo će nas šibati i tražiti od nas da mu prinosimo žrtvu...

Draga se okrenula. Prekrila je usne rukom, iznenađena i srećna zbog neočekivanog obrta. Bogoboj je nastavio da iznosi svoje mišljenje, jer ako sad stane, ako sad napravi pauzu, boji se da će se ona slomiti i nestati iza balkonske ograde. Ova mala satisfakcija koju je mogao da joj pruži nosila je reči mimo razuma. U njemu je samo bitisala volja da je zadrži sa ove strane balkona i da večeras bude njen heroj.

– ... I prodajemo svoju lepotu i svoju slobodu za malo pažnje. Dajemo je dobrovoljno, pitajući se ponekad zašto je niko neće. Tad je kasno. Tada smo već okovani i ružni sebi, a to je neminovnost čovekova, draga prijateljice.

Draga počne da se smeje.

– Ono što hoću da kažem je da ne treba odustati od snova. – završi Bogoboj.

– Hvala Vam, Rucoviću. Mnogo ste mi pomogli.

Iz svoje torbice je izvukla ogledalce i obrisala tragove suza. Sa kragne je skinula broš od rubina, i spustila mu na dlan. Mogao je da oseti svu slast njenog parfema kada se približila i poljubila ga. Zatim je haljina ponovo zašuštala, i on je ostao sam na balkonu da ohladi svoje misli. Jedino je njen broš Bogoboju potvrdio da to nije bio san.

Nije samo broš Drage Mašin svedočio tajnom poljupcu. Neko-licina očevidaca je pronela glas o njihovoj vezi takvom brzinom, da je pozorište danima bilo puno znatiželjnih očiju. Hteli su da ih vide, da ih uhvate na delu, da nađu tajne signale koje šalju jedno drugome. Na predstavu gotovo niko nije ni obraćao pažnju, jer se pažljivo posmatrala i pozornica i loža u kojoj je sedela Draga. Prestolonaslednik je goreo od ljubomore, i kako su dani prolazili tako je drama između Aleksandra i Drage rasplamsavala razne oblike strasti. Za njega nije bilo govora ni o jednoj drugoj budućoj kraljici, ali je to podrazumevalo da i Draga preduzme mere u vezi sa najnovijim govorkanjima. Draga je prestala da dolazi. Bogoboj je nastavio da glumi. Njihovi su životi zauvek ostali razdvojeni upravo zavesom, koja je do skoro bila jedini saveznik.

Priča o njihovoj aferi je dobijala enormne razmere, a Katica je, navikla na tračeve koji prate Bogoboja samo odmahнула rukom i nastavila da briljira na pozornici. Magija koju je Bogoboj na kratko osetio, nestala je, kolotečina pozorišnih i kafanskih dogodovština počela je da ga zamara, osećao je da se desila neka promena, ali nije

umeo da je imenuje. Momenat lucidnosti one večeri nestao je. Bio je prazan kao i Dragino mesto u loži.

Desetak glumaca ulazi posle predstave u graderobu. Skidaju šminku i kostime, živo je i bučno. Risto Odavić ulazi u garderobu besan, prilazi Bogoboju i više mu iznad glave.

– Rucoviću, kakva je ono papazjanija bila gore? Kakva je ono izvedba? Upravnik je besan!

Bogoboj i dalje skida šminku. Potpuno mirno posmatra Ristov odraz u ogledalu.

– Neka dođe meni to da kaže.

– Neće tebi da kaže! Ali meni hoće! I rekao je!!! A ja ću sad tebi...

Bogoboj se okreće ka Ristu.

– A šta si ti, Odaviću? Pismonoša?

Glumci se suzdržavaju da ne prsnu u smeh. Okreću svoje glave van vidokruga ove komične prepirke, ne bi li što pre skinuli šminku i izbegli ikakvu umešanost u situaciju. Smeh će se oriti na neutralnoj teritoriji, gde je vazduh nije ispunjen Odavićevom sujetom.

– Ja sam dramaturg ove kuće!

– Onda radi svoj posao, Odaviću, a mene pusti da radim svoj.

Bogoboj se okreće ka ogledalu.

– Ti ćeš da mi kažeš šta ću da radim? – pita Risto, i srlja u novi konflikt.

Bogoboj promrmlja, sve više besan.

– Nemam ja šta tebi da kažem.

Risto je van sebe od besa.

– Šta si rekao? Reci! Ne mumlaj, reci!

Bogoboj ustaje. Baca svoj sunder za skidanje šminke.

– Repertoar je prežvakao, i dosadan, Odaviću! Do sa dan! Kao i ti. Plate su nam male, nemamo motiva nit' da vas poštujemo, nit' da vas slušamo. Budi srećan ako se ovi divni ljudi ne pokupe jednog dana i ne napuste vaše tiransko pozorište za vjek vjekova!

– Ja sam te ovde doveo, mogu i da te skinem sa scene!

Bogoboj se nasmeje od srca.

– Pa skini me.

Bogoboj širi ruke.

– Skini me.

Risto iskrivi lice u izraz gađenja.

– Ponovo glumataš. Ne znaš ništa sem da glumataš!

Bogoboj se ponovo nasmeje.

– To što vama smeta kako ja glumim, ne znači da ste u pravu. Ovo je moderniji način, realna interpretacija. Da išta imaš u toj tvojoj glavi, znao bi da je mnogo teže izvesti ovo, nego kmečati na pozornici...

Čiča Ilija prilazi sa čašom piva, i naslanja se na ogledalo.

– Piti ili ne piti... – nazdravlja Ristu – ...pitanje je sad.

Risto u neverici gleda obojicu.

– Može li se ovako interpretirati Hamlet, Rucoviću? – smeje se Čiča.

– Vas sve treba na sud! – vrišti Risto, nemoćan da promeni išta na bolje. – Čiča, strogo je zabranjen alkohol u garderobi! A ti, Rucoviću, ubuduće ćeš igrati kako publika traži i na šta je navikla!

Čiča Ilija se smeje, ostali glumci izlaze iz garderobe, tobož nekim poslom. Oluja koja se dešava nije njihov posao. Nikola Petrović sprovodi žestoke novčane kazne, Rucović itekako oseća

po svom džepu njegove vaspitne metode. Nesrećni Risto balansira između dve suprotnosti, ali mu ne ide, glumci su čudna fela, nikad im na rep ne možeš stati. I sad se ponavlja ista stvar. Risto je besan i smešan čak i sebi što se uopšte trudi da se sa budalama objašnjava. Evo, Bogoboj ponovo ima neku izvitoperenu teoriju, i neće stati dok ne istera svoje.

– Ama jesi li upošte video publiku večeras, Odaviću? Njima nije smetalo kako glumim.

Risto bi nešto rekao, ali nema više šta. Umorio se. Čiča Ilija slegne ramenima.

– U pravu je. Publika ga obožava.

Risto pogleda Bogoboja. Ovaj se smeška. E taj smešak, to pobedničko slaćenje na njegovom mršavom licu, Risto ne može da oprosti.

– Nikada ti nećeš biti glumac! Epizodisto!

Risto besno izlazi iz garderobe ne sluteći da je ovaj put dobio bitku. Bogoboju zamire smešak.

Bogoboj i Katica sede sa nekolicinom glumaca, pripiti i veseli. Gospodin prepričava situaciju u garderobi nekolicini pisaca i glumaca koji nisu imali čast da prisustvuju drami iza kulisa. Imitira Rista.

– Ja sam drrrramaturg ove kuće! Kakava je to gluuuma? Kakva je TO papapapazjanija!

Dobrici Milutinoviću, novajliji, nije ništa jasno, ali se trudi da se uklopi u društvo, pa se smeje i on.

– A zašto ima zamerke na njegovu glumu?

– Sve će Vam biti jasno kad vidite Bogoboja na sceni u „Don Cezaru od Bazana“.

Dobrica pogleda Bogoboja, koji mu šeretski namigne i podigne čašu.

– Istina je, mladi kolega, ta mi uloga dobro stoji. Mora da je zbog nosa... Ali nije svakome dato da ima ovakav nos. Niti da bude kralj malih rola. A ja s ponosom mogu poneti tu titulu.

Sava Todorović mu dobacuje sa susjednog stola.

– Najbolji si!

– Naravno, kolega. Četiri godine uspevam da od sporednih uloga pravim glavne.

Naginje se ka Gospodinu i nešto tiše govori, ali dovoljno jako da ga ostali čuju.

– Nije da ne pokušavam da Vam otmem slavu...

Gospodin odmahuje rukom i briše suze, koje mu naviru od smeha. Bogoboj uhvati Katičin pogled. Namigne i njoj, ali dovoljno je poznaje da primeti da se ona smeje na silu. Katica mu nazdravlja, podižući čašu, ostali takođe podižu svoje. Tamburaši zasviraju sporiju melodiju, ne bi li umirili glumce koji previše viču i previše se smeju. Počinju akordi pesme „Ima dana“, i zvuk razbijene čaše tek tad obelodani prisustvo Vele Nigrinove i Janka Veselinovića, koji su do tog trenutka bili apsolutno neupadljivi. Violinista prilazi Veli, a ona, nešto pripita i veoma tužna mu šalje poljubac. Vela razbije i Jankovu čašu, pa zapeva.

– „Ima dana, kada ne znam šta da radim, jer ta ljubav meni stvara bol...“

Svi joj se pridružuju, osim Gospodina, koji šapuće Bogoboju.

– Pisac?! Ma je li uspeo najzad?...

Katica se umeša, sa novim podatkom o nesrećnoj ljubavi mladog pisca i lepe glumice.

– Ma kakvi. Sve je pokušao, uzalud. Zbog nje je napisao i “Đidu”, zbog nje ostao u Beogradu. Jadni Janko.

Vela nastavlja da peva, pridružuje joj se cela kafana. Bogoboj posmatra Janka koji ne krije opčinjenost, i Velu koja ovu pesmu šalje nekome ko nije prisutan. Njene oči su okrenute vratima, kao da očekuje svakog časa njenog dugogodišnjeg ljubavnika, Davorina Jenka, čoveka zbog kojeg je i došla u Beograd i sa kojim godina-ma živi u vanbračnoj zajednici. On je dvorski kompozitor, previše mator i previše snob za jednu Velu. Njegov odnos prema njenim prijateljima nije baš najbolji, jer nema poštovanja za siromašne umetnike. Svoj talenat je unovčio i oplemenio ga kvalitetnim okruženjem. Vela prezire krugove u kojima on boravi, bridž partije i miris konjaka u luksuznim salonima. Do kasno u noć, Davorin ostaje u društvu visokih vladinih činovnika, sasvim siguran u njenu odanost. Na kraju dana, Vela bi se vratila kući da samuje i da ga čeka. Ovaj lepušaksti mladić, poeta, prijatelj i anđeo, Janko Veselinović mogao joj je skinuti i zvezde, efekat bi bio isti. “Đido”, komad u kojem njih dvoje igraju glavne uloge krio je jednu gotovo dečaku nameru, krio je jedan poljubac na sceni, koji je Janko bio spreman da ukrade.

Katica oseća neizmernu tugu dok posmatra Velu. Poznaje njene tajne, i u njoj prepoznaje i delić Bogoboja. Njih dvoje su spremni sve da nas prodaju za scenu, misli Katica, i gleda Bogoboja kao da ga vidi prvi put. Ona oseća da su ovo njihovi poslednji dani sreće, i da ih više ništa neće vratiti u onu nekadašnju strast. Ova pesma, koju svi tako rado pevaju, para joj uši, prerano je da pristane da je prisvoji.

– „...Vrati meni pisma, slike što ti dadoh, vrati meni život moj.“

Katica stisne Bogoboju ruku i povuče ga sebi.

– Ja moram kući, Bogi.

Bogoboj je upitno gleda.

– Ne osećam se najbolje, – laže Katica.

Bogoboj ustane i počne da se oblači.

I on oseća kraj. Katica je odavno otišla iz njegovog života, njihovi putevi vode drugačijim meridijanima. Dok on tek hvata zalet, Katica je otputovala, popevši se na lestvici najtraženijih i najomiljenijih glumica. Njena sve češća gostovanja po drugim gradovima, plakati na kojima se ona stavlja u prvi plan, pisma obožavalaca koja im pristižu kući, sve je to deo njenog puta, dok on, kao epizodista, svoju slavu dobija među prijateljima i među nogama drugih žena. Katici ne treba skandal majstor, a njemu ne treba primadona. Želi da jednom uradi nešto dobro za nju, toliko je bola podnela otkako su se doselili u ovaj grad. Želi da ispuni svoju prazninu, i zna da to uz nju više nije moguće.

– Gde ćete, – pitaju ostali.

– Idemo da se volimo, nećemo valjda patiti tu sa vama. – kaže Bogoboj veselo.

Polako, ćutke, idu niz ulicu. Neka teskoba ih pritiska gotovo do tačke pucanja. Katica ga drži pod ruku, noge joj lete po skliskoj kaldrimi zatrpanoj snegom, pa se najednom oklizne, povuče Bogoboja za sobom i oboje padnu svom silinom. Kao da je ova slučajnost probila branu, oboje počnu da vrište od smeha. Nešto neplanirano i lepo vratilo ih je u neka davna i srećnija vremena, pa Bogoboj, dok je diže na noge, počine da peva iz sveg glasa.

– „Moja Kajo, moja dušo, neki vrag je u te ušo! Aman, aman. S njim bih rado menj'o mesto, njemu malo, meni resto! Aman, aa...”

Prekinu ga uzvici žandara, koji trče ka njima.

– Stoj!

Bogoboj povuče Katicu na suprotnu stranu ulice. Stižu ih dvojica žandara.

– Šta s' dereš?!

– Vadi isprave!, – naizmenično govore žandari.

Dok vade dokumenta, Bogoboj se tobož pravda.

– Pevam. Svojoj ženi pevam. Je l' to zabranjeno?

Katica gurne Bogoboja laktom, da ućuti. On joj namigne. Žandar gleda isprave.

– Jeste. Na Dorćolu je zabranjeno pevanje i bućanje posle deset časova. Rucovići ... glumci?

Rucovići klimaju glavom. Pogleda na svoj džepni sat. Ponoć je. Brzo vrati sat u džep, i započinje igru.

– Izvinite, ali mi smo u Palilulama.

Žandari ga bledo gledaju, Bogoboj pretrči preko ulice. Drugi žandar hvata svoju pušku, ali odustane, kad shvati da je Bogoboj samo prešao ulicu i da neće pobeći. Bogoboj im dovikuje iz sve snage.

– Ovde je Dorćol! A vi ste u Palilulama! Oooovde je zabranjeno vikanje i pevanje posle deset časova! Tamo nije!

Žandar ukapira da Bogoboj viče na Dorćolu, pa pobesni.

– Dolaz' ovamo!

Bogoboj poslušno prelazi ulicu. Žandari se nešto tiho raspravljaju neko vreme, pa im vrate papire.

– U pravu ste. Ovo su Palilule. Pevajte do mile volje. Samo, molim Vas, tiše, čuje se i na Dorćolu.

Žandari odlaze. Katica i Bogoboj krenu, ali ponovo padaju u sneg od smeha. Nekako ustanu. Katici spada velika vunena marama, kojom se ogrnula. Bogoboj je ogrće.

– Smrznućeš se, ženska glavo. Kako nikad tu maramu ne zakačiš nečim?

– Bogi, ne znam gde mi je glava ponekad, a ne marama...

Katica prekida da govori jer tek sad primećuje broš, kojim joj Bogoboj fiksira maramu.

– Odakle ti?! Kad si ga kupio?!

Namigne joj. Katica ga strasno zagrlji. Uzdahne.

– Nisam se ovako obradovala još od Niša. Tamo nam je bilo sve potaman.

Bogoboj setno klimne glavom.

– Treba da odeš, – kaže Katica.

Bogoboj stane, uhvati Katicu za ramena.

– Kajo, šta pričaš to?

– Ovde ti nikada neće pružiti šansu. Idi.

Bogoboj deluje potreseno. Potresa ga Katica, i ceo jedan život sa njom koji sad odlazi. Boli ga Dragin broš na njoj, boli ga poljubac na balkonu i odsustvo magije. Boli ga nepravda i konstantno šikaniranje u pozorištu. Sve ga boli, odjednom, istovremeno. Pokušava da spasi deliće života koji poznaje, pokušava da trampi sreću za spokoj, pa gotovo bunca dok Katici nudi ostvarenje njenih želja.

– A ti? A deca? Zar ne treba da gradimo porodicu? Kajo?

Bogoboj pokušava i da je zagrlji, ne bi li potvrdio da je ozbiljan, ali Katica ga gura od sebe, stavljajući mu do znanja da je odrasla, da je bistra i hrabrija od njega.

– Ne. Ne sad. Sad bi ti dete bilo teret.

Bogoboj je hvata, i grubo zagrlji.

– Nemoj to da mi pričaš!

Katica zaplače.

– Ne mogu ni da te gledam nesrećnog! I ja sam nesrećna, Bogi, mnogo sam nesrećna! Ako se ikada vratiš, biće sve u redu, ali ne vraćaj se nesrećan!

Bogoboj počinje da je ljubi, i da mrmlja.

– Plačljivice jedna...

Još jednom krišom dotakne broš i oprostí se od Beograda. Katičine suze su jedina toplina večeras.

1912.

U kapeli je hladno kao i te noći na Skadarliji, ali Bogoboj mirno leži, daleko od svih sećanja. Katica nema predstavu koliko dugo je ostala sama sa njim. Skine broš.

– Hajde sad, uspeo si da me dovučeš nazad...ustani!

Iznervirano, Katica ga ubode iglom od broša u palac leve ruke i tek tada se uveri da je Bogoboj zaista mrtav. Zgrabi njegove ruke i zarida. Zatim, umirujući se na silu, Katica ispravi leđa i dostojanstveno izađe iz kapele.

Olga se pojavi na vratima. Skine s ruku svoje rukavice od najfinije kože. Primakne se kovčegu, i gleda pokojnika neko vreme.

– Nosonja, stigla sam... kako ponos?

Osvrne se, pa ga uhvati između nogu. Bogoboj ne reaguje. Lice joj se skameni. Ostaje nepomična, u šoku i samo brzo trgne ruku.

OLGA

Niš, 1899.

Bogoboj u holu hotela Evropa sreće prelepu ženu, u svetlo sivoj haljini, modernog kroja. Savršene pojave i držanja, izgleda kao Parižanka, koja je nekim slučajem zalutala u Niš. Tek kada mu se nasmeje, u njoj prepozna Olgu Ilić, onu malu i neurednu devojčicu koja je umela satima da posmatra lutku u izlogu. Olga iskreno obradovana, impulsivno krene da ga zagrlji.

– Čika Bole!!!

Bogoboj je spreči da mu se baci u naručje, jer više nije devojčurak, i uhvati joj ruku. Zatim, kako bonton nalaže, poljubi ruku toj mladoj dami, pa ponovo preuzimajući ulogu tutora počne da je okreće i zagleda.

– Da te pogledam ... Postala si prava lepotica.

Olgi je neprijatno, menja temu.

– Pusti to, čika Bole ... nego reci mi, otkud' ti u Niš?

– Nećemo valjda ovako s nogu da se pozdravimo i razgovorimo? Hajdemo za neki od ovih stolova, koji nas prosto zovu.

Olga uhvati Bogoboja pod ruku, i krenu zajedno ka restoranu.

– Zašto da ne?

Bogoboj pridržava stolicu, dok Olga ne sedne. Gleda ostale stolove. Uglavnom je prazno. To mu se ne sviđa.

– Ovde je nekada sve vrvelo od ljudi... Nisam video ni tvoju majku. Kako je ona?

Olga pocrveni.

– Ne znam. Otišla je dve godine iza vas.

Bogoboj je šokirano gleda. Olga brzo nastavlja.

– Sa jednim od gostiju hotela. Kažu da je u Kuršumliji...

Bogoboj cokće. Prilazi im konobarica, Olga smesta menja izraz lica, i deluje bezbrižno. Konobarica deluje umorno i neuredno. Gleda ih, bez ijedne reči, čeka da zapiše porudžbinu.

– Dva fildžana i dve rakije. Ima li još uvek “Evropa” najbolju rakiju u Srbiji?

Olga lupi rukom o sto. Iako obučena po poslednoj modi, uloga dame joj izmiče pod urođenom i neukrotivom divljinom.

– Naravno!

Konobarica odlazi. Bogoboj uzima Olgu za ruke, gleda je opčinjen njenom lepotom.

– Ali izrasti u ovakvog leptira... prosto mi još uvek ne ulazi u glavu... Šta se desilo?

– Udala sam se. Odma’.

Bogoboj vrti glavom u neverici. Veselo i kratko zapreti prstom.

– Nije „odma“...

Olga se smeje.

– Nego „odmah“, znam. Samo mi je nedostajalo „budno oko strašnog tutora“.

– Pamtiš...

Gledaju se neko vreme, bez reči. Onda Olga spusti glavu, i počne da čupka ivicu stolnjaka.

– Sve sam zapamtila. A kad ste otišli iz Niša, bilo mi je teže nego kad je majka pošla. Bila sam luda za vama. Za tobom. Bio si moj heroj.

Previše uzbuđenja i evociranje uspomena smanjuje percepciju. Snažne emocije su ovladale Olgom, pa je prenebregnula sopstvenog muža koji neko vreme stoji tik pored nje i veselo prekida ovu ispovest logičnim pitanjem.

– Ko sme da ti bude veći heroj od mene?

Olga se trgne. Onda se povuče za uvo, i uhvati za grudi.

– Kosta, sram te bilo!

A onda ustane, i ljubi ga. On je obgrli oko struka.

– Ovo je drugi heroj, moj muž, Kosta Ilić. A ovo je Bogoboj Rucović.

Sve protiče u prijateljskoj atmosferi, Olga ne može da sakrije uzbuđenje, prečesto ljubi Kostu i poskakuje na stolici. Konobarica donosi piće za Olgu i Bogoboja, pa bledo pogleda i Kostu. Ovaj odmahne rukom.

– Ništa, hvala, 'oću da pustim ovo dvoje da se ispričaju natenane. Dakle, Vi ste kupili Olgi lutku? Ona stalno priča o Vama. Vi ste je naučili i da glumi, je li? Zbog Vas je sad glavna u „Sindeliću“...

Olga odmahne rukom kao da to i nije neka čast. Ne ume da se nosi sa slavom, pa crveni.

– Dobro, bre, odmori lečka, Kosta.

Bogoboj ovo sve zabavlja.

– Večeras se, koliko sam obavešten, daje „Otelo“...

– Jeste. Olga igra Dezdemonu. Morate da je vidite!

Bogoboj nemoćno raširi ruke.

– Mislim da ću, nažalost biti sprečen...

Bogoboj gleda na svoj džepni sat. Okreće se Olgi, koja deluje razočarano.

– A voleo bih da te vidim na sceni. Ipak si ti moje remek-delo. Ovako, moraću da ... igram Jaga!

Kosta podiže čašu, smejući se od srca. Olga zine od šoka.

– Jedva čekam to da vidim! Živeli!

Olga ne može da dođe sebi. Gleda zbunjeno Bogoboja. On je samo štipne za obraz.

– I da znaš, malecka, već kasnimo na probu.

Olga pada u neobuzdani smeh i odmahuje rukom.

– Ma kakva proba?! Igram Dezdemonu ceo život.

Bogoboj se nagne ka njoj i ozbiljno je gleda.

– Malecka, koliko ti je beše godina?

– Devetnaest!

Bogoboj odmahne glavom.

– Rano ti je da pričaš o životu kao celini. Ti se nisi još ni ispilila, blago meni.

Olga lupi Kostu po ramenu.

– Vidiš? Ovako su oni mene učili, stalno. Svašta zna čika Bogi, sto đavola.

Njen šarm pršti i ova prazna sala više ne deluje prazno. Njen smeh, njen sjaj i mladost ispunjavaju prostoriju više no da se svi ovi stolovi napune gostima. I Kosta i Bogoboj je slušaju kako prepričava zgode i nezgode sa Kajom i Boletom, njenim idolima iz detinjstva. Kostu pomalo zamara po ko zna koji put ispričana priča, a Bogoboj se naprasno oseća starim. Je li „ceo život“ tek termin koji može upotrebiti i balavica poput nje, ili je ceo život niz sećanja, sekvence našeg postojanja koje sudbina slaže u fini mozaik? Njegov ceo život je okončan, i ponovo je na početku, u ulozi sporednog Jaga, kojeg je igrao mnogo puta. Ni njemu nije potrebna proba, zna da će njegov Jago zaseniti i Otela i Dezdemonu i da će do kraja ovog dana ceo život stati u aplauz, u slavu brilijantnog izvođenja epizoda. Naglo istrese rakiju i ustane.

– Olga, ti si ovde domaća, a ja tek treba da se dokažem, – našali se nespreno.

Olga zbunjeno stane u sred priče, pa opet, spontano kaže ono što i misli.

– Idem i ja. Neću sad sa Kostom da sedim kad si mi ti tu.

Kosta, umesto da se uvredi, počne da se smeje, očito veoma zaljubljen u sve njene drskosti i nipodaštavanja. Ne uzima za zlo njen iskren odabir, već samo raširi ruke, da je pusti da poleti. Olga i Bogoboj odlaze, a Kosta mahne konobarici da plati ceh. Njeno lice se promeni tek kad joj Kosta ostavi bakšiš.

Bogoboj je za kratko vreme povratio staru slavu. Upravnik pozorišta, počeo je da menja repertoar, prilagođavajući ga maestru, kako je inače zvao Bogoboja. Plejada mislilaca, intelektualaca, starih i novih prijatelja, začas su mu vratili poljuljano samopouzdanje. Rane dobijene u Beogradu su polako počele da se zasušuju, a ona neodređena praznina nije vapila za alkoholom. Sve je bilo na dohvat ruke, osim Olge, koja mu se činila na momente nikad bližom, pa opet, tako daleka kad uz Kostu prošeta niz kaldrmu. Fokusirao je svoju pažnju na nju, držeći se uloge učitelja, sagledavajući u njoj onu slobodu koju gotovo niko nije u stanju da ponese.

Vest o krunisanju Drage, i spoznaja da mu je ona legitimna kraljica primio je hladno, kao da je vapaj za onom noći potpuno nestao. Da, mislio je, ona treba da bude kraljica. Fama o njoj nije jenjavala, pa se često informisao preko štampe o novim zgodama i nezgodama mladog kraljevskog para.

Sa Katicom se dopisivao, i ona ga je obaveštavala o promenama u pozorištu. Na čelo uprave je došao Nušić, a pored njega su

konačno ljudi koje interesuje teatar. Tu su bili i Glišić i Sremac, Borisav Sanković, Bilinac, a govori se da će im se priključiti i Simo Matavulj i Milan Grol. Predlagala mu je da se vrati, no njegova se sujeta sada hranila glavnim rolama, a oči su mu počivale na Olgi. O njoj je pisao šturo, plašeći se da njegovo interesovanje za tu devojkicu ne bude previše uočljivo i bolno Katici. Bogoboj je zaboravio njenu hladnu ambicioznost i ponovo je o Katici mislio kao o prijatelju sa kojim će se ipak jednog dana sresti. Ona jeste bila značajan deo njegovog „celog života“, i tek sad, udaljen od nje, osećao je bliskost koju nije osetio odavno. No, činjenica je da Katica nikada nije marila za putena zadovoljstva, ni u svom krevetu, ni van njega. Afere koje su dopirale do nje nikad je nisu pomerile od onoga što ona jeste, a Bogoboj, to matoro derište je u njenom rezervisanom distanciranju od skandala video samo ravnodušnost, te je u Beogradu činio sve da privuče njenu pažnju. Ovog puta se svojski trudio da prikrije ikakvu sumnju da mu je Olga više od koleginice i da je postao rob njenih hirova i navika. Ona je bila sve ono što mu je nedostajalo kod sopstvene žene. Bila je neobuzdana i iskrena, bila je neumerena i lakomislena, bila je slobodna. Začudo, njen temperament nije remetio izvedbe, na pozornici je umela da održi samodisciplinu, vredno radeći na imidžu avangardne glumice. Igrala je Dezdemonu u providnoj haljini, njene grudi su se videle gotovo u celosti, i jadni Kosta je činio sve da joj ne uskrati ni tu vrstu skandaloznosti, hrabro je štiteći svojim imenom i svojom širinom. Igrala je muške likove, hajduke, igrala je majke i decu, bila je otvorena za tragične i komične role, mogla je sve. Njen glas, i pesma kojom je takođe umela da pomuti mnoge mozgove jednako su joj otvarali sva vrata, svuda. Kosta se prosto tanjio pored nje, dok najzad nije postao providan. Olga je bila zvezda, tako mlada i nesvesna svoje veličine, a Bogoboj je

bolno osećao svoje godine u njenoj blizini. Bilo je sramno želeti je, ali se nije mogao odupreti sjaju kojim je blistala. U Nišu nije imao nijednu aferu, reputacija vagabunda i boema polako se gasila, jer se Bogoboj zaljubio, i nikakvo unapređenje u pozorišnoj instituciji sad nije bilo dovoljno.

Prošla je skoro godina otkako je Bogoboj u ovom hotelu, u ovoj sobi. Isti, veliki krevet, kao onda, kada je tu bio sa Katicom, stoji na istom mestu, u centru sobe, samo je nered veći. Bogoboj, u bademantilu, sedi za ogledalom i skida šminku. Neko kuca na vrata, i ne sačekavši odobrenje, ulazi. Olga. Ima na sebi i dalje kostim Dezdemone, još uvek nosi jaku pozorišnu šminku.

– Još se nisi presvukla, malecka? Ni šminku nisi skinula? Uzmi stolicu, ako ćeš da mi se pridružiš. Imaš u fioci čistih peškira za lice.

Olga šeta nervozno po sobi. Bogoboj slegne ramenima i nastavi da skida šminku.

– Uvek sam se pitala zašto ti i Katica ne koristite garderobu.

– Ovde je mirnije.

Olga gleda Katičinu sliku koja stoji uramljena na radnom stolu.

– Jednom sam virnula u vašu sobu, samo da vidim je li onakva kakvu sam je zamišljala. Onda, kad si mi kupio lutku.

– I? Koja te je nevolja dovela sad u sobu?

Olga spušta sliku. Ponovo deluje zbunjeno, kao onda kad je njega i Katicu pre mnogo godina stigla na hodniku.

– U stvari, ne znam zašto sam ovde. Onda sam bila ludo zaljubljena u tebe. Smešno, zar ne?

Prilazi mu, i uzima mu iz ruku mali peškirić, kojim Bogoboj skida ostatke šminke. Počinje da ga čisti. Sve mu je bliže.

– A vidi kakav si ... Taj tvoj nos...

Poljubi ga u nos. Vraća mu peškirić, i krene da izađe iz sobe. Bogoboj drži peškirić ali ne skida šminku, gleda je kao hipnotisan. Olga otvori vrata. Stane.

– Htela sam da ti kažem da mi je drago što si tu...

Olga okreće leđa, da izađe. Ne vidi Bogoboja, koji ustaje i baca peškirić. Ide ka njoj.

– A nemoguće je reći baš sve...

Bogoboj je stiže i okreće sebi. Već sledećeg momenta, Bogoboj i ona se strastveno ljube i ruše sve pred sobom na putu do kreveta.

Bogoboj ulazi u Evropu i po navici ide prvo do recepcije. Upravo je podigao svoje fotografije iz radnje i veselo ih je posmatra usput. Promenio se. Njegovo je samopouzdanje drastično poraslo, tragovi boemskih dana su se gotovo povukli sa njegovog lica, ugojio se i njegovo odelo je sad na njemu stajalo kao saliveno. Nimalo mu nije nedostajao Beograd, činilo mu se da je ovde imao sve što je potrebno za život – bogat repertoar, srdačne prijatelje, i mladu ljubavnicu. Strastvena Olga vratila je Bogoboju veru u život. Nije imao kad da boravi u kafanama od kućnih poseta prijateljima, koji su se često okupljali, i besramno gostili. Boemiju je zamenio jednako opojan hedonizam. Novi Bogoboj se smeši sa fotografije koju vraća u kovertu, pa u unutrašnji džep. Još jedna godina u Nišu i udebljaće se kao i njegov otac.

Korespondencija sa njim je utihnula. Ponekad dobije poneko pismo od sestara, ali i to se proredilo. Dve, starije su se udale, nije prisustvovao venčanju, niko ga nije ni zvao. Bio je bruka za tu familiju, što mu ranije nije predstavljalo problem. Prkosno se šepurio pred sobom, govoreći kako je život birao srcem, a ne tradicijom. Tada je bio mlađi, i nije mogao ni da pretpostavi da će ga samo pomisao na oca raznežiti i rastužiti. Brzo je otrebao sećanja koja su navirala i uključio se u realnost. Na recepciji ga je čekalo pismo.

Bogoboj ga pomiriše, pa ga brzo stavlja u džep, vidno dirnut. Katica mu odavno nije pisala. Možda je i ona našla ljubavnika, pomisli, možda mu traži razvod? Samo od pomisli da ona može biti nečija Bogoboja žacnu neka opaka žaoka ispod rebara. Prolaze ljudi pored njega, klimaju glavom, smeše mu se. On žurno eskivira sve moguće susrete, ne bi li što pre stigao u sobu i otvorio kovertu. Brzo prelazi stepenice, i kad skrene u hodnik, Olga mu se prikrađe iza leđa, prekrije mu oči i lagano dune u kosu.

– Pogodi ko je.

Bogoboj menja raspoloženje, odjednom mu je neprijatno. Skida njene ruke sa sebe.

– Prestani, naići će neko.

Olga sija od sreće.

– Večeras mogu da se izvučem. Ostavi otključana vrata sobe.

Bogoboj se mršti.

– Vidi, malecka...

Olga mu kažiprstom prekrije usne.

– A ce soir...

Nestane jednako brzo kao što se i pojavila. Bogoboj ne može da odagna nelagodu, osvrće se hodnikom pre nego što uđe u sobu i zaključa vrata. Vadi kovertu iz džepa, pa se potpuno zbuni kad

umesto pisma ponovo ugleda sebe. Ko je ovaj čovek? Ovo je zadovoljni, ugojeni mačak koji je zaboravio sve svoje instikte i potrebe. Taj smešak zadovoljnog provincijalca je daleko od umetnika. Zar se ovako gradi teatar? Toliko je stvari koje nije isprobao, toliko noviteta svuda u Evropi, a on se zadovoljava tek repertoarom. Još uvek nije sproveo u delo sve eksperimente koje je planirao, još uvek nije odigrao sve prevedene drame. "Krčmarica Mirandolina" još uvek stoji u fioci! Gde je onaj entuzijazam kojim je igrao Maksima Crnojevića? Sve je postalo rutina. A pozorište mora da se menja, mora da ide u korak sa vremenom, inače postaje jadna žabokrečina u kojoj se publika pita. Ne! Publiku treba edukovati, šibati je, nekad i šokirati, ne bi li sve ovo imalo smisla.

Zar je zbog ovoga napustio dom i razočarao oca?

Baci fotografiju na krevet uz gađenje. Onda, kao retku relikviju, iz drugog džepa izvadi drugu, mirisnu kovertu. "Nušić napušta mesto upravnika, ali mi je sugerisao da će tebi biti sačuvano mesto. Obavio je jedan razgovor sa Dokićem, budućim upravnikom. Dokić me je juče tražio da mi poruči da se vratiš. Pitao je imaš li kakvih prevoda! Oprosti, ako sam previše uzbuđena, ali ja zaista verujem da je sad pravi čas da se vratiš. Moram priznati da je Beograd dosadan bez tebe... ljubi te Katica". Bogoboj se baca na krevet i duboko uzdahne. Bujica emocija se svalila na krevet. Onako utonuo među jastuke, setan i zamišljen zaista je odudarao od sopstvene fotografije koja je ležala kraj njega. Na krevetu su dvojica Bogoboja, a jednom od njih više nije mesto u Nišu.

Ni u kući Ilića nije ništa manje uzbudljivo. Noć se spustila odavno, a Olga nije uspjela da stigne u hotelsku sobu u Evropi. Evo je, u spavaćici, završava češljanje kose i kreće ka krevetu. Kosta uskače pre nje pod jorgane, i otkriva jorgan sa njene strane kreveta. Olga je vidno napeta.

– I dalje ne razumem kako to da ti je otkazan put u zadnji čas.

Kosta je ljubi po vratu, ali ona nije ni malo raspoložena za nje-ga. Kosta mumla.

– Ne marim...

Prelazi rukom do poruba njene spavaćice i zadiže je. Olga se isteže.

– Ček, da ugasim svetlo.

Kosta joj vraća ruku.

– Nemoj. Hoću da te gledam. Kako si samo lepa...

Svlači joj spavaćicu. Olga ostaje u gaćicama. Kosta miluje njene grudi, ljubi ih, i spušta se ka butinama. Najednom stane, i ispravi se u krevetu.

– Šta je ovo?

Ugriz na Olginoj butini je svež i vrlo upečatljiv. Ona ležerno pređe rukom preko podliva i pomiluje Kostu.

– Nije to ništa. Nastavi.

Olga mu se primiće, ali se Kosta odupre želji i ustane iz kreveta, Olga brzo navlači spavaćicu.

– Ako ćeš sad da se svađaš, svađaj se sam.

– Ovo je ugriz.

Olga se pokrije i okrene mu leđa.

– Udarila sam se, a ti misli šta 'oćeš. Laku noć!

Kosta svuče pokrivač sa nje.

– Daj da vidim.

– Pusti me!

Kosta insistira, Olga se otima. Pocepaju spavaćicu. Ovo su zubi!

Kosta je baci na krevet.

– Je li on?

Olga ćuti, pokušava da se pokrije rukama.

– On je, ko drugi, – odgovori sebi Kosta.

Olga pruža ruku da ga umiri, ali ne вреди. Kosta ruši sve sa stočića.

– Zadaviću te, kunem ti se!

Olga skače sa kreveta, beži ka vratima, ali je Kosta stiže i počinje nemilosrdno da je udara. No iako Olga izvlači deblji kraj, ne ostaje mu dužna. Uspeva da dohvati zemljanu vazu sa poda, koja je nekim slučajem preživela pad sa stočića, i udari Kostu po glavi. Olga staje na noge, dok se Kosta drži za glavu i cvili.

– Kako si mogla?...

Olga počinje brzo da pakuje stvari.

– Životinjo! Kako sam mogla? A kako nisam? Pogledaj šta si mi uradio!

Pritrči Kosti i šutne ga još jednom. Vraća se stvarima, zatvara kofer.

– Gde ćeš?!

Kosta puzi po podu, hvata je za nogu, ljubi. Olga pokušava da ga se otrese, i uzima svoju lutku od porcelana.

– Ne idi!

Pokušava da krene sa koferom u jednoj i lutkom u drugoj ruci.

– Ne idi!

Ostrašćen, Kosta je povuče za nogu, pa Olga padne i razbije lutku. Tek sad duboko povređena, Olga pokušava da pokupi deliće krhotina. Kosta dopuzi do nje i ljubi je gde stigne, ali ga ona gleda s mržnjom i tiho izgovori.

– Sad je stvarno gotovo.

Noć u kojoj Olga ostavlja Kostu, u pocepanoj spavaćici, raspukle usne, svetla je i topla. Ne smeta joj što ide Niškim ulicama polugola, jer oseća da raste svakim korakom. Nema više ni suza ni straha, i korača jer zna da od ove večeri počinje era putovanja.

Kada je matori hotelijer, Mile ugledao Olgu, sa izobličanim licem i sa koferom na recepciji, samo je jauknuo.

– Crno dete, šta ti je to trebalo? Taman si se skrasila...

Olga pokušava da se nasmeši, i bude hrabra. Nije bilo strašno dok je hodala, ali sad je stala i osetila koliko se u stvari trese. Mile joj pritrčava sa svojim kaputom u koji je umotava.

– A on otišao. U Beograd. Otkazao sve predstave i otišao.

Olga ga očajno gleda. Mile otrčava do recepcije i uzima ključ slobodne sobe. Ne ume drugačije da joj pomogne, a žao mu..

– Idi gore malo da odmoriš, pa sutra se lepo vrati kući.

Olga okreće leđa.

– Ne... ne mogu da spavam.

Olga odlazi niz hodnik, a nesrećni Mile dovikuje za njom.

– Olga, gde ćeš sad? Vrći se ovamo!

Olga oseća da mora da se kreće. Pokret ublažava bol. Luta bez cilja hotelom u spavaćici, kao Ofelija koju je toliko puta igrala.

– „O mladi momci, svakog vas nek bude stid i sram. Jer svak će to u zgodan čas učinit isto, znam. Ona mu reče: U zagrljaju reko si: „Ja muž ću biti tvoj!“ On joj odgovara: „I bio bih, da nisi ti u krevet pala moj.“ – pevuši slomljena Olga.

Na vratima nekadašnjeg magacin hotela, koji je preuređen u garderobu za glumce, stoji oglas sledeće sadržine: *Traže se glumci u Mostaru. Obezbiđen je honorar, smještaj i obrok. Za sva obavještenja obratiti se u kafani Mostar.*

Olga se trgne iz bunila i još jednom pročita oglas. Oči joj bljesnu u polutami, a lice joj se još više iskrivi.

– Mostar. Dovoljno daleko od tebe, nosonja. Ali srešćemo se mi opet, i tada ću ti vratiti. Sve!

1903. godina. Beograd bruji o majskom prevratu, strah se uvukao čak i u decu, pa nema one vesele cike uobičajene za letnje večeri, kad se kaldrma rashladi vodom a grlo kabezom. I Skadarlija je utihnula. Nema “palilulizama”, poganih dobacivanja mladim damama, a nema ni dama. Ovu monotonu sliku u jednom trenutku prvo razbije zvuk potpetica koje sigurno staju na svaki kamen kaldrme. To Olga nosi svoje dvadeset i tri godine prkosno i hrabro. Na sebi ima skupocen kaput, oko vrata lisicu, na ušima bisere. Izgleda lepše nego ikad. Prolazi pored pozorišta, i gleda najavu predstave “Rat u miru”. Vidi Bogobojevo ime. Nasmehi se.

Te noći Olga nije bila na sceni. Sedela je u publici i gledala Bogoboj na sceni. Bila je čudno mirna i kad je čitavo pozorište odjekivalo od smeha. Ovi ljudi su, opterećeni crnim slutnjama, promenom vlasti i čitavom papazjanijom oko atentata na kralja Aleksandra i kraljicu Dragu tražili sebi mesto gde će im se smeh utopiti u masu. Niko nije mnogo mario što ih nema, ali je trag njihove krvi još uvek bio vlažan. Kralj Petar Karađorđević je pokušavao da povрати ugled

“divlje Srbije” ali je rečenica Ota fon Bizmarka još uvek odjekivala u celom svetu. Taj mudri čovek je predvideo nastavak krvoprolića rekavši da ako se ikada desi još ijedan rat u Evropi, on će sigurno nastati zbog neke gluposti na Balkanu. Svi su osećali da se neka glupost itekako sprema, i da danas više niko ne može biti siguran u svom domu, u svojoj spavaćoj sobi, kad to sebi nije mogao priuštiti ni legitimni vladar.

Ono što je Olgu uznemiravalo je zavesa koja se spustila i nezvesnost budućeg susreta sa Bogobojem. Sada, dok stoji u holu pozorišta, u predivnoj beloј toaleti, žulja je cipela, svrbe je leđa, trne joj ruka od napora da se namesti u idealnu poziciju. Bogoboj je ugleda i požuri da joj se javi.

– Olgice...

Ljubi joj obe ruke. Olga se koketno nasmeje.

– Izjurio sam iz garderobe čim sam dobio tvoju poruku.

U prolazu mu se javljaju gledaoci, koji još nisu izašli iz pozorišta.

– Vidim, ipak si stigao da skineš šminku.

Bogoboj se hvata za grudi, teatralno.

– Ubij me!

Prolaze glumci. Dobrica Milutinović se izdvaja i prilazi. Predstavlja se Olgi i ljubi joj ruku.

– Dobrica Milutinović...a Vi ste kontesa...?

Bogoboj ga gurne laktom.

– Ne laskajte previše, kolega, može Vam pozliti. Ovo je Olga Ilić, čuvena i po lepoti i po glasu.

Ostali glumci čekaju ispred vrata pozorišta. Dobrica gleda ka njima.

– Moram poći. Nadam se da ćete nam se pridružiti. Vaše prisustvo bi oplemenilo naš ubogi skup.

Olga se od srca nasmeje.

– Ništa Vam ne smem obećati, dragi kolega, ne bih da u Vašim očima ispadnem lažljivica.

Dobrica joj ljubi ruku. Bogoboj nervozno namešta kosu.

– Onda do sledeće prilike...

Odlazi. U odlasku mahne sa vrata.

– On zna gde smo, ako se predomislite.

Bogoboj nervozno odmahne rukom.

– Ma idi dođavola! – ali mu se lice ozari kad još jednom uhvati Olgu za obe ruke.

– Tako sam srećan što te vidim, malecka. Nisam stigao ni da se pozdravim sa tobom u Nišu...

Odlaze do garderobe za gledaoce. Olga daje cedulju, čekaju da garderoberka donese njenu bundu.

– Prošlo je mnogo vremena od tad. Porasla sam.

Garderoberka donosi crnu bundu. Bogoboj je pridržava, da se Olga obuče.

– Gde je Katica? Čujem da i dalje živiš sa njom.

Bogoboj nezainteresovano odmahne rukom.

– Tako nam je lakše. No, ništa više nije kao pre, živimo odvojenim životima. Kao što vidiš, sam sam, i na sceni i van nje.

– Ona zna? Naravno da zna.

Idu ka izlazu. Bogoboj joj pridržava vrata. Olga ne izlazi, nego ga upitno gleda.

– Ti si joj rekao.

Bogoboj još uvek drži vrata. Gleda setno Olgu.

– Jesam. I oprostila mi je. Možeš li ti?

Olga se nevešto brani.

– Nosonja, šta li ti je, nisam ja od pamuka.

Olga mu je dopustila da je otprati do stana, zatim mu je ljubazno pružila ruku. Nije mu otkrila ni razlog dolaska u Beograd, ni

planove, ni istinu o onoj noći kada je napustila Kostu. Pričala je o gradovima koje je posetila, o iskustvima koje je stekla i o časovima dikcije koje je sebi priuštila. Noćas nije smela da se poljulja. Kad joj je Bogoboj poljubio ruku, i krenuo da uđe za njom, napravila se nevešta.

– Oprosti, ne mogu. Zaljubljena sam u drugog.

Bogoboj je ustuknuo. Setio se koliko mu je zavrтела mozak pre par godina i prepao se u kojoj meri bi joj to uspeo sada. Olga je u punoj lepoti, a ono što je ovog trenutka čini pogubnom je činjenica da je pored dikcije naučila i da je sasvim u redu da mu nešto odbije.

Sledeći put Bogoboj je video Olgu tek posle tri godine. Ostavila mu je na raspolaganju taman toliko vremena da se opusti, ali ne i da je zaboravi. Umalo se nije srušio kada je ušavši u Tri šešira ugledao nju i Dobricu Milutinovića za istim stolom. Iako mu se činilo da ne može biti lepša nego one noći kada se volšebno pojavila i nestala, prevario se. Plavi komplet u kojem je trebalo da izgleda ozbiljno još više je istakao njene grudi i struk. Podigla je čašu kada ga je ugledala i pozvala ga je za njihov sto. Dobrica je bio opčinjen, a Bogoboj je našao izgovor da nestane odatle što pre.

Spremao se za ulogu Osvalda u Ibzenovim Avetima i nervi su mu već bili iskidani, a Olgina pojava ga je raznela u komade. Te noći je dugo tražio sebe po Beogradu, ali nije umeo da se sastavi. Pošao je na Kalemegdan, i popeo se na tvrđavu. Ponovo je prevrteo ceo komad, za svoju dušu. Najviše ga je brinula scena umiranja, želeo je da je prikaže što realnijom, bez previše patosa, da ne

da publici ono što mu traži. Želeo je da ih zabrine, da se zapitaju je li zaista umro na sceni. Čak je o tome i pričao sa doktorom Stojimirovićem, nije prezao ni da ga redovno posećuje u bolnici za umno sišavše. Bilo je tamo i epileptičara, i on je, kao grabljivica, čekaio trenutak da se nesrećna duša slomi i da telo počne da se trese. Sedeo je kasnije i sa pacijentima, posmatrao te upale oči, tagajući za Osvaldom u sebi. To je bila prva velika uloga u Narodnom pozorištu. To je bila šansa da prekine nezavidnu poziciju epizodiste u ovoj instituciji i napokon zaista baci Beograd pod noge. Noćas, pobegavši od Olge koja se pojavila u tako delikatnom trenutku, on se zaneo pod mesečinom i stiže do vrhunca, Osvald se gubi u ludilu. No, kad je pao na travu, iz žbunja su se pojavila dva sakrivena policajca. Zabrinuto su mu pritrčali i gotovo je morao da se brani od njihove pomoći. Ispostavilo se da je jedan od njih glavom i bradom Đorđe Genčić.

– Jeste li dobro, Rucoviću, – upitao je.

Bogoboj nije mogao da sakrije strah od njega. Genčić je bio žestoki oponent Drage Mašin, govorilo se da joj je lično presudio. Govorkanja o navodnoj vezi sa njom nisu Bogoboju ranije pravila probleme i susrete sa tajnom policijom, ali ustoličenje Petra Karađorđevića pretilo je svakome ko je imao iole simpatija prema potencijalnoj opasnosti po novog kralja. Srbija se još uvek nije otrešla krvavog traga Vartolomejske noći, i niko, ama baš niko nije bio siguran. Prividan mir građanstva tokom dana ponekad bi poremetio noćni upad kakvog komite u nečiju kuću. Ovakve scene su zamenile skandale i ljubavne afere tokom vlasti Obrenovića, taj lakomisleni trač intermeco nekada smenio je šapat, zloslutni prizvuk pitanja ko je sledeći. Čak i Nušić, blizak kraljici Dragi, povukao se u Smederevo i tamo čekaio dalje namještenje. Bogoboj nije imao šta da krije. Ono što ga je brinulo u

ovom trenutku je koliko dugo će ga zadržati i ispitivati. Premijera Aveti je planirana kroz dva dana. On ne sme sad biti odsutan, panično je ponavljao u sebi.

– Dobro sam, hvala. – odgovorio je.

– Tresete se kao prut.

Bogoboj se slabo osmehnuo.

– Pripremam ulogu za skorašnju premijeru, biće da sam se zaneo.

Genčić ga je nežno uhvatio za nadlakticu i poveo sa sobom. Besmisleno je opirati se, besmisleno je pitati, vrišti sve u Bogoboju. Genčić i njegov redov prate Bogoboja do njihovih kola.

– Povešćemo Vas, ima svakakvih probisveta noću ovih dana. – predlaže Genčić.

Kad Bogoboj sedne pozadi, Genčić sedne do njega. Mlađi policajac startuje vozilo. Bogoboj uzdahne.

– Jesam li uhapšen?

Genčić se nasmeje, pa ga potapše po kolenu.

– Zlo i naopako, Rucoviću. Zašto biste bili hapšeni?

Bogoboj ćuti. Beogradske ulice promiču pored njega, sve dalje je od sigurnosti Bums – kelera, Skadarlije i premijere. Genčić uzdahne, pa počne da govori.

– I Vi me posmatrate kao ubicu, priznajte. No, to je žrtva koju sam dobrovoljno dao za spas ove zemlje. Vi se nećete složiti sa mnom, pogotovo posle pažnje koju Vam je pokojna Draga ukazala.

Bogoboj se nesvesno pretvara u kamen. Sav se zgrčio od neizvesnosti.

– Ona je bila nesporno lepa i inteligentna žena, ali do srži pokvarena, Rucoviću. One noći, kada Vas je onako lepo darivala poljupcem i parčetom svog nakita, imala je drskosti da laže kralja o svojoj trudnoći.

Bogoboj izviije obrve. Genčić se tužno osmehne.

– Ne verujete mi, a ja nemam razloga Vama da se pravdam. Istina je, kralj je besno odjurio od nje, u nemogućnosti da se okane te opake žene, a ona je u to vreme bila u romantičnoj vezi sa Popovićem, kod kojeg je štampala i njeno „Mačje oko“.

Bogoboj se priseća njihovog razgovora. Rekao joj je da ne treba da odustaje. Dao joj je podršku.

– Zašto mi to govorite? – pita Bogoboj, a čini mu se da to nije njegov glas. Pročisti grlo, pa nešto prisebniji doda – Gospodu Dragu sam video svega dva puta u životu.

Genčić se ponovo smeje.

– Govorim Vam, jer ne bih voleo da me smatrate neprijateljem.

– Hoćete reći da ste se zaista slučajno našli na Kalemegdanu kad i ja?

Automobil staje. Genčić sačeka trenutak, da vozač otvori vrata, zatim isprati Bogoboja iz kola.

– Nikada nisam kralju rekao za ono što se desilo na balkonu. Imajte na umu da sam Vas poštdeo silnih neprijatnosti. Kolega će Vas dalje ispratiti.

Genčić se potom zavali u sedište, a Bogoboj nastavi putem kroz cvetnu aleju. Pogođen šokom, i svetlom koje mu je išlo pravo u oči, nije mogao da prepozna mesto. Masivna vrata su se otvorila pred njim, i jedan lakej je klimnuo glavom.

– Pratite me.

Mlađi policajac je otišao. Vrata su se zatvorila za njim. Bogoboj je nemo koraćao za lakejom, i nije više mislio ni o čemu. Genčić je izašao iz vidokruga, i to je bilo jedino što je zahvalno sebi ponavljao. No, ova noć, prepuna iznenađenja, imala je još toga da ponudi Bogoboj. Lakej se odmakao, i on se našao licem u lice ispred kralja Petra Karađorđevića.

Bogoboju je trebalo par trenutaka da se sabere, da ispoštuje protokol, i nakloni se kralju. Prošlo je skoro deset godina od njihovog poslednjeg susreta. U to doba, Bogoboj je bio dezertar austrougarske vojske koji je radio kao nastavnik u službi knjaza Nikole, a Petar sveže pristigao zet, prognan iz svoje zemlje. Ni boravak u Legiji stranaca, ni junaštvo kojim je karakterisan nije ga spasilo od etikete domazeta, pa je često bio žrtva pošalica na temu šta je to u prćiju doneo. Danas su potpuno drugi ljudi od onih koji su bili, ali Petar očito želi to da zanemari.

– Molim te, sinko, ostavi se formalnosti, kasno je.

Bogoboj se nasmeši.

– Mislio sam da su me svi zaboravili.

Petar se osmehne.

– Ja one dane na Cetinju ne zaboravljam lako. Dok mi Zorka tamo leži, tamo sam i ja.

Bogoboj se tek kroz maglu seća svoje daleke rođake, lepe kneginjice Zorke. Nju je najmanje sretao, i najmanje poznao. Cetinja se seća u fragmentima. To je za Bogoboja bilo mesto na kojem se najviše bavio šahom. Seća se smeha, bezbrižnosti i nevinosti. Iako je tamo doživeo prvi kontakt sa snegom, zime su mu na Cetinju bile tople. Za razliku od Petra, Bogoboj je olako zaboravio taj grad.

– Izvoli, – poziva ga kralj Petar u salon, – sedi, pravi mi društvo.

Bogoboj seda za mermerni stočić u fotelju od čoje. Uzbuden je, pa čupka fini vez kojim je fotelja oivičena.

– Kaži mi, koliko toga se promenilo od našeg poslednjeg susreta?

Bogoboj otpuhne jedan uzdah, pa se nasmeje. Taj smeh je oterao sve aveti ove večeri. Ni Olga, ni Osvaldova smrt, ni Genčić više

nisu mogli da ga pomere. Sedeo je sa dragim prijateljem iz vremena kada su obojica bili gonjeni poput dragocene lovine.

– Uh, odakle da počnem, – vajkao se Bogoboj – i polako, pre-
stao da čupka fini vez sa fotelje, vezući sopstvenu biografiju.

Kralj se slatko smejao pustolovinama, ozbiljno slušao o per-
odima gladovanja i nemaštine, vrteo glavom slušajući o snovima
umetnika da se umetnost promoviše. Sluge su donosile činije sa su-
vim voćem i orašastim plodovima, konjak se gubio niz Bogobojevo
grlo, pušili su i trošili ovo ukradeno vreme. Jer, kralj se nije mešao
sa ljudima poput njega. Obojica su znali kom sloju pripadaju, te su
ovaj tajni susret slavili kao vanredan izlet.

– Ja ne znam koliko ti mogu pomoći, inkognito, razume se... –
počeo je Petar.

– Ne, ne bih voleo takvu vrstu pomoći, – branio se Bogoboj.
Njegova čast mu nije dozvoljavala da se ušuška u komoditet dvor-
skih benefita.

Petar je odmahnuo rukom.

– Ne razumem umetnost. Poštujem, ali ne razumem. Ja sam, eto,
čitav život proveo kao vojnik, a bojim se da neće dugo proći i ponovo
ću biti negde u nekom rovu. Moja Zorka, Bog joj dušu prosti mi je
prorekla da ću biti kralj. To je bilo poslednje što je rekla....

Petar je za trenutak odlutao ponovo kraj njene postelje. Doveo
joj je najbolje evropske lekare, ne bi li je spasli, no kao da je znala
da spasa nema, rekla je samo „biće kralj“, i otišla. Te njene opro-
štajne, proročke reči progonile su ga od momenta kad je primio
krunu. Da li ga je videla na prestolu u poslednjem trenutku bunila,
ili je njena želja bila toliko snažna da joj se otela u zadnjem trenu
i poletela ispred svog vremena, to nije mogao da objasni, niti je
kruna koju je Zorka tako jasno videla mogla ikako da nadomesti
prazninu posle nje.

– Ona me je uvek gledala kao kralja, a ja sam bio tek vojnik, navikao na red, disciplinu i blizinu smrti. Tu nema mesta za stihove, dragi moj glumac, koliko god voleo da je drugačije.

– Petre, ti i jesi uvek bio kralj.

Petar se trznu na te reči.

– Ne, ova zemlja nije moja prćija. A ja nisam siguran imam li snage da je vodim.

Bogoboj, osećajući da su prešli granicu i da nije poželjno da svedoči ikakvoj kraljevskoj slabosti iskoristi ovaj trenutak kao šlagvort i brzo se prebaci u ulogu Jaga.

– „Snage! Trice! Do nas je samih hoćemo li biti ovakvi ili onakvi. Naše je telo vrt, a naša volja vrtlar – pa hoćemo li saditi koprive ili salatu, gajiti čubar ili pleviti majčinu dušicu, napuniti vrt jednom vrstom bilja ili ga razdeliti na mnogo vrsta, učiniti ga nerodnim lenjošću ili oploditi marljivošću – snaga i moć za to leže u našoj volji. Kad ne bi vaga našeg života imala jednu zdelicu razuma da pretegne drugu, u kojoj je naša putenost, onda bi nas krv i podlost naše prirode navodila na najbezumnije pokušaje.“

Petar ga u prvi mah gleda šokirano, ali kad Bogoboj završi monolog, nasmeje se i počne da tapše.

– To je, – priznaje Bogoboj – jedino što smem kao puki glumac da prokomentarišem. A sad, voleo bih da krenem, dok ne izdeklamujem čitav repertoar naše uboge ustanove.

Petar mu stisne ruku.

– Toliko toga je ostalo nedorečeno...

– Tako je možda najbolje.

Petar ga potapše po ramenu.

– Uvek si bio sijajno društvo. Molim te, ukoliko ti bude trebala ikakva pomoć...

– Javiću. Ili će ti već Genčić preneti.

Bogoboj namigne i ode. Petar ostane u salonu. Umetnost ponekad daje smisao neizrečenom. Ponekad se krhki odbljesci svesti sastave u tom neuhvatljivom opusu tuđe imaginacije, kao odraz u ogledalu, te iako znamo da ono preko puta nas nije uhvatljivo, postoje momenti susreta između ovih nepremostivih razlika. Bogoboj možda jeste otpadnik jedne visoko poštovane porodice, i zauvek izgubljeni sin bogoslovije, ali je zaista sjajan u davanju smisla sasvim besmislenim stvarima. Dok razmišlja o tome, Petar se pita da li bi bilo pretenciozno da se ponekad pojavi u pozorištu.

Premijera „Aveti“. Bogoboj, čudno smiren, prolazi kroz prvi čin utrnuo od svake emocije. Njegova kolegistica, Jelisaveta, u ulozi Gospođe Alving, ne može da obuzda tremu, pa još više naglašava već prenatravanu glumu. Velja, njen muž i režiser, zakulisno podržava paniku, govoreći neprestano kako je sve otišlo u propast. Bogoboj, kao Osvald se tokom prvog čina ne pojavljuje mnogo na pozornici, njegove replike idu „iz trpezarije“. Tamo on pokušava da smiri strasti i ponavlja kao papagaj da će sve ispasti dobro. Zaista veruje u dobar ishod, iskreno bodri, kao dete. Ovo mu je prva glavna uloga u pozorištu, i ne sme dozvoliti da premijera propadne. No, peh za pehom ne ide u prilog nadanjima. Drugi čin počinje skoro komedijski. Scena koja treba da prikaže maglovit i sumoran predeo koji se vidi kroz prozor, čije je rešenje trebalo da predstavlja zakulisna slika, potpuno je propao, jer se slika maglovitog fjorda srušila uz snažan tresak. Bilo je potrebno

tek nekoliko trenutaka da se scena postavi u prvobitno stanje, ali je ova nezgoda uticala na publiku kao olakšanje, nastao je takav smeh, da se više nije moglo ni naslutiti da se na sceni odigrava tragedija. Olga sedi u loži, sluša salve smeha i jasno joj je šta može da se desi sad u naletu panike. Ovakve stvari ne prolaze bez svađe, padanja u nesvest, nekad i tuče u garderobi. Stisne pesnice u saučesničkom grču, kao da time daje potporu nesrećnicima na sceni. Bogoboj se, tokom drugog čina pojavljuje u više navrata. Deluje tiho, nečujno pored Jelisavete, koja se busa malo u grudi, malo po čelu. Coca, Jelisavetina i Veljina ćerka, igra Reginu. I ona se, kao i Bogoboj, trudi da odbrani „Aveti“, i pošto ode sa scene, smiruje čas majku, čas oca. Milorad Gavrilović ne može da obuzda smeh. U par navrata pobegne sa scene da bi se vratio, pokušavajući da glumi ozbiljnost Pastora Mandersa. Njegov histeričan smeh ne pomaže, čak se i sufler izgubio u totalnoj zbrci koja se, kako se čini, ne da srediti. Jednom se i njemu otme kikut, koji ponovo prospe smeh na publiku, i Olga vidi Bogoboja kako je ubledo i onemoćao. No, njegovo odustajanje od ikakvog spašavanja, kao da mu daje krila. Otuden od ostalih na sceni, Bogoboj se izoluje u lik koji je tako brižljivo gradio. Još više spušta glas, i okreće leđa svima. Olga posmatra publiku. Svaka njegova replika tera gledaoce da se napnu, nagnu napred, ne bi li ga čuli. Interesantno, ovaj smeli upliv potpuno drugačijeg Osvalda otrezni i Jelisavetu, te se ona primiri. Druga polovina drugog čina protiče stabilnije.

– Dobar si, nosonja. – šapne Olga i namesti se udobnije u sedište.

Ovakve stvari nisu neobične u pozorištu, naročito tokom premijere. Ovde su svi viđeniji članovi Beogradskog društva, kritičari koji će sutra kasapiti glumce u štampi, kolege koje obično zlorado pronalaze mane, hraneći time svoju sujetu što nisu dobili ulogu. Premijera je pakao u najavi. Nikad se nije desilo da sve

tokom premijere prođe glatko, a dešavalo se i da neke predstave ni ne dočekaju drugu izvedbu. Bogoboj večeras stavlja na kocku sve, jer igra suprotno od sugestija reditelja. Ovo je rizik da više nikada ne dobije drugu šansu za veće uloge, da na sebe navuče gnev kolega, da ponovo bude oteran iz ove zgrade. Olga ne diše tokom trećeg čina. U ovom, poslednjem poglavlju tragedije, Bogoboj nosi scenu, sve je na njemu. Osvald izriče majci stravično priznanje da nešto crvotočno nagriza njegov mozak i da želi sebi da prekrati muke kapsulama morfijuma. Jalisavetina prepatetična gluma je sada podnošljivo tačna. A Bogoboj je smrtno tih i ozbiljan. Njegovo telo je tako jezivo bolesno, njegov glas je raspukao, pa očaj mladog Osvalda prodire duboko i snažno u publiku. Pri kraju komada, tihi, smireni Osvald skoči sa fotelje i krene ka gosposdi Alving.

– A sad si mi oduzela i Reginu! – urla.

Jelisaveta se istinski prepadne od Bogoboja i pobegne sa scene. Ovaj prvi uzvik Osvalda na nju deluje strahotno, ovako nisu uvek bavali, žali se Velji, koji je samo gurne nazad na scenu. Bogoboj ponovo spušta ton, i nastavlja kao da se ništa nije dogodilo. Poslednje replike odvijaju se gotovo zasebno. Jelisaveta, duboko uvređena, odrađuje finale tek da se dokopa kraja, ali Bogoboj zato blista.

– Majko, daj mi sunce, – kaže Osvald svojoj majci.

Bogoboj izgleda kao da umire. Jelisaveta moli sve svece da se sve konačno okonča. Njen umor od Bogobojevih novotarija i napor da poslednje scene oćajanja izvede bez nervnog sloma, u stvari deluju upravo kako treba. Velja briše znoj sa ćela, dok ga ćerka Coca lupa po lećima.

– Tata, ovo je u stvari odlićno.

– Sunce, sunce... – završava Bogoboj sa jezivom grimasom. Ne može se odrediti je li konaćno poludeo ili umro.

Starija gospođa pored Olge glasno uzdiše za njim, Olga se nasmeje, daje joj maramicu. Aveti će se igrati još dugo, sasvim je ubeđena.

Posle premijere, Bogoboj je sreo Olgu. Ponešen uspehom, nije mnogo razmišljao. Prišao joj je i uzeo za ruku. Sad, dok ansambl Narodnog pozorišta slavi uspeh, njih dvoje šetaju. Veče protiče fino dok Olga do tančina opisuje raspoloženje publike, ali pošto prvi nalet euforije splasne, Bogoboj zastane, kao da se tek sad setio nečeg važnog.

– Ja, jadna Katica. – kaže.

Olga se štrečne. Bogoboj izgleda odsutno, kao da se tek pred njim raspukla slika posledice njegovog izostanka.

– Sad mora da osmisli finu laž, da objasni zašto me nema, da odglumi ravnodušnost iako zna da sam sa tobom, i najзад, da sluša Jelisavetu, koja je besna kao ris i koja će se istresati na nju.

Olga prasne.

– Pa idi! Ja sam nebitna! Jadna Katica, jadni Bogoboj, a Olga ništa, ona je drvo. Idi!

Bogoboj se nasmeje.

– Malecka, smiri se. Samo sam naprasno postao svestan da mi ona ovo neće oprostiti.

Olga nestrpljivo odmahne glavom.

– Nisam ti ja kriva, nosonja. Hoćeš na dve stolice, zato pazi da ne tresneš dupetom o pod.

Olga se okrene od njega i krene na drugu stranu. Bogoboj je stigne.

– Stani, ludo. Između mene i Katice je odavno svršeno... još pre tebe, pre Niša. Ti i ja, mi smo sudbinom uvezani, malecka, nemoj u mene da sumnjaš.

Olga mu pruži ruku, kao da traži obećanje.

– Prešao si me jednom.

Bogoboj prihvata ruku, igra se njenim tankim prstima.

– Namestilo se, malecka, neće više.

– Ne znam šta će biti... znam samo da nikada nisam prestala da te volim.

Bogoboj je pogleda upitno. Olga se nasmeje, grlato, veselo.

– Istina je, nosonja, do ušiju sam zaljubljena u tebe.

Bogoboj joj skloni pramen kose sa lica.

– Pitam se bi li se Katica ljutila da te pozajmim na jedno veče. – kaže Olga, i jasno daje signal da je barijera između njih konačno pala.

Ljube se. Možda nije primereno jednoj mladoj dami poput Olge, ni oženjenom muškarcu o kojem večeras bruji elita Beograda da izražavaju obostranu naklonost na sred ulice, ali nešto se svečano dešava u njihovim dušama, i tu nema mesta ni skrupulama ni kalkulisanju. Njen stan je blizu, šapne mu, i do stana žure, mahnuti od uzbuđenja.

Katica jeste bila na mukama te noći kad su se Bogoboj i Olga ponovo srela. Odavno je slutila ovu noć, ali ni u najsmelijim predviđanjima nije mogla da pretpostavi da će biti tako javno i očit. Umesto o premijeri Aveti, za stolom se polemisalo o mladoj dami sa kojom je njen muž “otperjao”, kako je rekla Vela. Katici to nije bilo iznenađenje. Ona je i sama priželjkivala da se poslednje godine agonije sa njim okončaju, i sad, dok se sve dešavalo mimo njegovog prisustva, Katica se pitala šta ona želi. Toliko godina je provela u želji da mu pomogne da se iskaže u punom glumačkom sjaju, a večeras je i ta stepenica savladana. Gde sam ja, pitala se i

nije mogla da se seti kad je poslednji put zaista udovoljila sebi. Podrška kolegijuma je samo iritirala, bila je besna od tolike pažnje i jedva je dočekala jutro, kada je Bogoboj otvorio vrata. On se ukipio kad je ugledao bledu i neispavanu kako sređuje njihov večito nesređen stan.

– O, – nasmešio se, – odlučila si da pospremiš.

Katica se nije osvrnula na ovu pošalicu.

– Htela sam da te dočekam, Bogi, – rekla je ljubazno.

Bogoboj je i dalje stajao na istom mestu. Katica je napravila naklon.

– Dobro došao. Kako ti se dopada?

Bogoboj skida sako, ostaje u košulji.

– Malo je prazno, rekao bih...

Katica prihvati sako i uredno ga složi. Pokaže Bogoboju rukom ka fotelji. Reči su zaista nepotrebne. Toliko puta su igrom pokazivali sve što se može reći, Bogoboj zna da bi poremetio njen savršen performans ikakvim izvinjenjem, te je bez pogovora posluša. Katica sedne naspram njega.

– Možeš li da mi obećaš da će to prestati?

Bogoboj ćuti.

– Tako sam i mislila. Ne možeš ni da obećaš ...

Bogoboj zuri u prazno.

– Dala sam otkaz u pozorištu, odlazim. Vidi šta ćeš sa stanom.

Katica ustane, i krene, Bogoboj krene za njom.

– Katice... – Katica se izmakne kao oparena.

– Ne dotiči me! – i tek tad, kad jasno pokaže koliko joj je gadan, Katica progovori ono što je odavno tišti – Volela sam vas, oboje. Govna!

Bogoboj ostane na sred sobe, ruku pruženih u prazno. Katica stoji naspram njega, dalja nego ikad. Deluje krhko.

– Čudno... ne plače mi se. – poslednje je što Katica kaže pre nego što napusti svoj dom.

Praznina u stanu je nepodnošljiva. Bogoboj, prvi dan posle trijumfa, plače.

Naredni dani protekli su u magnovenju. Bogoboj je bio osuđen na prezir, iako su mu pritajeno zavideli na mladoj i rasnoj ljubavnici. Olga se nije trudila da se dopadne ili da porekne glasine da je obična brakolomka, razvratna raspuštenica, rospija. Žene iz uglednih beogradskih porodica su izvodile rituale „teranja malera“ kad god bi je neko spomenuo, ustajale bi sa svojih stolica i uz jedno zvučno „pu, pu, pu“, počesale bi svoje zadnjice i time osigurale svoj brak od žena poput nje. Olga je hrabro nosila ovaj skandal. Nije imala nikakve šanse u svetu mediokriteta, pa je rizikovala da bude svoja. Mišljenja o njoj su potom počela da se dele u dve sfere: muškarci su je obožavali, a žene su je se klonile. Angažmani koje bi uspela da ostvari terali su pristojne ljude iz publike, ali Olga nije klonula. Drsko je govorila kako joj je žao što je Beograd tek selendra više na njenom putu. Bogoboja je sve to zabavljalo. Smatrao je Olgu svežim cvetom u močvari licemerja. Dane su provodili u entuzijastičnoj potrazi za novinama u svim oblastima umetnosti i kulture, a noći u bespoštednoj borbi da nadvladaju jedno drugo u krevetu. Počeli su da žive u zajednici, i na opšte zgražavanje, opstali uprkos negativnim prognozama. Posle par meseci, Katica je nestala iz priče o ljubavnom trouglu, a oni su prihvaćeni kao legitimni glumački par. Olgin glas je razoružao sve predrasude i ogovaranja. Pevala je

autentičnim i neponovljivim glasom, i postala zvezda. Uspomena na Katicu živela je još samo u Bogobojevim snovima. U njegovim jutarnjim morama pojavljivala se zajedno sa njegovim ocem. Olga nije dopirala na ta mesta, jer uprkos njenoj lepoti i šarmu, Bogoboj je čuvao to mesto kao jedino utočište od neopisive sreće, na koju nije mogao lako da se privikne. Naizgled veseo, on je ipak u tom skrivenom kutku čuvao južinu primorja, tu fjaku koja ga je žestoko mučila, ali i hranila kao potvrda njegovog identiteta. Bez nje bi bio izgubljen u mnoštvu likova koje je sada igrao, napokon pihvaćen kao veliki glumac. Pošto su se glasine stišale, a njegov i Olgin život počeo da se dovodi u red, fjaka u njemu je proradila jače no ikad, i on je znao da ga iza ugla čeka novo iskušenje, da je sreća isuviše krhka i da neće potrajati. Jedino što nije znao da artikulise je kako će se ovaj period ispunjen mirisima i bojama okončati. Dani su se nizali kao šarene perle, radost je vrcala oko njega, pokušavajući da ga prevari, ali sve češći pohodi Katice i Gavrila u njegovim snovima upozoravali su ga da se ponor bliži. I kao davljenik, koji hvata poslednje udisaje pre no što ga morski talas zauvek preklopi, Bogoboj se trudio da svaki sledeći dan bude još luđi, razuzdaniji i smeliji od prethodnog. A onda su Čiča i on organizovali skradnu procesiju u čast Čičine ateističke duše. Čiča Ilija je nosio glavu praseta, nataknutu na štap, sam se ogrnuo kafanskim stolnjakom, sve po instrukcijama Rucovića koji je odlično poznao crkvene kanone. Pratili su ga konobari i gosti kafane, a Olga je pevala za njima. Bogoboj je režirao ovaj performans, dajući instrukcije svakome, i kad su Čiču popeli na čamac jednog od alasa, da „njegovu grešnu dušu Bog primi na drugoj strani reke“, Bogoboj je seo na obalu i zapalio cigaru. Iako prilično pijan, trezveno je pomislio na kraj.

– Ovo je poslednji dan raspusta, – rekao je i pljucnuo u stranu. Olga sedne pored njega i otme mu cigaretu iz ruke.

– Jesi li srećan sa mnom? – pita veselo.

Bogoboj se smeje.

– Otkud' sad to?

– Čudan si mi.

Bogoboj uzima svoju cigaretu nazad. Puši i razmišlja.

– Čudan?

Olga klima glavom kao nekad, dok je bila dete. Ovo kratko podsećanje na onaj period i Katicu mu nije više bolno, ali vidi jasan znak da će Katičin bol doći po naplatu.

– Srećan sam, – slaže, – kao nikad u životu.

Istina je drugačija. Sreća je upravo nestala iz njega, potrošio je, raspršila se. Stigao je do njenog kraja i spreman je na patnju. Ismejao je svog oca, upravo sad, ovim detinjim činom, i izazvao sudbinu da otkrije karte.

– Bože, – kaže naglas – ako zaista postojiš, vreme je da me ozbiljno kazniš.

Olga povuče svoju suknju gore, i sedne na njega.

– Evo kazne, Rucoviću, neverniče.

Suton je već prešao u mrak, a učesnici procesije su se pijani razišli odavno. Noć na plaži ih je prekrila kao saučesnik. Njihali su se u transu, ne sluteći da čudni putevi Gospodnji imaju mnoštvo iznenađenja na koja ni najspremniji nisu zaista spremni.

Vest da se Nikola Petrović vraća na mesto upravnika pozorišta je odjeknula sutradan i razoružala Bogoboja. Ovo je zaista bio neočekivan obrt, ne samo za Bogoboja. Glumci su se pobunili. Petrović je odavno trebao u penziju, od njega su očekivali samo nekrolog u štampi. Nekim čudom, odolevajući avgustovskoj vrućini, Petrović je dogegao do Narodnog pozorišta i ponovo je, kao nekad, uz njega Risto Odavić stajao ispred njih. Sastanak, koji su vanredno sazvali podrazumevao je reviziju loše vođenog

pozorišta, koje je bez čvrste ruke ovog starca ponovo posrnulo u blud i nemoral. To nije moglo biti ništa drugo do odgovor na procesiju koju su šokirano posmatrali ljudi sa šetališta. Država je trebala ozbiljne ljude, jer je država prolazila kroz krizu, i nikakvi izleti van sigurnosti moralnog nisu mogli da prođu nekažnjeno. Čiča Ilija, glavni glumac u ovom performansu danas je bio odsutan, jer je mamurluk bio jači i od Petrovića i od njegovih mera. Mere su zato odmah sprovedene. Čiča Ilija je bio kažnjen novčano, a Bogoboj moralno. Gledajući repertoar, Petrović je upitno pogledao Bogoboja.

– Zar vi u ulozi Osvalda? Ne, kolega, to ne može biti. Sa Vašim glasom, možete igrati samo manje role. Osvalda će preuzeti Milutinović.

Bogoboj je ustao.

– Odaviću, reci nešto, – viknuo je Bogoboj.

Odavić je slegnuo ramenima. Bogoboj, nemoćan da promeni stvari, počinje da imitira Odavića.

– Odaviću, ti si pravi pastor Melving, tako fin i uljudan, tako dobar a bez trunke autoriteta. Ti podvodiš jadnu Reginu, ti guraš gospođu Alving u propast, ti si korov ovog društva, moj Odaviću!

Odavić se kiselo smeši.

– A ti, Popoviću, treba da znaš da teatar liči na svoje domaćine! Ja neću igrati sporedne uloge dosadnog repertoara, niti ću pristati na umetnost bez ideje! Dobićeš moju ostavku sutra!

Petrović klimne glavom.

Bogoboj je kasnije tog dana citiran u više navrata. Neki su mu se divili, neki se zgražavali zbog gnusne zamenice „ti“, koju Rucović nikako nije smeo da upotrebi. Svako treba da ima svest gde mu je mesto, makar bio zaslepljen besom ili nepravdom. Pravila visokog društva su jasna, a palanačko „ti“ jasno govori o neotesanosti tog

skandaloznog čoveka. Beograd je ponovo okrenuo leđa Rucoviću, a ovaj, kao da je znao šta sledi, ostavljao je uplakanu Olgu, kojoj nije nimalo bilo jasno zašto mora smesta da ode, i zašto ne može makar da je povede sa sobom.

– Vратиću se, malecka. Ovo je pitanje časti. Ne možeš sad sa mnom. Potucali bismo se kao dva nesrećnika, dok nas glad ne bi oterala u mržnju.

– Hajdemo onda u Niš! – predlaže prestrašena Olga, ne verujući sebi da se ovo zaista dešava.

Bogoboj voli Niš, ali taj grad će ga ponovo uspavati. Ovog puta zna šta želi da radi, i zna gde će. Gostovanje glumaca iz Šapca mu je donelo par značajnih poznanstava, ti ljudi su otvoreni za njegove ideje, više puta su ga pozivali u taj grad, i nikada još nije tamo gostovao. Nova, netaknuta sredina, gde još uvek nisu doprle spletke i tračevi, gde tek nekolicina ljudi zna za njegovo postojanje.

– Malecka, imam plan, – rekao je i namignuo.

Olga je ponovo počela da plače, i nije mu preostalo ništa sem da je golica, dok oboje nisu pali na krevet smejući se, i oprostili se kako i priliči zaljubljenim ljudima.

Ponovo sviće nad Beogradom, a Bogoboj i posle deset godina, iz ovog grada sa istim entuzijazmom ide u nepoznato. Ovog puta ga ne nosi ljubavni zanos, nosi ga želja da stvara nov, nikad viđen teatar. Posle njega više nikad neće ljudi poput Petrovića i Odavića stajati na putu progresu pozorišne umetnosti. Jer teatar je živa materija, mora da se hrani da bi porasla, mora da raste da bi opstala. Kolotečina institucionalizovane umetnosti iznedriće sjajne zanaatlije, nikad umetnike, jer je za umetnost potrebno iskoračiti van granica komoditeta. Taj korak, koji sve vreme pokušava da napravi uprkos opstrukcijama sredine, ustanove i prestravljenih kolega, Bogoboj čini upravo sad.

– Bre, devojče, majka te nemala,
Nit imala, nit te kome dala,
Izgore me tvoja lepotinja,
Crne oči, rumena ustašca...

Možda ovo nije idealan momenat da se zapeva, ali Bogoboj oseća da je prošla južina, i da se oblaci razmiču. Sreća mu se ponovo prikrada, predoseća da će ga sačekati iza nekog ugla.

Dolazak velike Marije Ružičke Šrtoci u mali Šabac najavila je celokupna srpska štampa, te je sećanje na odsutnog Bogoboja bljesnulo u Beogradu, ponovo otvarajući stare teme. Olga je čitala vesti i prisluškivala okolne tračeve. Već su počeli da govorkaju o njegovoj svetskoj turneji sa Štrocijevom i da kude Narodno pozorište što ga je tako lako ispustilo. Olga nije ni sama ostala imuna na tračerske maštovite vizije. I sama je iznenađeno podigla obrve i počela da se pita šta da radi. Angažovana da peva lake šansone i operete, strpljivo je čekala dan kada će se usuditi da napusti svoj komfor i krene za Bogobojem. Istina je, on joj je često pisao i u svakom pismu je molio da dobro odmeri šta joj je prioritet, i ukoliko želi da može da mu se priključi. Iz pisama je saznala sve o njegovoj maloj trupi. Njoj su ta imena bila mahom nepoznata, za nju su to bili sve sami diletanti i pošto je obnovila prepisku sa bivšim mužem, Kostom, i izvela par tajnih susreta sa bivšim ljubavnikom, Žarkom Ilićem, Olgi su suze usahle, pa umesto da potrči u Šabac, ona se bavila sobom. Tražila je oca, negde u Solunu, pisala je pisma, dobijala odgovore, dok nije dobila konkretne podatke o izvesnom Gastonu

Sangu. Majka je govorila da je mrtav, a on je ipak živ i postoji negde daleko. Ovih je dana očekivala odgovor od tog čoveka koji je trebalo da joj napokon da svoje prezime. Njena majka je još uvek živela u Kruševcu, i nije joj bila od neke pomoći. Posle jednog kratkog i neprijatnog susreta, Olga je potpuno odustala od ideje da se njih dve ikada mogu zbližiti i reći sve istine. Starica, u koju se njena majka pretvorila, radeći teške seoske poslove, prepala je Olgu. Njena slika je progoni i ne da joj mira. Približava se tridesetog, i ne sme sebi dopustiti da atribut koji je sada fino hrane i obrezbeđuju joj svaki luksuz, tek tako protraći. Bogoboj bi se igrao pozorišta, razmišlja sad, kao zrela i samostalna žena, a starost vreba da naplati svaku ludost. Ne, Olga nije želela da ispusti Beograd da bi bila uz njega u nekom tamo Šapcu... do sad. Vest o gostovanju Marije Štroci je prijatno iznenadila. Ostavila je nedovršen doručak na stolu i izašla iz kafane. Danas je htela da izbegne ljude, i da u miru svog stana razmisli o prioritetima.

Bogoboj se prilično istrošio u svom entuzijazmu. Oko sebe je skupio desetak ljudi, voljnih da sa njim eksperimentišu, prosto jer nisu imali prilike da u teatru rade. Emil Sluka, koji je prebegao u Srbiju, promenio je ime u Miodrag Beković i po uzoru na svoju sestru, sada već formiranu glumicu Pavu, priklonio se glumačkom zanatu. To je bilo lakše, nego raditi na selu ili voziti kočiju, baviti se fizički teškim poslovima u građevinarstvu ili u nekom rudniku. Bez ikakvog prihoda, a solidnog obrazovanja, savladao je par tekstova, i krao glumački zanat kako je umeo. Bogoboj mu je pružio šansu, a kako se skoro i oženio, u Bogobojev teatar je ušla i njegova žena Roksanda. Drugi par su predstavljali Stanko i Jelena Kolašinac. Stanko je bio član Narodnog pozorišta, ali ga je napustio kad i Bogoboj. Neko vreme je sa sestrom Jelenom tezgario po severu Srbije dok ga sam slučaj nije naneo u Šabac, gde se sreo sa starim

poznanikom, i odlučio da poštedi sebe i sestru daljeg čergarenja. Eksperimentalni teatar nije bio njegov fah, ali je bio spreman da se prilagodi, jer je dolazila zima, a Jelena je bila nežnog zdravlja i slabe konstitucije. Uostalom, Bogoboj je bio rešen da podeli svoje znanje, kojim je nesumnjivo osvajao publiku. Stanko je bio Bogoboju više moralna nego konkretna podrška, jer je bio sujetan i umeo da se hvališe pred diletantima bez ikakve potrebe. Njegovom je pozorištu priuštio prisustvo profesionalca, pa je i na tome Bogoboj morao biti zahvalan. Damjanović, Dinić i Radivojević su bili autohtoni Šapčani, koji su u par navrata učestvovali u lokanim priredbama, ali nekog većeg znanja nisu posedovali. Milka Petrović se takođe priključila u nekom momentu, takođe kao diletant, a njeni motivi da se priključi nisu bili baš jasni, kao što nikome nije bilo jasno ni zašto je Bogoboj primio. Milka mu se dopala, bila je otresita i vesela, nije posedovala nikakav talenat, ali je njena pojava bila zaista upečatljiva. Krupne građe, bujnog poprsja, ona je nosila svoju šesnu figuru kao dar, i to je Bogoboju bilo dovoljno. Imala je volju, nije odustajala, niti posustajala, a svojom veselom prirodom je znatno uticala na ovu malu trupu da opstane. Na momente se ponašala majčinski, sestrinski, primala je na sebe gnev svakoga pojedinačno sa lakoćom, i nikad nije dopustila ikome da njenu pojavu nadmaši prostotom ili budalaštinom. Bila je stamena, spolja i iznutra, i od sporedne uloge netaalentovane glumice u pokušaju, postala je snažan oslonac. Bez njene procene i odobrenja, čak ni Bogoboj nije mogao da reaguje. Grupa je nastajala postepeno i spontano, tako da je kroz nju prošlo još nekoliko članova, ali bi se brzo pokazalo pripadaju li ovom izmeštenom teatru ili ne. Šokantne promene koje je Bogoboj sprovodio bile su filter koji je uz njega vezao odane prijatelje, koji su se vremenom srodili jedni s drugima i činili više od trupe. Činili su porodicu. Iako je cela Srbija brujala o

dolasku Marije Ružičke i uzbudljivo se pitala šta ona traži sa njima, ova se grupica radovala izazovu da pronađe još koju novotariju i proceni vrediti li to usvojiti ili ne. Nesumnjivo su i oni bili uzbuđeni, ali je u okviru njihove pozorišne porodice sva euforija svedena na profesionalni pristup građi komada koji će sa njom izvesti.

Štrocijeva nije došla u pratnji svog dugogodišnjeg partnera Andrije Fijana. Pošto je svom mužu, markizu Štrociju podarila osmoro dece, tražila je pravo da uprkos zvanju i statusu nastavi da igra. Nikad se nije odrekla pozornice, ni Andrije. Njihova imena su išla u paru i pre nego što je markiz preminuo, bili su nerazdvojni i profesionalno i privatno, i nije ih bilo briga smeta li to kome ili ne. Njenoj poseti Šapcu je prethodila žučna rasprava sa Andrijom, koji nije hteo da čuje za ideju da se njih dvoje mešaju sa glumačkim marginalcima. Ali, Marija je mnogo slušala o liku Osvalda koji je Bogoboj majstorski izneo pre par godina, želela je to i da vidi. Kasnije su do nje doprle vesti o tom glumcu koji se otisnuo van sigurnosti institucije i koji čini čuda sa svojom trupom. Taj čovek igra leđima okrenut publici, taj čovek u predstavu uvlači publiku, on radi nesvakidašnje i izgleda veoma zabavne stvari.

– No? – prezirivo je komentarisao Andrija – I klaun to umije. To je cirkuska zabava, ne teatar, ma chéri!

Marija nije smatrala ove inovacije cirkuskim, štaviše, počela je da gaji naklonost prema tom hrabrom čoveku koji je imao petlju da se suočava sa prezirom kako publike, tako i stavom kolega poput njenog Andrije.

– Pisala sam mu, – nagovestila je – i mislim da si u krivu. On nije klaun, schatzi. Dagegen! On je vizionar!

Na pomen prepiske sa nekim ubogim glumčićem–otpadnikom, Andrija Fijan se uvredio. Usledila je svađa, zatim je Marija teatralno napustila njegov dom i objavila na sva zvona buduću saradnju

sa Rucovićem. Jer ako je Marija Ružička Štroci ubedila pokojnog markiza da treba da nastavi sa glumom, a zatim naočigled svih vodala svog ljubavnika na turneje bez ikakvih posledica, kako joj se moglo zabraniti da učestvuje u eksperimentalnom teatru u nekoj srpskoj palanci? Tako je Andrija ostao bez mesta u vozu, ostavljen da je prvi put čeka, a ona se, zasićena dosadom elite i snobizma, otisnula u ovu avanturu, radujući se kao neka balavica.

Zato je moralo da uspe. Avangarda se ne može silom napraviti. Ona se desi kad se vizionari susretnu. Ideje koje se tada rađaju možda će nešto konkretno promeniti, možda ne, ali nikako se ne bi ovoliko uklapale, nikad ne bi išlo ovako glatko da jedna kapriciozna zvezda poput Štrocijeve, par diletanata i jedan glumac–režiser nisu osećali da se upravo sad, upravo ovde nešto značajno dešava.

Bogoboj se drži Ibzena. Marija je sjajna, piše Olgi, probe im gotovo nisu ni potrebne. Scena je postavljena izvan pozorišta, okruženi su publikom sa svih strana. Zajedno svi rade na osmišljavanju kulisa, a sama markiza Štroci je priložila izvesnu svotu da kostimi budu kvalitetni. Piše joj, tek navike radi. Olga mu nije odgovorila ni na jedno od njegovih pisama, slala je pozdrave po kolegama koji bi nabasali poslom u ovaj grad, slala je slavete na kojima bi otisnula svoje usne, ili druge znakove naklonosti u vidu bombonjere ili kakve kese kvalitetnog duvana. Nikad ni jedno slovo. O njenom raspoloženju Bogoboj je mogao samo naslućivati. Slušao je o vrtoglavlom uspehu, o snimljenim pesmama koje su se već vrtele po svim

onim kućama iz kojih je nekada proterivano njeno ime kao nešto pogano, slušao je tračeve o potencijalnim ljubavnicima, ali Olga se nije lično oglašavala. Stekao je naviku da joj piše, poput dnevnika – njoj je poveravao najstrašnije slutnje i najjasnije misli. Prestao je da joj piše o svojoj potrebi za njenim telom, postala je bestelezna i čista, čuvarka njegove duše. I dalje je svoje noćne more čuvao samo za sebe, pojavljivale su se povremeno. Malo je spavao. Isuviše vremena je provodio u radu, kafani i promišljanjima. Ideje, koje su ga blistavo pohodile survale bi se u ponor nad testom realnosti, nikada nije bio slobodniji da ih sprovede, ali nikada nije ni našao satisfakciju. Iako se glas o njegovom neobičnom, umetničkom pristupu pozorištu proneo daleko, on sam je bio duboko nesrećan soptvenim učinkom. Uvek je moglo bolje, i nikada zapravo nije to bilo ono čemu je težio. Ukinuo je četvrti zid, odavno. Publika je u početku bojažljivo reagovala, ali sada su navikli da učestvuju, da se pitaju i komentarišu. Iz ovih interakcija je izvlačio inspiraciju, izvedbu komada bi sagledavao i tuđim očima, postajalo mu je jasno šta traži plebs, a šta inteligencija. To nije bila topla voda koju je izmislio, ali fineše u izražaju potrebe publike bile su neprocenjive. Osluškiavao je i pratio mlade. U njima je video potencijal, nadu da se stvari zaista mogu promeniti. Jer, istini za volju, udovoljiti publici je otužno lako. Ono čemu je on težio je način da edukuje tu publiku, da uključi svakoga u suštinu stvari, i da prestane da im servira na tacnu puku zabavu sa manje i više ukusa. Psihološki realizam je primljen bolje nego u Beogradu. Šapčani su ga prijatno iznenadili otvorenošću da prime emociju likova bez preterivanja i teatralnosti. Saosećali su sa likom, uzdisali, plakali i umirali sa njim ako treba. A onda je Bogoboj odlučio da okrene leđa i da ih potpuno otuđi. Da, razbivši pozorišne zidove, napravi izazov kao ličnost, i da ih natera da reaguju. Ovo je prošlo loše. Reakcije nisu

bile baš nikakve, kasnije je čuo trač o sebi povodom toga i to ga je potpuno porazilo. Naime, ono što je trebalo da predstavlja izazov, sada već oslobođenoj publici da reaguje, iskorišteno je kao trač da se negde sa nekim pobio i da se stidi igrati s masnicom na oku. Zar tako banalno videti uzvišene stvari, pitao se, i sve ove, manje ili veće nedoumice slao Olgi. Danas, posle generalne probe, Bogoboj zadovoljno sumira utiske o saradnji sa jednom vrsnom glumicom. Skriven je u garderobi, gospođu Štroci je ispratio do hotela i sa njom proveo kvalitetna dva sata u razgovoru, ponovo je obišao scenu i zadovoljno protrljao ruke i sad, rasterećen od svega, prenosi i najsitnije detalje na papir. I baš kad je ušao u žestoki galop i kad olovka gotovo nije mogla da postigne da ispiše tok njegovih misli, neko je snažno pokucao na vrata. Odlučio je da ignoriše. To Petrovička pokušava da ga izvuče van, logično pretpostavlja. Ona se preterano brine za njegovo zdravlje jer slabo jede ovih dana, pa ume da ga proganja i maltretira sve dok pred njom ne uzme par kašika supe. Vratio se pismu, trudeći se da ignoriše, ali kucanje se ponovilo. Čudno, Petrovička bi već upala unutra sa tanjirom ili prutem... Treći put su udarci odzvonili jako, potpuno mu poremetivši misli, i pokrenuvši radoznalost. U dva koraka se našao kraj vrata i zamalo pao kad je ispred ugledo Olgu.

– Šta bi, nosonja? Ni da me poljubiš?

Koferi kraj nje su govorili o odluci koju je donela. Koliko mu je bilo drago što je vidi, toliko mu je i zasmetalo. Adresa na koju je redovno slao delove svoje duše upravo je postala nedostupna, a otelotvorenje njegove čuvarke je umesto strasti pobudilo strah. Njegova pozorišna porodica, sa kojom se tako srodio odlučice o njenom boravku ovde. Po tom pitanju se neće izjasniti ni on, ni ona. Prošlo je zaista previše vremena i sad, Olga od krvi i mesa bila je uljez, pretnja.

– Otkud ti? – upitao je zbunjeno.

Olga je ušla u garderobu i nasmejala se.

– Dosadila su mi tvoja pisma.

Bacila je kesu duvana preko pisma koje joj je namenio i sela za njegov sto.

– Ja preferiram konkretne poteze, nosonja.

Počela je da namešta čarapu, zatim se okrenula i koketno upitala:

– Pa, hoćemo li ovde provesti noć, ili imaš neki stan? Pukla mi je čarapa.

Tako je i Olga došla u trupu.

Bogobojeve „Aveti“ su u Šabac dovele ne samo Olgu, već i veliki deo Beogradske publike. Dame su hrlile da vide veliku Mariju Ružičku Štroci, gospoda su smatrala pitanjem časti da se takav prestižni događaj nikako ne propusti. Apsolutni uspeh predstave je podrazumevan, i iako je odziv bio neverovatan, aplauz frenetičan, a na biletarnici se nije moglo doći do karte, Bogoboj ponovo nije bio zadovoljan. Scena u centru pokazala se lošim rešenjem, upravo zbog Štrocijeve, koja je privlačila previše pažnje, pa se neki od posetilaca nisu libili da ustaju sa svojih mesta i traže bolje pozicije, ne bi li joj se približili. Štorciju je sve ovo ludo zabavljalo. Olga joj se dopala, ubrzo su našle mnoštvo zajedničkih tema. Kad bi iscrpele ono što bi imale jedna drugoj da kažu, natpevavale su se. Enormna pažnja je bila usmerena na njih gde god bi se pojavile, ekscentrične i predивно bučne. Bogoboj se držao po strani. Petrovićka se bavila novcem, pošteno je delila zaradu na ravne časti, i ostali su, ovim neočekivanim prilivom sredstava, bili više nego zadovoljni. Bogoboj se držao po strani. Uporno. Pisao je pisma. Kako više nije bilo Olge, pisao je Gospodinu, i nekadašnji suparnik mu je postao blizak korespondent, a Beograd mu se ponovo činio domom.

Nakon uspeha koji je i ovde požnjela, Štrocijeva se zasitila i odlučila da je vreme da se vrati kući.

– Vi se nećete naljutiti, – rekla je Bogoboju – oboje smo znali da je ovo privremeno.

– Ne, – odgovorio je Bogoboj – i sam bih otišao kući, kad bih znao gde je tačno moj dom.

Štrocijeva se zamislila, a onda ga je koketno lupila po ruci.

– Vaš dom je u kazalištu, mon chéri!

Bogoboj je slegnuo ramenima.

– Vi se trebate pokrenuti, smatram. I ako ćete vjerovati jednoj lutalici par exelance, bilo gdje da krenete, bit ćete „le triompha-teur“, pobjednik!

Onda se Marija Ružička Štroci nagnula ka njemu i zaverenički šapnula.

– Ja poznam Vaše demone, Rucoviću. I sama sam proganjana od istih. – podigla je glas, zatim, kao da objavljuje nešto značajno – Vi ste mi pomogli da se otresem pokojeg od njih, i veoma sam Vam zahvalna.

Bogoboj se smeši. Ovakvo direktno priznanje nije očekivao. Kao da ga je prozrela, Štroci nastavlja svoj oproštajni govor.

– Možete mi vjerovati, ja sam čitavog života bila izravna, u svemu. I kažem Vam, pokrenite se. Beograd je, takoreći, na pragu. No?

Beograd je, tačno, veoma blizu. Ali još nije spreman da se suoči sa njim, iako će obećati svojoj dragoj gošći da će koliko sutra krenuti na put. Beograd je nikad dalje, dok ne usavrši glumce, režiju i mizanscen. Trijumf, ako se i desi, mora osetiti i on sam, mora makar jednom pre toga poverovati sebi da radi pravu stvar.

„Naš poznati glumac, Bogoboj Rucović, nekadanja nada našega pozorišta i jedan od najuglednijih stubova njegovih, došao je u Beograd sa svojom trupom, da priredi nekoliko predstava. On će za sada dati tri predstave u dvorani Kolarčevoj, i to: u utornik, 20. januara, prikazivaće se *Gradanska smrt* od Paola Đakometija, u kojem komadu Rucović ne igra, doduše, naslovnu ulogu, ali igra glavnog junaka Korada. To je jedna od njegovih tvorevina posle izlaska iz Narodnog pozorišta. U sredu, 21. januara davaće se *Kneginja od Bagdada*, komedija Aleksandra Dime Sina. Žalosno je što je Rucović tako blizu Narodnog pozorišta a zbog činovničkih obzira opet neće postati njegov član. U pozorištu treba voditi računa samo o pozorištu i njegovoj umetnosti, a ne o činovničkom redu i subordinaciji.“, najavio je list „Politika“. Vest o dolasku Rucovića u Beograd objavljena je i u listu „Zvono“, a „Beogradske novine“ preporučuje ovu trupu kao prijatno zadovoljstvo, kakvo ne teba zaobići, dok list „Pravda“ pride kritikuje upravu Narodnog pozorišta, „koja ne zna ni šta će, ni gde će sa dobrim glumačkim snagama, dok ovom malom družinom uspešno upravlja jedan veliki umetnik – glumac.“

Bogoboj se zadovoljno zavalio u kafansku stolicu. Olga proverava šminku, pa usputno pita:

– Gde su mene spomenuli?

Bogoboj joj dobaci „Pravdu“

– „Olga Ilićka, za ovo dve, tri godine, koliko smo je mi Beogradani izgubili iz vida, od odlične šansonetkinje postala je vrlo dobra dramska glumica koja raspolaže za to potrebnim temperamentom i koja u svojoj igri ispoljuje veliku savesnost i volju prema pozivu

kojem se odala "...Bla, bla, bla, Beković i ostali. Ovaj nema pojma. Ja sam oduvek bila glumica.

Baci novine na sto i pritisne dlanovima Bogobojeve obraze.

– Vidiš, nosonja? Jedva su dočekali da se vratimo!

– Polako, malecka. Sad tek počinje borba.

Olga posmatra retke prolaznike. Duva košava napolju, dosadno je sedeti kad je uzbuđenje tako veliko. Treba iščekati sutrašnji dan i raširiti ruke Beogradu, koji će ih podići do zvezda. Vredelo je rizikovati i poći za Bogobojem. Iako je Olgina tvrdnja da je oduvek bila glumica tačna, ovo je vreme sa njim naučila i o glumi i o sebi veoma značajne stvari. Odustala je od traganja za ocem, prestala je da se plaši senke majčine sudbine koja je pratila u stopu, prepustila se po treći put Bogobojevom šarmu i nije žalila. Obasipao je luksuznim poklonima, vodio je na neobične izlete, a noćas je čak predstavio samom kralju. Dva sumnjiva tipa su ga dočekala na stanici, insistirajući da krene sa njima, ali on nije hteo, nije dao da ga odvedu, dok im se i Olga ne priključi. Naravno da je susret sa kraljem obavljen u najvećoj tajnosti, ali kakvo je zadovoljstvo bilo pevati mu, gledati njegovo lice koje se rasplinjava u sevdalinki. I Bogoboj, neki drugi Bogoboj je sedeo tamo, opušteniji i mirniji nego inače. Ona nije mogla ni slutiti kakve još tajne Bogoboj može imati pred njom, i sad joj je bilo žao onih pisama, koje je onako pažljivo pisao samo njoj. Onda ih je smatrala teretom, jer kad živiš čergarskim životom i pisma postanu teret, bacila ih je, a sad bi ponovo svako temeljno pročitala, jer je ovaj produktivni period za njima mnoge stvari Olgi prikazao u drugom svetlu. Posle par čaša konjaka, Olga i Bogoboj su izveli susret Hamleta i Ofelije, spontano, neusiljeno. Onda je kralj ponovo zamolio za pesmu. Olga je pevala i plesala, uživala u apsolutnoj pažnji, i nije joj smetalo što nema muzike, davala

je ritam svojim dlanovima. Danas je razmišljala o tome kako je Bogoboj mogao da je izostavi iz ove noći, ali nije. Uživala je poštovanje kakvo nijedna žena nikada nije, niti će. Sad je, veoma uzbuđena, očekivala još novih dešavanja, kao da je na ringišpilu i govori „brže, brže, brže!“

– Nosonja, ne mogu ono sinoć nikako da izbijem iz glave.

Bogoboj skloni pogled sa novina.

– Koje?

Olgi oči zasijaju.

– Pa ono, kod kralja.

Bogoboj se napravi blesav.

– Sanjala si, malecka.

Olga se buni. Odlično zna šta je stvarnost, a šta mašta. Zna da se o tome ne priča, ali bili su tamo zajedno, ne može joj poreći da je izmislila kralja, pesmu, sve.

– Ti si bezobrazan. – smeje se.

– A ti si umorna. Idi, odmori malo.

Olga se smeje. Nema mira, ponovo bi pevala, vrtela se, trčala po košavi, dosadno joj je samo da sedi u Bums – keleru i gleda kroz prozor.

– Hajdemo negde, nosonja, molim te.

Bogoboj uzima šešir i gleda je upitno.

– Hoću da pevam, da igram dok ne padnem.

Bogoboj stavlja šešir na glavu i oblači kaput.

– Hajde. Taman da proverim jesu li stvari ostale iste u Beogradu.

Bogoboja je tog dana tražio gotovo čitav ansambl Narodnog pozorišta, da ga pozdravi, ali se ni njemu ni Olgi nije moglo ući u trag. U ciganskoj četvrti, Olga se zabavljala sa mladim cigankama, dok je Bogoboj sedeo sa muškima i nešto živo i veselo sa njima pričao. Bili su spokojni od ikakvog sveta spolja, jer je ovde retko ko

mogao tek tako da ušeta. I opet, Olga se pitala koliko je još tajni oko njega, i hoće li joj ikada dopustiti da prodre u samu suštinu njegovog bića.

Bogoboj skida šminku u garderobi. Unutra je bučno i veselo, mala trupa se opušta pošto je probila led i odigrala prvu zvaničnu predstavu. Još juče su davali dnevnu predstavu, koja je zbog nevremena bila loše posećena, i može se reći da im je ovom, večerašnjom, zaista pružena šansa. Sala je bila prepuna, a aplauz je trajao nekoliko minuta. Beković grli Bogoboja s leđa, dok ovaj sedi za stolicom. Obojica gledaju u odraz onog drugog u ogledalu.

– Zatvorićemo Narodno!

Bogoboj se ironično nasmeje na to.

– Narodno finansira kralj.

Beković ga poljubi u obraz.

– Volim te što si skroman čovek.

Olga pogleda Bogoboja ispod oka.

– Ti bi se vratio u Narodno?

Bogoboj je napet.

– Ovo je sve kratkog veka. Kad nas se zasite, vratiće se tamo, svi. I pubika i glumci.

Olga ustaje sa stolice, ide ka kolegama i viče.

– Ko ima današnje izdanje “Beogradske hronike”?

Neko od prisutnih joj doda novine. Olga čita.

– Mmmm.. ovo nije bitno... E! Evo ga!”...Posle groznoga preživljavanja i opšte učmalosti u Narodnom pozorištu, probudi se

pozorište iz letargičnoga sna...” bla bla, sad hvali tebe i Bekovića, a o meni ne piše ništa.

Olga udara novinama Bogoboja po glavi. On se nasmeje od srca. Olga se okreće oko sebe, obraća se glumcima.

– Ljudi, pa on nije čitao kritiku!

– Nisam imao kad! – brani se Bogoboj, ali Olga počinje da ga zadirkuje i pevuši.

– Strašljivac, plačljivac, strašljivac...

Pridružuju joj se glumci, udaraju ritam dlanovima.

– Plačljivac...

Bogoboj nalazi za stolom klovnovski nos, i stavlja na lice. Brzo nacрта suzu i okrene im se. Počinje da se krevelji. U trenutku, kad napravi naklon, iza glumaca ugleda devojk, raspuštene crne duge kose, sa muškim velikim kaputom i skromnim šeširom na glavi, kako ushićeno posmatra atmosferu u prostoriji. Spazi dva velika kofera kraj njenih blatnjavih cipela, i kada ponovo podigne pogled ka njoj, vidi da i ona gleda u njega. Nesigurno se nasmeši i krene mu u susret. Pruža mu ruku.

– Dobar večer... Rucovic? Ja sam Marija Taborska.

Bogoboj joj ljubi ruku. Zajedno, deluju kao da su izašli iz cirkusa. Prilazi im Olga, koja odmah u Mariji vidi opasnost. Otrovn, i to jasno stavlja do znanja.

– Šta je ovo? Bal nakaza, ili proslava našeg debija? Ko je Vas pozvao?

Marija se spetlja, pogledom traži oko sebe, ali ne nalazi osobu koja bi je spasila od Olge. Dok se osvrće, objašnjava ko je i zašto je tu.

– Ja sam glumka. Volela bih da glumim s vas.

Olga je pogleda s visine.

– Prvo nauči da pričaš. Moš’ misliti, glumica. Zbogom.

Bogoboj negoduje na Olginu opasku.

– Dosta, Olga! Kada sam te upoznao, pričala si "lečka" umesto "malo". A za mene niko ne bi rekao da sam primorac. Ima pravo da ne zna! Marija?

Marija klimne glavom.

– Imaš li gde da spavaš?

Marija opet gleda oko sebe. Iz kaputa vadi propratno pismo markize Štroci i pruža ga Bogoboj.

– Poštovani kolega Rucoviću, toplo Vam preporučujem ovo toplo stvorenje. Ovo je moja daleka rodica iz Praga, koja je kušala teatar i u Sloveniji, te se nadam da je osnove glumačkog zanata savladala. Ostalo je na Vama. Morat ćete poraditi na njenom užasnom izgovoru, bez svake sumnje, ali djevojka je bistra i talentirana. Uklopit će se. Nadam se da ćete joj ukazati Vaše gostoprinstvo onako kako samo Vi umijete. Najzad, smatrajte ovo mojim malim doprinosom i činom prijateljstva. Glumaca nikad dovoljno, schatzi. Tisuću poljubaca od mene i Adrijana, koji će čitavog života žaliti što nije imao čast sresti se sa Vama lično... Vaša Marija Ružička Štroci. P.S.: Poljubite mi Olgu, tu energiju što pleni...

Olga se smiri, pošto Bogoboj pročita pismo i prosledi Olgi. Dok Olga ponovo čita pismo, Bogoboj pruža ruku Mariji.

– Glumaca nikad dovoljno. Dobrodošli ste u trupu. Spremićete ulogu Ilke Metveš iz Dodeovog "Rata u miru", i to tako, da niko ni ne nasluti da ste strankinja. Imate... nedelju dana.

Bogoboj se okrene i namigne Olgi.

– Olga će ti svakako pomoći.

Olga prevrne očima. Marijin osmeh je širok i iskren kao u kakvog retardiranog deteta, Olga prezire ove naivne duše, koje nikad nisu iskusile nikakvu bol. Mlada je i lepa. Olga se pogleda u ogledalu. Tek sad je postala svesna da je uveliko prešla tridesetu i da je dobila par bora.

Nije samo pismo velike Štroci spasilo Mariju od Olginog gneva.

Pevashodno ljuta što su je primili takoreći sa ulice, što niko nije postavio pitanje njenog honorara, pa će na lepe oči živeti o njihovom trošku, Olga se setila i olako date uloge Ilke Metveš, koju je u ovoj trupi, podrazumeva se, igrala ona. Čak i kao pridošlica, uskočila je lako u taj lik, prevazilazeći starije kolegince u trupi znanjem. A ova mladica nije savladala ni govor. Olga se pušila od besa što je nemoćna da se suprotstavi nekom bezveznom pismu i što će, pored svega, morati još da izigrava tutora devojci od koje je prevashodno strahovala. Lepa je i mlada. Mlada je i lepa. Olga je zategla kožu oko usana i silom ispravila bore. No, gravitacija i godine su učinile svoje. Čim je spustila ruke, bore su slegle oko usana, i Olga je bila ljuta i na sebe. Bilo je tako lepo, čarobno plesati sa ciganima, pevati kralju, pokloniti se deliričnoj publici, zar će sve to nestati, zar će postati usahla i zgažena kao njena majka? Strah se ponovo probudio, ovaplotila ga je u nenadanoj neznanki i nestrpljivo čekala da se Bogoboj vrati. Pre sat vremena je odveo u privremeni smeštaj, „dok joj se ne priušti šta bolje“. Frknula je. Ko je o njoj tako brinuo, ko je nju preporučivao mirisnim pismima? Za svaki svoj uspeh se izborila sama. Olga ponovo gleda na sat. Čini joj se da svakom narednom minutom, njen gnev raste, i ako se nešto uskoro ne dogodi, da će pući. Popovička ulazi u garderobu, jer ima poseban njuh za članove trupe. Oseti nepogrešivo kad je pojedinac u nevolji i pojavljuje se u posednji čas.

– Ilička, svuda te tražim! Čekamo te u „Tri šešira“.

Olga se umorno osmehne.

– Mislila sam da sačekam nosonju ovde...

– Ma on me i poslao da te nađem! Eno ga sa nekim Gavrilovićem, čeka te k'o ozebao sunce! Ajde! Šta si se spetljala?

Olgi pada kamen sa srca. On je traži. Kakav grozan nesporazum. Ona njega čeka, a on nju traži. Pa šta ako je pristigla mlada i lepa devojkica? Blesava li je! Ona je ipak Olga Ilić, jedinstvena pojava na ovom podneblju. Ogrne kaput brzo i krene za Petrovićkom.

Nije samo pismo velike Štroci spasilo Mariju od Olginog gneva. Spasila je još jedna prinova u trupi. Milorad Gavrilović – Gospodin priključiće im se početkom februara, a njegovo prisustvo značilo je samo da ova trupa postaje malo pozorište, da će ipak opstati i da im zaista neće biti dosta glumaca. Olga je zaboravila svoje bore u garderobi i sa sobom ponela osmeh.

Scena predstavlja bedem zamka, gde Hamlet sreće Duha. Bogoboj režira, pored njega stoje glumci u nepotpunim kostimima Horacija (Stanko Beković), Hamleta (Miodrag Beković), Klaudija (Nikola Dinić), Ofelije (Olga Ilić). Ostali iz trupe sa strane posmatraju Bogoboja. On klekne na pod i grli zamišljene noge. Zastenje:

– „O, vi nebeske sile sve! O, zemljo! I šta još? Da l' pakao da dodam?...“

Bogoboj ustaje, staje na noge.

– I nemoj mi reći da ne umeš ovako.

Hamlet se duri.

– Pa ja tako i radim.

– Hoćeš li da ti pokažem kako ti radiš?

Ostali se smeju. Beković ćuti, šta bi drugo? Bogoboj se zatrči ka desnom kutu pozornice, i odande pravi prekrupne korake,

ponavljajući citat glumom, koja je prenaplašena. Maše rukama, udara se u grudi.

– „Ooooooooooooo, vi nebeske sile sve! Oooooo, zemljooo! I štaaaa još? Da l' pakao da dodam?“

Glumci se smeju. Bogoboj čisti pantalone od prašine.

– Smešno, smešno... 'ajd' sad ti.

“Hamlet” padne na kolena. Umesto da počne da deklamuje tekst, uhvati se za koleno i počne da vrišti. Petrovićka u nekom improvizovanom kostimu koji bi trebalo da označi Gertrudu pritrčava i pipa Bekovićevo koleno.

– Uh, sunce ti... već je nateklo!

Beković stenje od bolova, a Bogoboj mu prilazi i smeje mu se.

– E baš tako treba da zvučiš!

Beković zaurla od bola Bogoboju na uvo:

– Ma vodite me kod doktora!!!

Glumci ga nose sa scene. Bogoboj se hvata za glavu. Viče za njim.

– Magarče!!!

Seda na sedište u prvom redu. Na pozornici stoje maskirani glumci. Klaudije seda na proscenijum.

– I? Šta ćemo sad da radimo? Ode nam glavni glumac.

Bogoboj ustane. Šutne sedište.

– Ništa nećemo da radimo! Scena nam je očajna! Kostimi se raspadaju. Laerte, jesi li sredio svoj mač?

Radošević, koji bi trebalo da glumi Laerta vadi patrljak mača, koji se ponovo odvalio.

– Ništa, odustajem! – vikne Bogoboj i istrči napolje.

Pritrčava mu Olga, u kostimu Ofelije.

– Stani, nosonja, majke ti! Evo smo svi voljni da poguramo malo.

Bogoboj se vrati do proscenijuma. Gleda oko sebe.

– Ko još zna ulogu napamet?

Bogoboj gleda svakog ponaosob i polako se smiruje. Glumci sklanjaju pogled. Jedino ga Olga gleda istom strašću kao i pre petanest godina, kada je onako zahvalno sijala zbog lutke. Bogoboj skače sa proscenijuma. Maše prstom ka Olgi.

– I ti znaš tekst!

Olga se nemoćno nasmeši.

– Zaboga, to bi bilo previše. Ne mogu ja...

Olga traži pomoć od glumaca.

– Recite mu! Kako će žena igrati Hamleta?! To bi bio skandal!

– Kad si se ti sekirala zbog skadala?

„Klaudio“ skače sa scene staje pored Bogoboja.

– Ne moram da ti objašnjavam koliko time riskiramo?

Bogoboj ga ljubi, pa krene da svlači Olgu.

– Brzo, Ofelija, skidaj kostim, nemamo puno vremena!

Okreće se oko sebe.

– Ako je mogla Sara Bernar, možeš i ti. Roksanda! Čestitam, igraćeš Ofeliju!

Roksanda, prestravljena od celokupne situacije, ne sme ni da pita za zdravlje svog muža. Drži Ofelijinu haljinu i gleda ka vratima kad će se Petrovička pojaviti. Marija Taborska sedi na sceni i podiže pobedonosno Laertov mač.

– Popravila sam ga!

Olga prevrne očima. Naravno da će igrati Hamleta. Ako ni zbog čega drugog, ono u inat novajlijama što vole da priskaču u pomoć nezvani. Preći će preko sopstvenih granica i pokazati svima da jeste jedna jedina, neponovljiva Olga Ilić.

Žena koja se udvara drugoj ženi na sceni – to je bilo jedino što je konzervativna publika uočila gledajući ženskog Hamleta, i nije im se dopalo. Pola sale je izašlo napolje, motiv ostalih da ostanu još uvek nije jasan. Jedina jasna činjenica bila je da je ovaj eksperiment izazvao negativne reakcije i opšte zgražavanje. Gavrilović je posle predstave očitao lekciju Bogoboju, prizivajući ga svesti. Insistirao je da se stvar spasi i da se uloge podele kako je bogom dano. Ni ostali nisu bili najsrećniji ishodom, egzistencija im je zavisila od prihoda pozorišta, a celokupna zarada je otišla na pripreme ovog komada. Sada je sve zavisilo od Bogobojeve odluke, i na radost svih prisutnih, pristao je da sam igra Hamleta i da Olgi prepusti Ofeliju. Ona je sedela u uglu garderobe, sa peškirom na licu. Nikada u životu nije se osećala posramljenom kao sad. Ostala je tu i kad su svi izašli iz prostorije i zaplakala. Prezirala je suze, umela je da ih vrati u sebe tek pukim inatom, nikakve koristi nije mogla imati od njih. Ovo je bilo toliko strašno, da je morala da se sakrije i otplače. I kao da je ovo bio tek početak, setila se oca, majke, Koste, svog detinjstva i svih poniženja koja je otrepela. Setila se batina, gladi i nemaštine. Setila se nasilnih ljubavnika, setila se gadnih i galantnih, sve potiskivano je grunulo iz nje, i najzad se setila svoje lutke. Legla je na pod i jecala, prikrivajući jecaje peškirom.

Bogoboj pali svetlo, i ugleda Olgu kako sedi sama na sceni. I dalje je u kostimu Hamleta. Naduvena je od plakanja, ali mirna. Bogoboj joj prilazi kao pokajnik.

– Nisi u “Tri šešira”?

– Bio sam, ali mi rekoše da nisi tamo, pa sam mislio da te potražim...

Olga gleda ispred sebe. Boji se da će, ako ga pogleda ponovo krenuti suze. Klimne jednom i upre pogled u imaginrnu tačku, treće sedište u četvrtom redu. Bogoboj sedne do nje. Pali cigaru.

– Bila si najbolji Hamlet kojeg sam ikada gledao.

Olga mu uzima cigaru i povlači dim.

– Nosonja... volela bih da zaboravim ovu noć.

Bogoboj je uhvati za ramena i ozbiljno je gleda.

– A ja ne smem da zaboravim, malecka. Hvala ti, bila si sjajna.

Olgi ponovo kreću suze, ali neka lupnjava ispred joj otme pažnju i skrene joj misli sa samosažaljenja. Kroz vrata za publiku ulazi fotograf, sa čitavom skalamerijom. Olga upitno gleda Bogoboja. On mu maše, sa osmehom.

– Ovamo! Našli smo je, Mićo!

Bogoboj pogleda Olgu.

– Za mene. Tako, u kostimu.

Fotograf Mića namešta aparat. Bogoboj improvizuje fotografski studio. Olga, u neverici samo stoji i posmatra.

– Nosonja, dosta mi je Hamleta za večeras, majke mi.

Olgi ponovo krenu suze, ne zna da li bi ga ubila ili samo legla tu i otplakala još malo, ali sigurna je da neće ovekovečiti svoj apsolutni poraz.

– Malecka, – pritrči joj Bogoboj i uzme za ruke – bila si hrabra, bila si sjajna, ja moram da imam dokaz da smo uspeli! Ti moraš da imaš uspomenu na noć kad si porazila ove moralne bogalje. Malecka, blistala si! Ja sam poražen, posramljen što ću nositi taj kostim posle tebe, razumeš? Molim te, samo mi učini još ovo. Ja, ja...

Bogoljub klekne.

– Ja te svim srcem molim da mi pružiš to zadovoljstvo i isučeš mač pred majstor – Mićom.

Olga otrči sa scene. Bogoboj se okrene Mići.

– Majstore, ništa. Kupi skalameriju.

Majstor Mića se pobuni.

– A ko će da mi plati što sam sve ovo dovukao ovde?

Bogoboj silazi sa scene sa namerom da reguliše povređen fotografski ponos, ali ga Olga preduhitri.

– Stani! Sad ćemo da se slikamo!

Vratila se noseći rakiju koju je izvukla iz Stankovog skrovišta.

– Ja ne mogu dok ne otremem bar jednu.

Bogoboj joj pritrčava i ljubi je. Ona nazdravlja.

– Za Hamleta!

Otpije prilično iz boce, pa ponudi Bogoboja.

– Neću da pijem sama.

Bogoboj gucne. Olga pogleda ka fotografu.

– I ti, majstore! Ako si došao u pozorište da zaradiš, ima da poštuješ pravila kuće.

Fotograf priđe, prekrsti se, pa cugne. Olga zapeva. Vreme prolazi prebrzo, čini joj se da ne može prestati da širi emocije, a flaša sa rakijom je skoro prazna. Njih troje šetaju bocu i pevaju zajedno, a još uvek Hamlet nije ovekovečen. Olga i dalje odlaže taj trenutak, ne ume da objasni stanje u koje je zapala. Bogoboj nešto šapuće fotografu, ali se on odmiče od njega.

– Molio bih vas da se uozbiljite. Gospodine Rucoviću, ponoć je. Išao bih kući.

Bogoboj ga grli, jednom rukom, s namerom da se ubeđuje sa njim.

– Hajdemo! – kaže odjednom veselo Olga.

Mića oštri sliku. Namešta barut na blic, i čeka. Bogoboj joj doda mač.

– Odlučio si, Hamlete! – namigne joj Bogoboj.

Blic opali, i Mića ponovo počne da se pakuje. Ali Olga tek sad hvata zalet. Izuva čizme i ostaje bosa. Počne da se svlači i pevuši.

Bogoboj joj prilazi i polako otkopčava svoju košulju. Mića bi da pokupi aparaturu i pobegne odavde što pre, ali je malo pripit, i prilično šokiran, pa mu ne ide. Marijin neočekivani dolazak prekida ovo veselo veče koje se očito otrglo kontroli. Njena zbunjenost draži Olgu, njeno prisustvo je tako nepotrebno ovog časa, da ne može da se obuzda. Gnev isijava iz nje, i čeka idealan trenutak da raspori ovu malu bez Hamletovske dileme.

– Vi ste tu? Čekali smo vas u “Tri šešira”. – kaže Marija, i oseća da treba da se izgubi odavde što pre.

Olga je pogleda izazovno.

– O? A samo si se ti vratila? Da nećeš malo da se slikaš...

Mariji je neprijatno. Pruža depešu, negde u vazduhu joj ostala ruka, niti prilazi sceni, niti ko prilazi njoj. Iako je znatno popravila akcenat, sada, potpuno zbunjena, ponovo počinje da se gubi u rečima, i da traži onu pravu, kako bi izbegla Olgu.

– Hteli smo da budemo proslavimo, pa smo je skrili, ceo dan. Depeša od kralja.

Olga joj lagano prilazi, dok se Bogoboj iza ubeđuje sa fotografom.

– Priznaj, došla si da se slikaš sa nama ... ali moraćeš malo da se svučeš, jer ćemo i mi...

Olga skida bretele svog korseta. Marija baca depešu i istrčava iz prostorije. Fotograf Mića briše čelo, a naga Olga se uvija u čaršav, koji je našla.

– Skini se, Nosonja. Hoću da ceo Beograd zna da si samo moj.

Bogoboj se svlači, i dobacuje Mići.

– Još samo jednu sliku, majstore!

Olga mu pruža depešu koju je donela Marija.

– Kralj ti poručuje da si dobio orden Svetog Save... Pravi prijem u tvoju čast. Pobedio si, Nosonja.

Bogoboj vrišti od sreće, ljubi je, padaju na pod, smeju se.

– Sad, majstore, sad nas slikaj! – viče Bogoboj.

Mića se buni.

– Kako ću, kad ste goli?

Olga se cereka.

– Goli, no što! Va fankulo, maestro, pituraj, aprotamente! – insistira Bogoboj, i Mića puni blic barutom, i psuje, jer je rakija baš jaka, a situacija baš naopaka.

Slika ih poslednji put, i odlazi. Sutra će pokupiti od opreme šta večeras nije. Ovi glumci nemaju stida ni pred poštenim zanatlijama, ni pred kim. Mića ne zna da ovi glumci žive mnogo toga, da bi se bavili banalnostima poput ove. Posle toliko uloga koje odigraju, više nema načina da se emocije iskažu drukčije, nego divlje i neuobičajeno, jer glumci, posle toliko replika, više nisu sigurni koje su reči zapravo njihove, a koje pripadaju liku. Koje su emocije stvarne, a koje prizvane? Koliko lica je otkriveno, koliko kostima promenjeno? Zato su goli i divlji. Vrte se po podu, na sceni beloju od čaršava.

Epizoda sa ženskim Hamletom je zaboravljena, Bogoboj je publici doneo svoj, nesvakidašnji prikaz ovog dela, u koji je publika mogla uživati, ne remeteći svoju krhku koncentraciju pitanjem ko se krije iza kostima Hamleta. Uživali su u onome u čemu su mogli i prethodne večeri, da im čvrsta moralna načela nisu bila tako bahato narušena. Skandal oko žene koja igra danskog plemića je doveo u Kolarac mnoštvo radoznalaca, pa je sala bila još punija. Hamlet je okončan ovacijama, a Bogoboj je, kako bi potvrdio ozbiljnost svog pozorišta, priredio za kraj najavu budućeg gosta u ovoj trupi, Milorada Gavrilovića. Dočekaog ga je na scenu sa vencem na kojem je pisalo: „Svom jedinom pravom reditelju, umetniku Gavriloviću“, a Gavrilović je na scenu izašao sa vencem na kojem je pisalo: „Umetniku Rucoviću“. Dva prijatelja su se

zagrlila, a sala je odjekivala od aplauza i uzbuđenih uzvika. Od tad, pa sve do Uskrsa, kada je sala bila iznajmljena zbog projekcije filmova o Isusu, ovo je pozorište radilo punom parom. Repertoar se širio, izvođene su predstave koje je publika imala prilike da gleda i u Narodnom pozorištu, obrađivani su i komadi koje je Bogoboj sumanuto prevodio. „Saloma“, Oskara Vajlda, zbog koje je Olga svojevremeno isterana iz Narodnog pozorišta, ovde je privukla mlade, sveže glave, i već polovinom marta, Mihajlo Marković, dostojni naslednik rigidnog sistema uprave Nikole Petrovića, hvatao se za glavu, gledajući kroz prozor sve te frakove, i sve te najfinije toalete koje se polako kreću ka Bulevaru, gde je preseljeno Bogobojevo „Drugo pozorište“. Beković je predvideo ovu mogućnost par meseci ranije, no ni sanjao nije da će krajem marta dobiti poziv od upravnika Narodnog pozorišta da postane njegov redovni glumac. Drugo pozorište je pretrpelo veliki gubitak, ali povremeno gostovanje Čiča Ilije, Dimitrija Ginića, i Dobrice Milutinovića davalo je nadu da će se ova opsena održati i opstati u nepravednoj borbi opstanka. Odlazak i Stanka Kolašinca, mesec kasnije, i naprasna udaja Petrovičke, osulo je grupu koja se svela na Bogoboja, Gospodina i Olgu, i još par amatera. Marija Taborska je nestala onog dana kad je donela depešu, o njoj nije ni bilo vredno misliti.

Jedini izlaz iz ove mučne situacije bila je turneja, ali Gospodin nije uzalud zaradio svoj nadimak. Naime, on se žestoko protivio čergarskom tezgarenju, i nije mu na pamet padalo da ide igde iz Beograda. Knjiga je spala na dva slova. Bogoboj i Olga su ostali sami, rešeni da se sa turneje vrate sa „svežom krvlju“, kako je Bogoboj najavio i u svoje pozorište dovedu nove glumačke nade. Gospodin je smatrao da je Beograd dovoljno veliki da im pruži mlade i talentovane glumce, da je besmisleno otići iz razrađenog pozorišta.

Preklinjao je Bogoboja da raspišu audiciju, ali se oko ovoga nisu mogli nikako dogovoriti, jer je Olga donela poslednji sud.

– To bi značilo da priznajemo da smo pobeđeni. – rekla je ozbiljno. – Hoćete li na sva zvona da objavite poraz?

Bogoboj i Gavrilović su je mrko gledali.

– Šta ste se smrkli? Nije nam prvi put da putujemo.

Olga je navukla svoje kožne rukavice i ustala. Gospodin je ustao za njom.

– Nema potrebe da me pratite, gospodo.

Značajno je pogledala Bogoboja.

– Nosonja, pakujem li i tebe ili putujem sama?

Bogoboj je uzeo šešir. Rukovao se sa Gavrilovićem i uhvatio Olgu za ruku. „Tri šešira“ su ostala iza njih, a Gavrilović ih je dugo gledao kako odlaze niz ulicu. Nije imao snage da im kaže da je i sam bio pozvan da se vrati u Narodno, koje ga je par godina ranije oteralo u prevremenu penziju. Kao da su osećali da su izopšteni i da jedino oni neće dobiti poziv iz te ustanove, otisnuli su se van matice. Da su ostali, vajkao se Gavrilović, nikada se ne bih vratio... Otišavši, odlučili su umesto njega. Toliko je bio zanet u svoje misli, da nije primetio Čiču, koji mu je prišao s leđa i na uvo viknuo iz sveg glasa:

– Kukurikuuuuuu!!!!

Skadarlija, bašta kafane ”Tri šešira” jesen. Za kafanskim stolom sede Bogoboj, Olga i Gospodin. Prošlo je tek par meseci a njih dvoje deluju umorno i nervozno. Upravo su se vratili sa turneje.

Ne govore mnogo o tome, ali Olga sluti da će uskoro jedno od njih pući. Mnoštvo tezgaroških trupa je preplavilo Srbiju, neka smešna konkurencija se pojavila, i za čudo, osvojila ljude temama koje njoj nikada nisu bile interesantne. Potpisivanje aneksije Bosne izazvalo je gnev stanovništva, ljudi insistiraju na patriotskim komadima i pesmama. Još juče ih je porazio guslar, zaboga, koji je pevao o junaštvu srpskom. Nestali su uzdasi za sevdalinkama, nikoga više nije briga za ljubav Romea i Julije, a njoj se bore pojavljuju preko noći od puta i dima u seoskim kafanama gde su kao poslednji prosjaci igrali nekakvu komediju del arte, i gde su jedva izvukli živu glavu jer je gazda hteo da je oblubi. Pomalo joj je i smešno kad se vrati u prethodnu noć, kad su njene štikle orale nečiju njivu, dok je Bogoboj zaostajao pod teretom kofera. Pobacala je mnoštvo divnih haljina. Spasio ih je šumarak u kojem su se sakrili od horde pijanih paora, smrzavala se celu noć, i nije joj pomogao kaput od kamilje dlake koji je potpuno upropastila. Čemu? Nosonja bi ponovo da gradi pozorište ni iz čega. Jutros su se zamalo pobili jer je zaboravila njegovu prepisku u nekoj palanci pre neki dan. Toliko toga su protraćili, a on je jutros u vozu kukao za pismima kao da su mogla da ih nahrane. Naravno da se otarasila papira. U poslednji, preostali kofer nisu mogla da stanu. Prioritet je bio nakit, jer nakit može da ih nahrani a pisma neće. Njegove su iluzije pogubne, u Šapcu su ih pristojno oterali, u Subotici ismejali, u Rumi nisu mogli ni prenoćište da nađu... jer nisu imali poželjan repertoar. Gladna je i promrzla, i srećna što je u Beogradu. Ovde je ipak njena publika, ovde je ludilo konstantno umereno.

Gospodin ih uverava da je i ovde situacija loša: Nušić je predvodio protestante, upisivali su se u “knjigu umrlih”, simbolično, pokazali kralju da su spremni da ginu za Bosnu. Olga se umorno naslanja na Bogoboja.

Bogoboj je oseća kao teret. Pre par dana je pisao Grolu i ponizio se koliko je mogao, samo da ih ponovo vrati u Narodno pozorište. Ova guska pored njega nije svesna da je pobacala značajna dokumenta, prepisku sa njim, Štrocijevom, sa samim kraljem! Bacila je sva pisma koja su mu pisale sestre, što je najstrašniji zločin. Njihova pisma su mu bila poput amajlije. Nema više ničega... knjige koje je godinama kupovao su se rasule za njima, seljaci će paliti vatru u svojim furunama sa skupo plaćenim tekstovima čiji im jezik nije poznat. Ona je konstantno gladna. Kao da je od svega najbitnije napuniti njenu otežalu guzicu! Ne može više da je smisli, omatorila je i otežala. Sinoć je nosio njene krpe kroz vojvođanske njive, kao kakve dragocenosti, i zamalo izgubio glavu jer je umislila da je neko od onih nesrećnika dotakao njeno dragoceno dupe! Spava mu se, ali mora da ostane budan i pokuša da spasi mrvicu dostojanstva koje su mu ostale.

Gospodin poručuje ćevape. Olga se mazno protegne, njen apetit se budi na pomen hrane, dok Bogoboj savladava mučninu.

– Ma nismo gladni...

Olga ga šutne ispod stola. Gospodin se pravi da nije primetio. Olga ljupko najavi da mora do toaleta i odšeta u kafanu. Gospodin i Bogoboj ostaju sami.

– Ne bih voleo da budem prvi koji će ti reći, ali tek da se ne zanosiš, mislim da treba da znaš, zgrada Drugog pozorišta pretvorena je u opersku salu.

Bogoboj užasnuto pogleda Gospodina.

– Kako?! Zašto nas niko nije obavestio?

Gospodin ga blede gleda.

– Na koju adresu sam mogao da ti pošaljem vesti?

Bogoboj uhvati Gospodina za ruku.

– Jesi li pričao sa Grolom o nama?

Gospodin izvije obrve.

– Pisao si mu.

Bogoboj klima glavom, osmehuje se, pa se uozbilji kad shvati da Gospodin nema ništa lepo da mu saopšti.

– Ja ti napišem da hitno dođeš, a ti mu napišeš pismo u kojem mu objašnjavaš kako se vodi teatar!

Bogoboj nemoćno podiže ruke.

– Kako sam drugačije mogao da napravim uvod? Stavi se na moje mesto. Posle onakvog uspeha...

– Posle onakvog uspeha si otišao iz Beograda!

Gospodin se osvrne, pa spusti ton.

– Imaš sreće što je on zaista dobar čovek i odličan poznavalac teatra.

Bogoboj se opet osmehne. Baš se oseća kao budala, verovatno tako i izgleda, ali nema povratka, dostojanstvo je izgubljeno, otišao u nepovrat, i ulogu budale će odigrati verno.

– Ti razumeš da ja nisam sam, moram da mislim i na Olgu...

Gospodin ga tužno gleda.

– Ti znaš da je ona tamo nepoželjna, da nema glumice sa kojom se nije posvađala.

Bogoboj uzima vazduh da nešto kaže, ali Olga se vraća i prekida ovaj razgovor.

– O? Još nisu stigli ćevapi? – okrene se ka vratima kafane – Koliko treba ovde da se čeka na uslugu?

Bogoboj stisne pesnice. Olga sedne i okači mu se o rame.

– I, Gospodine, prijatelju, brate... hoćemo li opet da zatvaramo Narodno?

Bogoboj lupi pesnicom o sto.

– Olga!

Olga se trgne.

– Shvataš li da nemamo gde da radimo?

Trenutak pucanja je obostran. Olgu dodatno draži miris koji nikako da se ovaploti u ćevape, nema više strpljenja za njegove uvrede bez povoda. I sama povisi glas.

– Ne dozvoljavam taj ton, Rucoviću! Tako možeš na tvoju ženu da se dereš!

Gospodin ustaje. On svoj nadimak nosi sa izvesnim pedigreeom. Ne podnosi scene ni tračeve, i najmanje što želi je da bude uključen u jedan. Uzima šesir jer vidi da bura nadire, i brzo se nakloni.

– Odoh ja...

Bogoboj ne obraća pažnju na njega, nastavlja svađu.

– Nemoj Katicu u ovo da uvlačiš. Za razliku od tebe, ona je ipak dama.

Olga lupi šakom o sto. Gospodin plaća ceh i isklizne sa trotoara.

– Je li tako?!

Bogoboj crveni, njegove brazde po licu dobijaju ljubičastu boju.

– Zbog tvojih hirova ostali smo bez prebijene pare!

– A ko ti je zarađivao te pare? Ko je morao da radi, dok si ti tugovao ko zna za čim!

– To se zove intelektualni rad. Ali kako bi ti i mogla o tome išta da znaš?

– Videćeš ti šta ja sve znam.

– O, sad i pretiš?

– Neka, videćeš...

Ćevapi stignu u nezgodno vreme. Bogoboj joj prinese tanjir.

– Znaš samo da jedeš! Na!

Olga proguta knedlu. Naprasno, apetit je napustio. Ustane i klimne mu glavom.

– „Na“ tebi. Ja sam ipak Olga Ilić. Pazi na manire kad razgovaraš sa mnom.

Bogoboj postane nevidljiv, kao nekad Kosta. Iza njega, u izlogu fotografske radnje stoji izložena njihova fotografija, gde su obnaženi i srećni. Olga ugleda sliku, setno se nasmeje i ode.

Olga je poslednji put videla Bogoboja u Smederevu. Posle jednog prijatno provedenog vikenda, njen pratilac, mladi oficir, imao je želju da „začini poslednju noć“ u jednoj od smederevskih gostionica. Leto je odvodilo ljude kraj reke, tvrđava je bila posećena mnoštvom šetača, a Olga i mladić su tražili miran kutak u kojem bi njihova tajna veza i ostala tajna. Pronašli su izmeštenu gostionicu, iz koje se čula pesma. Provirili su kroz prozor, veselo promatrajući lica unutra. Tako se desilo da je Olga, pod škiljavim petrolejskim lampama u oronuloj figuri loše našminkanog glumca prepoznala Bogoboja. Stajao je na sred gostionice i u pratnji violiniste, vidno pijan, posle pesme najavio Hamletov monolog. Prvi Olgin impuls bilo je zlorado likovanje zbog ove okolnosti, nasmejala se i povukla svog ljubavnika bliže prozoru.

– Vidiš? Jednom me je uvredio i vidiš kako mu se vratilo.

Mladić je potpuno pogrešno shvatio Olgu. Pun poštovanja prema njoj, zatitrao je od želje da tog klovna nauči pameti. Olga ga je stisla za ruku.

– Ne. Hoću da ga gledam. Budi miran, ovo je ipak Hamlet.

Šta to može značiti mladiću koji se tek ispilio iz oficirske škole? On poseduje dovoljno veliko obrazovanje da zna ko je uopšte Hamlet, ali ne poseduje iskustvo ljudi kojima je Hamletov monolog poput molitve. On ne shvata finese u izvedbi, mimikriji, podtekstu, intonaciji.

On ne može znati ni da Olga još uvek pati za ulogom Hamleta koju joj je publika onako brutalno istrgla iz ruku, niti koliko je istom ovom klovnu zahvalna što se usudio da joj da šansu. Mladić ove večeri percipira samo njen miris, i blizinu njenih grudi, koje se uzbuđeno sve brže pomeraju. Iznutra, onaj slomljeni čovek je protrljao slepoočnice, kao da prolazi kroz agoniju, kao da će se svakog časa srušiti.

– Umreti, možda usnuti – a usnuti –

Sanjati možda? E tu je prepreka!

Jer zbog tih snova –

Koji bi nam u smrtnom

Spavanju mogli dolaziti kad se

Iz ove buke i zbrke života smrtnog izvučemo

– mi moramo oklevati....

Olga ne može da odoli. Njene usne koje su se do sad nemo micale, polako se oslobađaju, i šapat krene iz nje, u istom ritmu, u istom maniru, govori, bleđa i daleka.

– Zbog toga jadni život naš i jeste

Toliko dug, jer ko bi mogao da snosi

Sve šibe i sve poruge ovog sveta

Nepravde tlačitelja, prezire oholih

Patnje zbog nipodaštavane ljubavi...

Olga stane, napeto gledajući unutra. Glumac unutra se zateturao. Spustio je obe ruke na sto i pogledao lica oko sebe. Ispravio se i ponovio.

– Patnje zbog nipodaštavane ljubavi.

Glumac se pokloni. Samo Olga zna da to nije kraj monologa. Iznutra, Bogoboj se povuče za sto i umorno sedne, uz pratnju slabšnog aplauza.

– Hajdemo odavde. – kaže Olga svom pratiocu i pruži mu ruku

– Ovde je dosadno.

– Draga, Vaše ruke su ledene!

Olga vadi rukavice iz torbice. Napravljene od mekane kože, lako stanu svuda, a otkako ih je dobila, ne odvaja se od njih.

– Vi se tresete! – doda mladić i prigrli je.

Ona nema snage da mu objašnjava. Navlači svoje rukavice i trudi se da promeni temu.

– Vidite ove rukavice? Dobila sam ih lično od kralja. Savršene su za nekog ko se, poput mene, smrzne i u avgustu.

Oficir joj poljubi ruku.

– Rukavice još više ističu Vašu divnu malu ruku ...

Olga je, što zbog ove rečenice, što zbog Bogoboja koji je ostao da se dokusuri u kafani, lako prešla u ono veče kad je pod njima bio Beograd, i kada je Bogoboj primio svoj orden. Kralj joj je rekao istu ovu rečenicu.

– Imate malu, finu ruku. Takve je ruke imala i moja pokojna supruga.

Olga je pogledala Bogoboja. Jedan mig, jedan osmeh, i ponovo joj se vratila boja u obraze. Kralj je nastavio.

– Nadam se da mi moj prijatelj neće zameriti, ali namenio sam Vam jedan poklon, u znak zahvalnosti na ono veče kada ste pesmom ispunili moj dom.

Zatim je kažiprstom pozvao slugu koji joj je predao kutiju.

– Rukavice će još više istaći Vaše divne prste, – nasmešio se, zatim je dodao – a mogle bi Vas ponekad i spasiti od hladnoće.

Kako je samo gorela od nestrpljenja da otvori kutiju! Protokol je nalagao večeru i druženje sa ostalim zvanicama tako nesnosno dugo, činilo se da je prošla skoro večnost dok nije sela u fijaker. A onda je dotakla savršeno mekanu kožu i protrnula od sreće. Brzo je navukla rukavice na ruke i mahala je njima, kao da su tuđe. Mahala je svakome ko je u to doba mogao njene savršene ruke da

vidi. Bogoboj je zadirkivao, i sam opijen neočekivanom pažnjom i čašću, javno ukazanom. I njemu je kralj nešto značajno rekao:

– Rucoviću, ti si jedan od retkih ljudi kojima zavidim.

– Meni? – uzvratilo je Bogoboj – Pa ja sam samo ubogi...

– Ti si istinski slobodan čovek. – prekinuo ga je kralj Petar i potapšao po ramenu.

Bogoboj se samo tu noć podičio svojim ordenom. Nikada nije bio siguran da li ga je dobio zbog istinskih zasluga u oblasti umetnosti ili je ova nagrada stigla kao znak naklonosti prijatelja na položaju. Bogoboj je i dalje sumnjao u veličinu svojih dostignuća, pa je zaključio da je orden ipak trebao da pripadne nekom drugom, nekom većem. Prezirući protekciju u bilo kom obliku, Bogoboj je skinuo orden sa sebe te večeri, i Olga je sasvim sigurna da ga je negde usput i izgubio. Završio je kao oronuli klovn, kako ga je nazvao njen mladi pratilac, jer je zaboravio zlatno pravilo – bez mecene, umetnik je prosjak.

– A zašto ne bismo otišli negde gde ćemo imati zabavu samo za sebe? – upitao je mladić nestrpljivo.

Olga ga je pomazila po licu i pogledala očima zaljubljene žene. Zatim je tiho pustila glas.

– „Da znaješ, mome, mori, da znaješ

Kakva je žalba za mladost,

Na porta bi me čekala,

Od konja bi me skinula,

U sobu bi me unela,

U usta bi me ljubila,

Of, aman, zaman, mlado devojče,

Izgore mi srce za tebe!“

Olga je znala, da će jednom sve proći. Sećanje na njenu majku koja je izašla u kaljačama ispred svinjca, kose pokupljene u maramu,

oronule lepote i usahljih očiju progonilo je odavno. Ovaj slučajni pogled na Bogoboja pod petrolejskim lampama uplašilo je na isti način, jer je osećala da će jednom i to morati da dođe. Starost joj se prikradala podmuklo, a pred njom je stajao lep, mlad oficir, tek stasao za život. Gledala ga je zaljubljeno jer je u njemu videla sebe mladom i lepom. Njegovi nespretni izrazi naklonosti mogli su je samo ganuti u ovom trenutku, i ona je, pošto je završila pesmu, poljubila te nespretnne meke usne. Do jutra će zaboraviti i njegov lik i njegovo telo, od njega će ostati samo nemaštoviti poklon, kojim će joj se zahvaliti za prijatno druženje, sve je to Olga već iskusila i odavno izbegavala, ali večeras je žal za mladošću toliko jaka da će podneti njegove dečачke ruke na sebi još jednom, ne bi li makar na tren prevarila ogledalo, koje je iz dana u dan otimalo ono što je davno poklonila Bogoboju – njenu mladost.

1912.

Olga je pokušavala da zaplače, ali joj nije išlo. Umesto suza, po obrazu su klizile njene rukavice. Mekota i miris kože delovali su umirujuće. Umro je, mislila je, ali je njegov svaki minut bio vredan življenja. Njen bol je duboko, pojavio se kao praznina u stomaku, kao klica besmisla koja je počela da raste od momenta kad je saznala da ga više nema.

– Nosonja, sa tobom makar nikad nije bilo dosadno.

I tada je bol počela da raste i da se širi. Iz stomaka, krenula je u grudi. Olga je gubila vazduh. Što je više bolelo, to se Olga više inatila. Nekako je uspela da dođe do izlaza i rekla.

– E nećeš, vala!

Izašla je, ponovo ljuta na njega. Stanje besa bilo joj je jedini izlaz da sebe podseti da je još uvek živa.

Marija Taborska prilazi kovčegu. Ljubi Bogoboja.

– Još uvek se nadam da je sve samo šala.

Prislanja mu njegov orden do usta da proverí da li diše. Shvata da je stvarno mrtav i strese se.

– O, mili, mili moj...

Mazi ga po licu i upija njegove konture, dok ga povremeno ljubi.

MARIJA

1910.

Kafana je poluprazna. Konobar se nalaktio na šank, za jednim stolom sede četvorica, a za drugim stolom sedi Bogoboj, sam. Oterao je sve prijatelje i poznanike i počeo da pravi nered. Marija je čula da je od jutros pijan i svadljiv, i jedva je dočekala da okonča sa predstavom ne bi li ga našla. Danas je trebalo da se vidi sa Milanom Grolom, upravnikom, i da konačno dogovore njegov status, ali je, umesto u pozorište, završio ovde. Ona žurno ulazi u kafanu, i kad spazi Bogoboja pođe ka njemu i bez pozdrava sedne za sto. Bogoboj podigne glavu i ugleda je. Čudno, kako pijan čovek ima potrebu da se pravi trezan. Iako je jedva uočio da je to ona, trudi se da započne konverzaciju, ne bi li pokazao kako još uvek vlada sobom.

– O, Marija? Šta tražiš ovde?

Marija, uzbuđena zbog sopstvenog, strogog tona, koji njenim detinjastim glasom zvuči komično, suprotstavlja se pitanjem.

– A ti? Šta ti tražiš ovde?

Bogoboj se pijano nagne leđima nazad, teška mu je glava. Pruža ruku u vazduh.

– Utehu...

Sto do njega se nasmeje, onako od srca na ovu kratku ispovest. Bogoboj bi da se osvrne i posvađa, ali ne može da drži glavu. Odmahne rukom.

– Skroz sam propao, mala Mare. A tako i treba. Baš tako treba! Marija pogne glavu.

– Ne znam šta bih mogla reći...

Muzika svira “Svilen konac”. Bogoboj cokne jezikom.

– A šta bi mi i rekla?

Pokaže na papir, koji stoji raširen na stolu.

– Depeša od sestre mi, Bosiljke...Otac mi je umro.

Marija zna kako boli smrt.

Nagledala se mrtvih dovoljno za ceo život. Ostala je rano sama, jer joj je gotovo cela porodica pomrla od tuberkuloze. Ona nije umela da objasni odakle joj tolika životna snaga, da preživi i sušicu i sve svoje gubitke. Nastavila je, i sticajem okolnosti postala glumica.

Ona nije bila rođena za teatar, nju je na pozornicu dovela puka potreba da opstane.

Mogla se udati za nekog pristojnog čoveka i živeti na salašu, ali su miris kravlje balege i apa koja se širi od gušćijih pera za nju bili nenošljivi. Mogla je biti pekareva žena, ali je kijala od brašna, otužni miris kvasca u testu joj je stvarao mučninu, nije joj se dalo da svoju skromnost opaše pregačom. Mogla je i naučiti da šije, prehranilo bi je umeće poput ovog, ali je Marija bila kratkovidna, udenuti konac u iglu je za nju bio ozbiljan poduhvat. Mogla je postati mnogo toga... ili nije. Postala je glumica prosto što je bila nesposobna i nejaka za išta drugo. Sebe je smatrala neuglednom, pa je sve što je postigla, uglavnom postigla ogromnim trudom. Gluma je iziskivala njenu mentalnu angažovanost, a to je u njoj bilo jedino što je besprekorno radilo. Bez problema je savladala osnove glumačkog zanata, nadogradila je taj zanat lako i bezbolno, postala je vešta i veoma dobra na pozornici. Otišla je iz svih pristojnih ponuda, da postane glumica, a najmanje je nalikovala tome. Kad je upoznala

Bogoboja, učinilo joj se da je sve ono što je do tada znala tek bleđa senka onoga što bi mogla kao glumica da ostvari. Nikada nije zaista izbacila sliku njegove male trupe iz glave. On je među njima sijao kao buktinja, a neko poput Marije mogao je samo sa strane da se divi svetlosti. Nije ni slutila da bi mu se mogla dopasti, tu je uvek stajala Olga, oštra i energična, lepa i raskošna. No, Olga je donakle bila u pravu, Marija se zaista konstantno vrtela oko njega, ali nije ni pomišljala da Olgi ukrade muškarca. Marija je krala zanat.

Kada je onog dana zabasala u njegovu trupu, nije mogla ni da pomisli da će joj biti bitno gde će pijan i nesrećan okončati loše vesti. Ona ustane, jer iz iskustva zna da je pogubno ostati u takvom stanju na jednom mestu. On mora da se pokrene, da iskoči iz te stolice i zaigra. Pruža mu ruku.

– Hajdemo odavde. Videćeš, kad se naspavaš, sve će biti drugačije...

Bogoboj lupi jako rukama u sto. I gosti kafane i kelner gledaju ka njima, ali niko ne reaguje. Nemo gledaju, jer i oni su bili nekad tako pijani. I oni su lupali po stolu od očaja. Pošteno bi bilo reći da im ne bi ni palo na pamet uopšte da gledaju, da nije kraj njega sela lepa devojka, upola mlađa, pa se čude. Nit' je lep, nit' je normalan, nit' je zvao. Šta li traži đavola, i šta se petlja gde joj mesto nije, to ih mnogo više buni nego Bogobojev ispad i lupanje šakama o sto. A on se umirio, i namrštio.

– Idi kući, – kaže joj.

Marija spusti glavu do njegove.

– Hajdemo zajedno.

Bogoboj ponovo uzima depešu i gleda. Ne vidi slova, ali je zapamtio tekst. Dovoljno je da vidi taj papir i da se vest ponovo surva na njega. Pogleda onda Mariju. Kako da joj objasni da on nema gde da ode?

– Znaš li koliko godina čekam da mi otac oprostí?! I sad... nema. Ubilo ga je to što sam glumac... Maštao sam da me gleda na sceni! Da mu pokažem ovo...

Vadi orden iz džepa, pa ga baci iz sve snage u čošak kafane. Marija vrisne, užasnuta ovim činom.

– Ne!!!

I ponovo se pažnja prisutnih okrene njima. Marija otrči po orden, a Bogoboj samo odmahne rukom.

– Eto, poklanjam ti... sad mi ništa ne znači.

Marija mu prilazi i hvata ga pod ruku.

– Hajdemo.

Bogoboj je gurne od sebe.

– Samo ti izvoli. I nije ti mesto ovde, u ovo doba. I nisam ja taj, za kog treba da brineš...

Marija ponovo prilazi.

– Hajde sa mnom.

Bogoboju je već loše od pića.

– Radiš li gde?

Marija ponovo seda.

– U Narodnom...

Bogoboj se setno nasmeši.

– Narodno je čudo! Al, vidiš, ni to mi se ne da!

I konačno, kao da tako treba, posle ove ispovesti, pada u nesvest. Jedan od četvorice pripitih muškaraca za susednim stolom drsko dobacuje:

– Je l' se onesvesti, više?!

Marija koristi ovu pažnju. Nije momenat da se sa njima raspravlja, kad joj mogu biti samo od pomoći. Deluju joj snažno.

– Možete li ga, molim Vas, poneti do mog stana? Evo, to je odmah tu, a ja ne mogu sama...

Bogoboj se budi iz sna. Gleda nepozantu sobu, koja je uredna, sveža, puna cvća. Marija je kraj njega. Briše mu čelo.

– Psssst. Polako. Čuvaj snagu. Dva dana te trese groznica.

Bogoboj želi da ode odatle, ustaje iz kreveta, ali ga uhvati nesvestica, vrati se u krevet. Sve vreme stenje.

– Gde si požurio? Imaš li gde da odeš? Nemaš. Lezi onda tu, i oporavi se, pa posle idi ako imaš bolje.

– Zašto radiš sve ovo?

Marija ne trepće. I sama je tražila odgovor na ovo pitanje. Pored svih samarićanskih motiva, koje je mogla da navede, nije odabrala nijedan.

– Ne znam.

Bogoboj zastenje.

– Nezgodno je, narod će svašta da priča...

Marija ga gleda kako pokušava da se nalakti u krevetu. Ovaj pokušaj da se odbrani od bilo kakve pomoći je smešan. Još smešnija je briga o njenom moralu, do kojeg joj je u ovom trenutku najmanje stalo. Ono što Mariju zaista brine je mogućnost da će on jednog dana povratiti snagu i otići.

– Neka priča.

Bogoboj se sruči u krevet.

– Nađi Gospodina. Ili Čiču. Reci im da me vode negde odavde.

– Ne! – vrisne Marija, i sad joj je jasno zašto je pošla da ga traži, zašto ga je dovela u svoj stan, zašto mu se potpuno posvetila.

– Ja te volim – kaže bez daha.

Bogoboj se osmehne. Naravno da ga voli. Olgu intuicija nikad nije varala. Marijin nagli odlazak iz trupe i čudnovato zapošljavanje u Narodnom bila je Olgina intervencija da otkloni devojkicu. A

on je nikada do sad nije zaista pogledao. Lepa je i mlada. Nežna je, poseduje drugačiju vrstu snage od svih njegovih predašnjih žena. Na ulici se verovatno ne bi ni okrenuo za njom, jer bi mu se činila previše finom za njegov ukus.

– Premlada si, a ja sam nosat – kaže.

Marija mirno prihvata odbijanje. Ušuška mu noge, i ustane. Uzima tanjir supe sa stočića.

– Hajde, pojedi nešto.

Bogoboj se okreće ka njoj. Pogleda celu sobu. Spazi fotelju, preko koje je prebačeno ćebe.

– Tu si spavala?

Marija se nasmeši.

– Mala sam, stanem svuda.

Bogoboj tone u san. Marija leže pored njega, na kraj kreveta, gleda ga opčinjeno.

Bogoboj možda sanja, a možda ga sećanja vraćaju u daleku 1877. godinu. Posmatra scenu u njegovom domu, kao uljez koji voajeriše u jednom blistavom trenutku svog detinjstva. Iako je i sam učesnik u ovom fragmentu svog života, on stoji po strani i gleda nekog drugog Bogoboja, dečaka od osam godina koji se vrpolti pred majkom. Ona ga silom umiruje i iz džepa svoje kućne haljine vadi češalj, tu mrsku napravu odraslih koja se, hvala Bogu, još uvek ne primiče njegovoj glavi prečesto. Prilazi im Gavriilo.

– Oće li to skoro?

Njegova žena češlja dečaka, i preko njegove glave raspravlja sa mužem.

– I što tamo ima videt? Miči se napasti, moj Gavro. Samo ga mogu iskvarit lakrdijaši.

Gavrilo namešta mantiju, ispravlja nabore.

– Bog s tobom, ženo, idemo u teatar, ne u cirkus! I kako to misliš: “Ima li što videt?” Gledaćemo „Gorski vijenac“. To mu je krv.

Marijeta i dalje češlja Bogoboja, a to ga sve više boli.

– Samo mu je osam. Ne zna se sam ni počesljat.

Gavrilo značajno podigne prst.

– Vazda je na vakat učit se rodoljublju. To će od njega svarit boljeg paroha, boljeg čovjeka... 'Ajmo sine.

Bogoboj hvata oca za ruku, i pre nego što izađu, rasturi urednu frizuru. Majka viče za njim.

– Uuuh, manitove! Do' ćeš doma!

Marija ulazi vidno uzbuđena u stan. Bogoboj deluje sveže, već je za stolom i radi na tekstu.

– Imam mnogo lepe vesti! Dobro je, sediš.

Bogoboj se okrene ka njoj i upitno je pogleda.

– Išla sam da razgovaram sa upravnikom pozorišta.

Bogoboj oseti neki neprijatan grč u stomaku.

– Grol?

Marija klima glavom.

– Gledao je sve tvoje predstave, oduševljen je svim tvojim inovacijama, naziva te genijem! Pozdravlja te!

Bogoboj se okrene ka papiru.

– Lepo. Pozdravi i ti njega.

– Rekla sam mu da si bolovao, da si kod mene, i da ti je žao što se niste sreli kad je trebalo...

Bogoboj obliže usne. Najednom su suve. Marija čučne pored njega, uhvati ga ze ruke.

– Želi te na sceni.

Bogoboj je bolećivo gleda. Posle mnogih šansi koje je proćerdao, nestvarno je da se pojavila još jedna.

– Mare, ne šali se sa mnom.

Marija sija i to je dovoljno. Upšte ne mora da objašnjava da je ugovor spreman i da su se vrata Narodnog napokon otvorila, ali je jače od nje. Ovo je poslednji korak u njenom negovanju ove bolesne nobične živuljke, i osmeh koji mu titra na licu je nagoni da priča, priča, da ispriča sve lepe vesti ovog dana.

– Želi te na sceni, u pozorištu, spomenuo je tvoje prevode, režiju, sve!

Bogoboj gleda sobu oko sebe, Mariju, papire na stolu. Odjednom, sve ponovo dobija smisao, osim njene lude i bespotrebne ljubavi koja čini čuda.

– Mare, premlada si da bi na mene trošila vreme.

Marija se smeje. Ni opaske starog cinika je ne mogu pomeriti sad. Ustane i pogleda ga izazovno.

– Starija sam od Olge čitavu godinu, pa ti vidi šta ćeš sad!

Bogoboj skoči sa stolice i zavrta je.

– Luda si, anđele! Luda i moja!

Marija se glasno smeje. Njihova radost ubrzo prerasta u strast, završavaju u krevetu, zajedno.

Govoriti o seksualnosti je neprimereno. Dame ostaju dame jer su muškarci još uvek džentlmeni i čuvaju njihovu nevinu pojavu upakovanu u čipku i til. Iako su niži slojevi oslobođeni inhibicija i seks doživljavaju kao svaku drugu potrebu, ljudi od manira se

ustručavaju da o svojim ljubavnim poduhvatima šire priče, ali ih te konzervativne ograde ne sprečavaju da u istim i uživaju. Toliko je bilo skandala, toliko stvarnih i lažnih uzbuna o ljubavnim afe-rama, i čini se da se više iščekivao novi trač nego razrešenje opasne pretnje sa severa, da se manje vodilo računa o približavanju Austrougarske monarhije nego o kakvoj gospođici koja je gotova da se preda. Seks je finale truda u ovim krugovima, i nije toliko bitan sam užitak koliko lovina koja se posle nekoliko meseci srcem i telom predala osvajaču. Bogoboj je voleo da osvaja žene. Nije umeo da objasni na šta su zaista padale njegove ljubavnice, ali je znao da će pre ili kasnije zaći među suškvu suknju i osetiti slast pobede. Katicu je bio spreman da juri na kraj sveta, i iako je ona bila prilično uskogruda da pokaže ljubavne veštine, nije bilo žene koja je umela da ga uzbudi kao ona. Dugo je osvajao, čak i kad su se venčali, dugo je pripremao na poslednji čin. Svaki put bi se Katica opirala, i predavala, čineći mu tako predigru interesantnom i konstantnom. Da se Olga nije pojavila, nikada je ne bi ostavio, iako joj nikada nije ni bio veran. To Katičino hladno predavanje, praćeno nesuvislim rečenicama u sred slasti, teralo je Bogoboja da traži toplije grudi i okretnija bedra. Nekad su to bile dame iz visokog društva, nekad proste žene, nekad ciganke. Toliko se izveštio u prepoznavanju seksualnosti u ženi, toliko je prozreo njihove igre, da je uvek znao koja mu može dati nivo željene senzualnosti, a koja će nakon svršenog zanosa plakati u njegovom naručju od stida. Voleo je te igre jer je voleo žene. Olga je naspram svake bila vatrena kugla koja ga je satirala u svojoj požudi. Ponekad mu se činilo da je on preuzeo Katičinu ulogu prevarene strane i da je Olga tražila još vatre mimo svih njegovih pokušaja da je zadovolji. Ona ga je toliko usisavala u sebe, da nije bilo načina da pogleda drugu. Tražio je nove, uzbudljive,

neponovljive metode kojima će ovu nezasitu ženu ugasiti. Kad je Olga otišla, ostao je sam. Njegova lutanja su mu donela par slučajnih avantura u seoskim štalama, i ako bi bio sasvim iskren, više ga je zabavljala neposredna opasnost da bane prevareni muž posrnule žene, nego neudobno valjanje po zabitim delovima tuđeg imanja. Mnogo znoja i stenjanja bez ikakvog smisla, bez reči i emocije, ta životinjska strana seksualnosti tek tad mu je postala poznata, i upralja ga je. Odlučio je da provede ostatak života u celibatu i da se posveti intelektualnom radu. Marija je došla kao blagoslov. Unela je život u ljušturu kakvom je postao. Posle toliko godina neznanja, tek sad je otkrio radost vođenja ljubavi, igru tela u kojoj je sve govorilo o apsolutnoj predaji. Marija je bila topla i nežna, uzimala ga je kao dar. On je u nju uranjao sa strahom i stidom, pazeći na svaki grč na njenom licu, na svaki uzdah. Njeno lice se menjalo pod njim konstantno, i Bogoboj je pored igara strasti i slasti, ugledao ljubav. Marija je davala svoje telo u paketu sa dušom. Kada je dostigao vrhunac, pozeleo je još. I Katica i Olga, i čitav niz drugih žena nestao je u lakom trnjenju koje je osetio. Marija je sijala pored njega, dok su njene ruke neumorno šetale po njegovim grudima. Koža joj je bila meka, privio je tu svilu uz sebe i osetio mir.

Blažen spokojem koji je neočekivano naišao, u njemu poče da raste pesma, da probije grudi, da razmakne usne. Ta se pesma pojavila iz skrovitog kutka njegovog sećanja, potekla daleko sa primorja, iz detinjstva. Bogoboj je zapevao iz sveg glasa, a Marija je imala prilike da čuje delić onoga što je od svih ostalih čuvao – njegovu žal za domom, za porodicom i korenima kojih se tako lako naizgled odrekao.

– Ljubio se bio golub sa golubicom, ljubio se bio golub sa golubicom.

Gledalo ga mlado momče sa djevojčicom, gledalo ga mlado momče sa djevojčicom.

Golub guče, tiho njemu momče govori, golub guče, tiho njemu momče govori:

“Crven ti je kljun, golube, u golubice, crven ti je kljun, golube, u golubice,

Al su ljepša medna usta u djevojčice, al su ljepša medna usta u djevojčice

Bjela su ti bjela perja u golubice, bjela su ti bjela perja u golubice

Al su ljepše ruse kose u djevojčice, al su ljepše ruse kose u djevojčice...

Poljubi me djevojčice, pa ću tebe ja, poljubi me djevojčice, pa ću tebe ja

Pa ti mene, pa ja tebe, pa će biti dva, pa ti mene, pa ja tebe, pa će biti dva ...”

Kad je otpevao odlomak pesme, koje se začudo, još uvek sećao, počeo je da priča.

– Mare, anđele, ja sam zgrešio.

Marija je ćutala i slušala o porodici koja živi mimo njega u jednom dalekom gradiću kraj mora i bori se za očuvanje identiteta i šture egzistencije. Opisao joj je oca, koji je otišao bez oprosta na usnama, opisao je majku, tvrdu na suzama, miris narandže i ćud mora. Reči su probile barijeru, i duša mu je slobodno letela po sobi u koju se spuštao mrak. Sutra je trebalo da donese budućnost, ali Bogoboj nije mogao u nju da stupi pre no što pusti prošlost i sve noćne more iz sebe. Govorio joj je o snovima, koji su ga pred zoru budili u znoju. U njima je otac plakao, rekao je, i zaplakao i sam.

– Ja sam otpadnik kojeg taj čovek nije zaslužio, – dodao je i zario glavu u jastuk.

Marija je ćutala, i prešla rukom preko njegove kose. Posmatrala je kako se polako smiruje pod njenim dodirom i pustila ga da uto-
ne u san.

– Spi sladce, miláčku, vyspat se.

Izbegavala je upotrebu češkog jezika, i trudila se da ga zaboravi. Noćas je, poput Bogoboja, i sama pustila onaj skriveni delić sebe da odleti sa usana. A Bogoboj je sanjao poznate, daleke predele, gde mu je duša tajno, svake noći putovala.

Odzvanja pesma u manastiru Savina. Bogoboj sedi pored oca i pokušava i sam da pevuši uz hor.

– „...Sava i sada u gornjem gradu, pred Boga pada, podiže glas,
Kad nas zlo vozi, moli i prosi, da Tvorac od tog izbavi nas...

O, pojmo, pojmo, radosno Savi, sveg srpstva slavi, pojmo mu svi...”

Održava se Svetosavska akademija, i uključeni su svi viđeniji Kotorani i Budvani. Bogoboj će te večeri upoznati Špira Ognjenovića, Stevana Vrčevića i Filipa Kovačevića. Njegov otac smatra da je veoma važno da dečak upozna hrabre i bistre momke poput njih, koji umeju da zapevaju u horu, ali umeju i da se pobune protiv Austrougara. Za Špira se zna, a za ovu dvojicu tek naslućuje da su bili umešani u krivošijski ustanak, i da su potpirivali i ostale Bokelje da se late oružja i bore protiv moćnije sile. Bogoboj je maštao kako će se pred njegovim očima odigrati borba, i zamišljao je ove ljude kako jurišaju uz poklič na uniformisanu vojsku. Ti vojnici u uniformama nemaju lica, oni su masa koja se kreće i pada pod snagom pojedinaca u nošnji. Zamišlja i oca kako ga

svojim velikim telom štiti od nadolazeće stihije, uvija ga u svoj veliki kaput i nosi...

Utisak koji je Bogoboj poneo sa sobom, pošto je upio sve te priče o junaštvu, bio je toliko snažan da nije ni shvatio da je ovo samo san i da on, zaista uvijen u očev kaput spava, dok kočija trucka nazad, ka domu. Trenutak kada je otvorio oči mu je doneo još magije te večeri – iznad Kotora, bedem je sijao, na njemu su baklje gorele i pravile vatreni luk iznad grada. U moru se ogledao toliko verno, da su more i kopno tog trena načinili celinu, pa je kroz prozor video veliki sjajni krug. To je ličilo ovom dečaku na vrtešku, pozeleo je da se popne na nju i sa nje posmatra svet i u njemu hrabre borce za slobodu. Umesto toga, pogledao je u svog oca. On je utonuo u neke ozbiljne i tmurne misli, jer deluje tužno dok gleda negde ispred sebe, ne primećujući igru svetala i vode. Umoran od tolikih uzbuđenja, Bogoboj se nasloni na njega. Kao da je tek tad Gavrilo postao svestan dečakove glave, podiže ruku i pričvrsti malo telo uz sebe. Bogoboj još jednom virnu preko očeve ruke u vatreni ringišpil i zaspi.

Probudio se odmoran i smiren. Démoni su nestali. Očeva ruka je bila jastuk na koji je položio glavu, a Marijine oči su jutros sijale pored njega.

– Kako si spavao? – upitala je.

Bogoboj je privio uz sebe i nasmešio se.

– Ponovo sam postao dečak, anđele.

Onaj blaženi osećaj se vratio, i ponovo je uronio u Marijino telo. Nije mislio na susret sa upravnikom, ni na buduće probe. Nije

bilo važno koja će mu uloga biti dodeljena, jer je utočište bilo tu, u njegovim rukama, i pulsiralo je u Marijinim grudima. Zaista, više nije bitno čiju će masku ovog puta nositi, dokle god je nosio davno izgubljen identitet.

Sada stoji na sceni i razmišlja o svemu što ga je nosilo tom utočištu. Bio je ovo buran život, bila je ovo intimna predstava. Duhovnost, koju je otac toliko želeo da mu približi, pronašla ga je na njemu svojstven način, i mimo kanona crkvene ustanove. On je pronašao Boga u svom bezbožničkom lutanju. Možda je to prokletstvo umetnika, pomislio je. Svaki pokušaj da se ode dalje od postojećeg je izigravanje Boga, i možda smo zato i prokleti. Iza sebe čuje korake, i prene se iz ove kratke ispovesti. To Milan Grol dolazi. Gleda scenografiju za predstavu koja svečano najavljuje povratak barda Narodnom pozorištu. Njegovo je uzbuđenje veće od Bogobojevog, i to ne ume da sakrije. Veselo trlja ruke dok mu se obraća.

– Jeste li spremni? Večeras je veliko veče.

Bogoboj začkilji.

– Šalite se? Na ovo sam čekao.

– Rucoviću, predugo ste bili odsutni. Samo polako...

Marija dolazi u kaputu, nosi i Bogobojev u ruci.

– Hoćemo li da krenemo? Moraćeš malo da odmoriš.

Milan joj klimne glavom. Stisne Bogoboju ruku.

– Vidimo se na premijeri...

Bogoboj se nesigurno osmehne.

– I posle premijere, nadam se.

Milan klimne glavom.

– A što se toga tiče... mislio sam da vas zamolim da malo poradite sa našim glumcima, da ih malo glumački podučite Vašim metodama. Da li bi Vas to previše opteretilo?

Bogoboj naknadno protrese ruku Milanu.

– Bila bi mi čast!

Milan Grol odlazi. Marija pridržava kaput Bogoboju, koji poslušno uvlači ruke u rukave. Ona je svedok čudesnom vaskrsenju, a treba mu svedok. Treba mu potvrda da sve ovo nije tek san, i da se neće probuditi pijan za stolom u “Tri šešira”.

– Šta kažeš na ovo, Mare?

Marija ne govori ništa, samo ga gleda, potpuno opčinjena. Bogoboj je pomazi po licu.

– Olga bi pozelenela od zavisti, ali ne ti. Tiha i jaka, istrajna... spasila si me od smrti, anđele.

Marija mu ljubi ruke, kojima Bogoboj prelazi preko njenih očiju.

I ponovo se nižu noći pune pesme u Skadarliji, ali glumci, pisci i slikari koji su nekad uz muziku činili razne ludosti, sada su mirniji i povučeni. Skadarlija je postala mesto promenade i pristojne zabave, ovde su stolovi puni nekog nepoznatog mladog i nadasve pristojnog sveta. Čak i ako iskrsne neki eksces, to naprave gimnazijalci čiji testosteroni traže đavola, pa ako ga ne nađu u liku kakve mlade dame, otresu par rakija i potuku se na sred kafane. Glumci su se tukli isključivo u garderobi. Zakulisne radnje nisu im nikad smetale da se kasnije mire u kafani. Nekadašnji nevaljalci sada su kao ozbiljni i zreli ljudi sedeli za svojim stolom i pili u tišini. Bili su gosti u svom kvartu. Čiča Ilija pije svoje pivo, dok mu oči živo igraju na sve strane.

– Nit’ mi njih znamo, nit’ oni nas. Kako to?

Bogoboj se setno nasmeši.

– Oni, koje smo znali su pokojni.

Dobrica Milutinović se igra svojom čašicom.

– Vela Nigrinova, Janko Veselinović, Coca Đorđević...

Bogoboj podigne prst.

– Nemoj Sremca da mi zaboraviš.

Čiča Ilija se boji smrti, lekara i ičega što bi imalo veze sa njegovim telom. Ljutito odmahne rukom.

– Da, da, da, Milovan Glišić, Radoje Domanović, ima li još ko, da im popijemo za dušu i da zaboravimo. Pa nije ovo kapela, momci, nego kafana!

Čiča mahne konobaru i ispije svoje pivo.

– Daj, dete jednu turu, al' na njegov račun.

Dobrica se pobuni.

– Što na moj?

– Zato što nas podsećaš da smo desetkovani. – odvrati Čiča i klimne konobaru da ga posluša.

Bogoboj se nasloni na stolicu i zamisli se. Spisak umrlih prijatelja je veći, ali Čiča je u pravu. O tome treba ćutati. Retki su preživeli poput njih trojice i Gospodina. Nema više žamora koji odzvanja iza leđa kad prođe sokakom, nema više onog životnog naboja koji je mamio u kafanu da se tamo nešto desi.

– A sećate li se kako je Nušić dobio po nosu kad su se Domanović i Jaša Prodanović pobili? Domanović baci čašu na Jašu, ovaj se izmakne i čaša pogodi Nušu!

Sva trojica prsnu u smeh. Čiča se zagrcne.

– A novinari, navalili na Nušića da ga sahrane...

– A njemu ništa! – doda i Dobrica.

– A kako će njemu išta biti? Taj se mačor skrasio u Novom Sadu.

– Ili u Subotici?

Nema ni Nušića. Ovo je jedini zaključak do kojeg su stigli na kraju smeha. I opet je razgovor zamro. Konobar je doneo novu turu i prijatelji podigoše čaše.

– Za sve odsutne saborce! – kaže Čiča, možda preglasno, jer se par začuđenih lica okreću i zbunjeno gledaju u njihovom pravcu.

Čiča dostojanstveno isprazni svoju čašu piva.

– Za sve njih i nas! – kaže Bogoboj i ispije rakiju u cugu.

– Ljudi, ja ne mogu da eksiram vino! – snuždio se Dobrica, i opet ih smeh pokrenu u dobrom pravcu.

Novu turu je poručio Bogoboj. Za dane koji dolaze, kaže. On ne zna smisao ove zdravice, ne zna šta to treba da dođe, smežurani su i umorni. Ipak, njegov angažman u pozorištu je pokrio i glumu i nastavu mladima, i režiju. Upliće se i u scenografiju, izbor kostima i plaća muzici da se katkad pojavi u pozorištu. Sve je svoje eksperimente sproveo, sve ideje istrošio, a opet se nije zasitio teatra. Sad ima dovoljno novca da plati turu, ali retko ima sa kim da je popije, iako svake noći u kafanama traži ono prošlo vreme, i insistira na razgovoru. To su neki novi pisci i slikari, neki mladi ljudi, koji gaje neuredne frizure i komunističke ideje. Bogoboja nikad politika nije zanimala, dosadni su mu i neotesani. Zato je večeras srećan što je uz Čiču i Dobricu.

– Za dane koji dolaze, – objavi svečano i digne čašu.

– Ček, šta to znači? – pita Čiča – Najavljuješ li to zimu?

Bogoboj se smeje. Da, šta to znači?

– Bolje da nazdravimo filmu! U tome je budućnost. – prekine ga Čiča.

Uporno radi na tome da snimi „Karađorđa“. Nekoliko puta je nudio Bogoboju da se pridruži ekipi, ali je ovaj nabusito odbijao govoreći da će u teatru sačekati sve krajeve. Čiča zna da je Bogoboj osetljiv što se filmske projekcije favorizuju i što publika hrli pre na

neku osrednju projekciju kakve gluposti nego na vrhunsku predstavu, pa koristi ovaj momenat da u priču doda malo žara. Bogoboj odmahne rukom. Da li ga to piće brže stiže, ili je neka neobjašnjiva tuga navrla iz njega, Bogoboj spusti čašu i uhvati Čiču za ruku.

– E, moj Čiča... jedan od nas će poživeti dovoljno dugo da o ovome priča... A kome, kad bolje razmislim? Ljudima smo zabavni jer igramo igre koje su im nedostupne, poput cirkuskih nakaza koje će baciti niz put čim nas se zasite. Doći će na red ti tvoji filmovi, i ko zna šta još, a teatar će umirati. Nikoga više neće biti briga za nas dvojicu i za trud koji smo uložili da ih obrazujemo. Oni teatar gledaju samo kao zabavu. Oni jedu, piju, spavaju i množe se. Govore o novcu kao o božanstvu. I bojim se da može biti samo gore. Mi smo prošlost, Čiča, a ovo naše vreme... nestalo je.

Čiča se uozbilji. Dobrica gleda negde u daljinu i uzdahne. Bogoboj opet podigne čašu.

– Za propast! – ispije čašu i okrene je na stolu. Uzme šešir i izađe iz kafane.

Čiča se počese po nosu i srkne pivo. Slad, koji je obožavao je nestao, u ustima mu je ostala samo gorčina. I iako će i sutra sresti Bogoboja u pozorištu, zna da se njih dvojica suštinski više nikad neće sresti.

Bogoboj zaista njuši neko novo vreme. Iza ugla ga čeka nešto novo i neponovljivo, oseća, ali ne može se zareći ni da je sreća, niti tuga. Možda je Čiča u pravu, možda samo sluti zimu, novembar je zlobno oštar ove godine.

Uvije se bolje u kaput i požuri kući, Mariji.

Ovaj mir koji je pronašao predugo traje, i ne ume da nasluti šta to vreba iza, ali oseća da je veliko. Svu svoju snagu on ulaže u posao, a predah uzima u kafani. Sve manje spava, jer ne sme da izgubi više ni čas da grandiozno dočeka taj trenutak promene. Marija ga neguje iz dana u dan, ponekad pogledom, ponekad osmehom, njemu je to postalo dovoljno da ga podseti da je živ. No, Marija ne misli tako. Brine je što uolikoj meri izgara u radu sa mladim glumcima, što kulise oslikava sam, što večeri provodi u žučnim raspravama sa socijalistima, piscima i slikarima. Jer, pored sve intelektualne hrane kojom se snabdeva, Bogoboj fizički kopni. Ona uredno nosi šerpice sa hranom i traži ga na mestima tako neprimerenim za ove sitne nežnosti, da se njihove svađe dešavaju jedino zbog ove lude brige i tuđeg podsmeha. Nije joj stalo hoće li se ko smejati što se pretvorila u “ženu s cegerom”. U tom cegeru ona mu nosi zdravlje i ljubav. I koliko god on želeo da bude sveprisutan u procvatu kulture, ona želi samo da joj se svake noći pojavi na vratima. Ljubomorna je na te umove koji joj ga krađu, kivna što on ne vidi da ne može podmiriti toliko rasprava i predstava, da ne može odigrati sve uloge, niti može od Narodnog pozorišta očekivati da ispuni sve njegove vizionarske poduhvate.

Ispalo je da su oboje imali pravo. Bogoboja je iza ugla sačekala upala pluća, pa leži u bolničkom krevetu, a Marija redovno dolazi u posetu, predstavljena i lekarima i sterilnom atmosferom. Svaki dan, kad stigne, prvo izvadi lonče vrele supe iz cegera. Svaki dan Bogoboj napravi kiselo lice.

– Jedi! Sad ima da me slušaš! Da si me slušao na vreme, ne bismo bili ovde.

Marija okreće glavu, da joj Bogoboj ne vidi suze. On koristi momenat i prosipa supu u lopatu ispod kreveta. Spušta šerpicu na noćni stočić. Svaki dan, ovo su njihove uloge, a dijalog koji potom

usledi je varijacija na temu – kako smo dovde došli. Razgovor nikad nije prijatan i svodi se na obostrani trud da ono drugo uveri u svoju ljubav i brigu. Pomalo su smešni što su još uvek nezgrapno zaljubljeni, pa se ponašaju kao deca.

– Sad se ljutiš, anđele... ‘Ajde reci, kako sam mogao da napustim predstavu? Ja sam je režirao. Jesi li videla samo kritike?

Marija se okrene ka njemu, skrštenih ruku.

– Briga me za kritike! Jedino si ti bitan! Imaš upalu pluća! Shvataš li ti koliko je to ozbiljno?! I zašto si prosuo supicu?

Marija svaki dan otkrije ovaj njegov nestašluk i grdi ga. On je nikada neće dovoljno naljutiti da odustane od napora da i sutra donese supu. Bogoboj ćuti. Gleda kroz prozor.

– Znaš li, anđele, šta je ozbiljno? Dolaze mi prijatelji, kolege, čak i kafedžije, obožavatelji, ljudi koje nikada nisam video... a niko od mojih. Nikada nisam mislio o tome, nisam imao kad... Ali otkad sam ovde, mislim na Budvu. Miriše mi more.

Marija ga zagrli. Bogoboj, bleđ, modrih usana, sa kolutovima oko očiju, naslonjen je na više jastuka u polusedećem položaju. Naviru mu suze na oči, i kao da još uvek jeca. Marija zove sestru.

– Sestro, zovite doktora! Ponovo se guši!!!

Marija ga umiva vodom, ali je on tera od sebe. Nekako dolazi do daha.

– Mare, idi.

– Ćuti. Diši... Tako, ne napreži se...

Bogoboj pravi napor da se pridigne u krevetu.

– Čuješ li? Idi!

Marija bi nešto da kaže, ali Bogoboj hvata šolju za čaj i gađa je.

– Bježi odavde!

Marija odlazi, očajna. Bogoboj ostaje sam u sobi, i bori se za vazduh. Ulaze dve sestre i doktor.

– Bježi, – šapuće dok se bori za novi udisaj. Toliko se guši da ne vidi da Marije više nema i da su ruke, koje ga sada dodiruju tuđe.

Kako su dovde došli? Kako je uspeo da ugrozi i nju, da je sroza do podsmeha i svede je na pomajku iako je upola mlađa od njega? Kako je uspeo i sebe i nju ovoliko da upropasti?

Desilo se spontano, jer je bilo neizbežno.

Bogoboj, pokisao do gole kože, nosi dva kotura debelog konopca, ostavlja ih na sceni. Penje se na scenu i trčecim korakom dolazi do kulise sa majstorima, pun entuzijazma, zaboravlja da skine mokru garderobu sa sebe.

– Malo više podigni taj stub! I učvrsti ga dobro! Povešaćemo neke mlade prinčeve tu!

Marija dolazi besna. Nosi mu suvu garderobu.

– Dolazi ovamo! Zar moram da te jurim svuda da bi se presvuкао u suvu odeću?

Bogoboj je zavrti, ispadaju joj stvari. Kad je spusti, podlakti se, vrcne.

– Ovako sam zgodniji.

Majstori se nasmeju tome. Marija ne može da odoli, smeje se.

– Molim te, presvuci se.

Bogoboj gleda ka majstorima.

– Još, još!

Marija ga hvata za rukav i odvodi sa scene. Bogoboj popušta, izvinjava se majstorima.

– Izvinite, mama mi brani da ostanem!

Majstori se smeju, zvižde.

Sada, u miru svoje osame, on može jedino da vraća davno potisnute slike i da beži u prošlost, ne bi li se zaštitio od onoga što vreba iza ugla.

Proleće, 1894. Na terasi Rucovića sede Bogoboj i Gavrilo. Sa terase se vidi more, i mala bašta u kojoj su procvetale pomorandže i limunovi. Terasa je u kamenu, kamene su i klupe, na kojima sede otac i sin, kamen je okrugao sto ispred njih. Na stolu stoji činija sa suvim smokvama i orasima. Marijeta izlazi na terasu iz kuće i sipa im lozu u čašice.

– Davno sam ja zborila...

Gavrilo uzdahne duboko i potapše se po kolenima.

– Neka te, Mare...

Ignoriše sve njene opaske na bruku koju podnose zbog odbežlog sina i sa nadom gleda Bogoboja.

– I? Što nam je činjet'?

Bogoboj uzme smokvu i strpa u usta.

– Tata, nisam više dijete. Tvoj sam, Rucović sam. Tako je kako je. Možeš li s tim?

Marijeta plane.

– Sad ga to pitaš? Će si bio kad su nam muštuluke vatali?!

Gavrilo kao da se prene iz sna, drekne na nju.

– Marijeta!!!

Marijeta se prkosno podboči.

– E, Gavrilo? Misliš li da ne znam što ga po noći ne možeš oka na oko sastavit? Čujem te, dok ćutiš: na muku si e te sin jedinac neće naslijedit!

– Ni jedne više!!!

Marijeta uđe u kuću.

Marija ponovo dolazi u bolnicu. Sa vrata vidi sestre, koje su se skupile oko njegovog kreveta.

– Mrtav? Jeste li mu izmerili puls, koleginice?

– Nisam. Gušio se, i samo se ukočio. Zar nije jasna stvar?...

Marija se hvata za vrata da ne padne.

– Morate uvek da proverite puls.

Sestra uzima Bogobojevu ruku. Bogoboj “oživi”.

– Aaaaa!!!

Sestre vrište. Marija se smeje, kroz suze.

– Aprililililiii!!!

Jedna od njih se uhvati za grudi, pa se povuče za uši.

– Sram Vas bilo!

Marija ulazi u sobu. Bogoboj je pobedonosno dočekuje. Ni trag od jučerašnje agonije, deluje zdravije nego ikad.

– Anđele! Još uvek sam u formi.

Sestra se okrene Mariji.

– Videste li Vi ovo?

Svi se ponovo smeju. Bogoboj dobija još jedan napad gušenja.

– Nemojte više Vaših šala...Gospodine Rucoviću?...

Marija ustukne. Prekrije rukom usta, odmahuje glavom. Čuje se Bogobojevo krkljanje.

– Brzo, Marija, po doktora. Gospodine Rucoviću!

Marija protrčava pored sestre. Lica koja sretne na hodniku bolnice su deformisana, i siva. Boje se gube, a miris postaje sve jači. To smrt miriše na ustajalost, oseća da se pojavila u ovom hodniku, i zna da je mora preteći. Lica, nepoznata lica oko nje kriju doktora van vidokruga, i Marija viče i zapomaže, ne bi li dobila trku s vremenom.

– Pomozite! Molim vas, pomozite mu!

Bogoboj ponovo ima samo osam godina i spava, naslonjen na ruku svog oca, koji ozbiljno gleda ispred sebe. Bogoboj otvara oči, i gleda Gavrilu. Gavrilu se okrene ka njemu. Osmehnu se jedan drugome. Bogoboj stisne jako njegovu ruku i zaspi. Kočija odlazi u noć.

1912.

Marija priđe Bogoboju i stavi mu njegov orden svetog Save u ruku.

– Spi sladce, miláčku, vyspat se....

Ode do vrata kapele i otvori ih. U kapelu ulaze Katica i Olga i zauzmu mesta pored kovčega. Napolju veje sneg, ljudi su nestrpljivi da uđu.

Kad je zemlja počela da pada na kovčeg, Čiča Ilija se mogao zareći da ovo nije ilovača, već pozorišna zavesa. Sitni delovi zemlje su se raspršili i pomešali sa pahuljama. Tri dame su otišle, čim je svaka od njih bacila po grumen zemlje, a on je ostao da se pita šta to pada po kovčegu, i je li ovo bila samo jedna predstava više. Uprkos hladnoći i vetru, sačekao je da odu svi, i stao pored krsta, koji je iznikao na novonastalom malom uzvišenju ispod kojeg je sada počivao njegov prijatelj. Zapalio je cigaru i pljesnuo par puta rukama.

– Bila je čast gledati te, Rucoviću.

Bacio je cigaretu i krenuo u grad. Čekalo ga je mnogo toga danas, ali nije žurio. Polako je u svojoj glavi prebiraio po sećanjima, i opraštao se od vremena prošlog. Imao je utisak da je odlazak Bogoboja okončao jedan period, neponovljiv i sjajan. U glavi su mu odzvanjale njegove reči, one večeri kad su davali pomen palim saborcima.

– E, moj Čiča... jedan od nas će poživeti dovoljno dugo da o ovome priča... A kome, kad bolje razmislim? Ljudima smo zabavni jer igramo igre koje su im nedostupne, poput cirkuskih nakaza koje će baciti niz put čim nas se zasite. Doći će na red ti tvoji filmovi, i ko zna šta još, a teatar će umirati. Nikoga više neće biti briga za nas dvojicu i za trud koji smo uložili da ih obrazujemo. Oni teatar gledaju samo kao zabavu. Oni jedu, piju, spavaju i množe se. Govore o novcu kao o božanstvu. I bojim se da može biti samo gore. Mi smo prošlost, Čiča, a ovo naše vreme... nestalo je.

Vetar je počeo jače da duva, i odneo sa sobom Bogobojev glas. Čiča Ilija je opsovao vreme i skrenuo. Iza ugla je nestao u nekoj od kafana, da se ugreje ili da zaboravi, ko bi to još znao.

Već više decenija predajem na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju, odnosno u školi koju smo nekada zvali, kao i u cijelom svijetu, Akademija, Pozorišna akademija ili, kako su jačali i pojavljivali se novi mediji, Akademija za pozorište, film, radio i televiziju, pa se već tako znalo ko se na njoj školuje. Tako sam dugo neposredno primao studente, pratio, radio i rastao sa njima i najзад ispraćao generacije budućih pozorišnih poslenika: glumaca, pozorišnih reditelja, dramaturga, producenata... Tu kao profesori i mi stičemo neka posebna iskustva, pa smo uočili da je malo onih koji strastveno prihvate neke obrađivane teme i uglavnom zadrže kroz život samo vještine savladane tokom školovanja kao osnovu svog daljeg radnog angažovanja.

Ipak, ima i izuzetaka.

Što se mene tiče taj izuzetak je, pored rijetkih drugih, moja bivša studentkinja dramaturgije Ružica Vasić, koja je opsesivno prihvatila i bavi se temom kojom sam se ja bavio dugo vremena. Radi se o liku i djelu jednog od glumaca kraja XIX i početka XX vijeka, a porijeklom sa naših, crnogorskih, prostora, o kome se ovdje, nažalost, malo zna: Bogoboju Rucoviću. Negdje u vrijeme Ružičinog studiranja ja sam završio skoro dvodecenijsko istraživanje posvećeno Rucoviću i u eminentnim časopisima objavio rad pod naslovom: BOGOBOJ RUCOVIĆ – Okvir za portret velikog zaboravljenog glumca. Ovaj rad je uzburkao naučnu i kulturnu

javnost Crne Gore, a posebno što sam tada, kao predsjednik Odbora za pozorišnu i filmsku umjetnost Crnogorske akademije nauka i umjetnosti na samoj Akademiji održao javno predavanje o ovom našem velikom glumcu. To je inače bila rjetkost, uopšte u svijetu, da se na jednoj nacionalnoj Akademiji predstavlja lik nekog glumca. Najzad je i tada najpopularniji dječiji list „Politikin zabavnik“ objavio rad na osnovu mojih istraživanja.

Od tada je Ružica napisala više dramskih radova na ovu temu, nikada ne propuštajući da se konsultuje o svim pitanjima vezanim za Rucovića. Dobila je i neke nagrade za te radove. Najzad, pred nama je i roman o njemu...*“Intimna predstava”*. Možda je i tu našla inspiraciju iz dijela mog rada: „Većina biografa, hroničara, recenzenata i pozorišnih kritičara koji su pisali o njemu, zaključivali su i bili saglasni u stavu da je život Bogoboja Rucovića bio roman. Ali ne onako kako većina ljudi procjenjuje taj pojam «romana»». Stradanja u romanu mogu biti van uticaja glavnih aktera koliko god oni bili čvrsti, stabilni i sređeni ljudi. Kod Bogoboja Rucovića priča je sasvim drugačija. Njegova životna priča je uzbudljiva i pustolovna, ispunjena strašću avanture. To je ciklus koji je uzbudljivo trajao od odlaska iz roditeljske kuće u Kotoru kroz sve nedaće i bijedu čergarenja putujućeg pozorišnog glumca i uspone glumca najvećeg teatra svog vremena Narodnog pozorišta u Beogradu, pa do jezive smrti na bolničkoj postelji, daleko od rodnog kraja.“ Sve je to našlo mjesto u ovom Ružičinom djelu, naravno njenim riječima i posebnim umjetničkim osjećajem i izrazom.

Ružica porijeklom nije iz Budve, ali dugo je živjela u Budvi, pa je i danas tu. Možda zato nije slučajno što se u ovom romanu drži neki principa koje je kao savjet piscima nudio jedan Budvanin Krsto Ivanović još u XVII vijeku. Doduše onda kada je živio u Veneciji i egzistirao kao poznati i slavljani dramski pisac (i ovdje

se potvrdila narodna mudrost da niko u svom selu nije bio prorok), ali sa jasnim principom i sugestijom piscima: „...dozvoljeno je unošenje izmjena u tokove neke istorije ili bajke, ali je u tome neophodna prava mjera. Ne bi trebalo narušiti načelo da neko opšte važeće saznanje ne treba olako mijenjati.“ Naravno Ružičine intervencije u Rucovićevu životnu priču su ovdje prisutne i očigledno su proizišle iz ženske vizure, ali tako se potpuniye osvjetljava ova ličnost. Ovo je do sada nedostajalo i taj pristup treba pozdraviti.

Zato izražavam lično zadovoljstvo što se ovaj roman pojavio iz pera moje drage bivše studentkinje Ružice Vasić i smatram ga još jednim značajnim doprinosom da se ličnost ovog velikog umjetnika ne zaboravi.

*Prof. dr sci. Darko Antović,
redovni profesor Univerziteta Crne Gore*

REHABILITACIJA I NJENI DEMONI – ZAŠTO BOGOBOJ?

U doba kada rehabilitacija podrazumijeva buđenje demona i njena moguća značenja izazivaju strah, zaboravljamo osnovne motive i porive preispitivanja nekih zaboravljenih ljudi i vremena. Rehabilitacija vrijednosti – jedina je pažnje vrijedna obnova u doba kada je vrijednost relativizovana do krajnjih granica. Zar nije osnovni pristup svakom promišljanju preispitivanje parametara po kojima odlučujemo šta rehabilitovati, a šta prepustiti lavirintu istorije ili, ponekad bi bilo bolje, zaborava? Smijemo li pri ovom odabiru koristiti opšte stavove i biti nepažljivi prepuštajući sve duhu vremena? Jer, istorija je pokazala da duh vremena često nosi plitkounnost masa i opasnost procenjivanja većine. I ko je uopšte u savremenom dobu, dobu Znaka i dekonstrukcije, dovoljno hrabar da postavi moralne principe i vrijednosti kao jedinstvene i jedino važeće? Isto to doba svjedoči – samo su oni ograničeni i ekstremni dovoljno smjeli. Jedino vrijedno pažnje i rehabilitovanja nisu ideologije niti lažne vrijednosti prosvjetiteljstva upakovane u provincijsku duhovnost. To su univerzalne vrijednosti, poput ljepote i strasti, koje su uspjele ne pokleknuti pred obiljem patetike, motivacionih poruka i sterilne estetike. To je ona stvaralačka i interpretatorska energija, energija ljudskog bića, koja ljepotu održava na životu uspijevajući da uvijek bude ispred svog vremena. I zato je istinska avangarda, avangarda zauvijek – van vremena i nametnutih koordinata.

Ružica Vasić u svom pristupu Bogoboju Rucoviću pokazala je vještinu da se bavi čovjekom iznutra. Napokon je ova, decenijama nejasna figura, dobila obrise čovjeka i prestala da bude sjenka priča o njemu samome. Sedmo dijete, a prvi sin budvanskog paroha Gavrila Rucovića i majke Marije, sestre Stefana Mitrovog Ljubiše, rođeni Budvanin, potomak starih familija i rod kraljevske loze Petrovića prestaje biti samo zabilješka u faktografskim zapisima. Prestao je biti odjek svojih talenata, zapis o svom radu u teatru, trač o sopstvenim manama i nizu sporednih uloga. Jer Bogoboj Rucović je bio glumac. Moguće, jedan od prvih umjetnika koji su na ovim prostorima razumijevali glumu kao nešto više od puke zabave i lascivnog performansa. Sam je promišljao teatar i razumijevao teatar onda kada njegova teorija nije ni postojala. I nije on zaboravljen zato što je prezren. Njegovi savremenici nisu mogli ići u korak sa njim, a njegovi potomci i potonji teoretičari umjetnosti nisu znali šta da rade sa činjenicom o njegovom postojanju. Nije bio pisac, nije ostavio svjedočanstva o svom radu. Bio je glumac. Bavio se teatrom. Sve što je postigao ostalo je na tim daskama. I, kao što je duhu provincije teško nositi se sa apstrakcijom i istinom, tako djeluje nemoguće rehabilitovati energiju. Vrlo vješto, Ružica Vasić koristi podatke o njegovom privatnom životu, tračeve, zapise o njegovim uspjesima i neuspjesima i gradi karakter. Potkovana teorijskim znanjem o teatru, ali i praktičnim zakonima dramaturškog zanata, ona uspijeva razumjeti karakter ovog čovjeka, izgraditi ga i iznijansirati, tako da održi balans između sentimentalnosti epohe i istinskog svjedočenja o jednom životu.

Kroz tri ljubavne priče pripovjeda se priča o burnoj životnoj stazi Bogoboja Rucovića i te priče svjedoče o njegovoj potenciji. Međutim, autorka nas ne ostavlja na banalnoj ideji o boemštini, seksualnoj potenciji i sirovom buntu. Da je tako, Bogobojev

karakter bio bi tek puka skica, razvratni lik glumca porijeklom sa Mediterana, još jednog u nizu likova *Commedie dell'Arte*. Njegova potencija proteže se kroz cijelo njegovo postojanje i mi dobijamo sliku jednog kompletnog bića, sa unutrašnjim sukobima i oštrim intelektom. Ružica nam jasno oslikava ličnost koja nije mladi buntovnik kojem je porodica namjenila da bude svešteno lice, a on se otisnuo putem umjetnosti, vođen nehrišćanskim porivima. Ružičin Bogoboj nije silueta čovjeka koja varira između tradicije i pogleda u budućnost, kako se najčešće griješi kada se govori o značaju ljudi koji su „bili ispred svog vremena“. Ta tužna floskula govori samo o našoj nemoći da shvatimo da postoje ljudi koji svoje istine žive i da se u postojanju takvih pojedinaca krije priča o anarhijama, revolucijama, avangardama. Ona ga čini tragičnim junakom, onim koji se drznuo da se suprotstavi svemu što su mu namijenili tradicija i priroda. Promuklog glasa, mršav i neugledan on ima nove ideje i neustrašivo se bori za njih. U samom je početku jasno da mora stradati. Zato se roman otvara i zatvara sahranom, jer ona ne znači ništa u životu koji je posmatran kao samo jedan u nizu performansa, pa je u njemu, kao i u pozorištu samom, najvažnije biti dosljedan karakteru i radnji.

Istovremeno, autorka roman nije opteretila teoretisanjem o značaju njegovog istraživanja i poimanja teatra. Ona je, dramaturški veoma vješto, njegova promišljanja uvela u djelanje, što je po klasičnoj definiciji jedino prihvatljivo kada govorimo o razvoju radnje u teatru. I, iako ovo nije dramski tekst, niti klasična tragedija, njen je junak obavezan da djeluje na način koji neminovno vodi njegovoj propasti. Plemenit karakter koji razumije ljude i svijet oko sebe, ali u skladu sa samim sobom prepušta se toku radnje koji je sasvim nejasan i sraman za sve one koji mu se nađu na putu. A upravo svi oni koji mu se nalaze na putu i sa njim ga grade, oni su

ovdje u funkciji antičkog hora. Vješto rukovanje mnoštvom likova učinilo ih je nosiocima tragičnog ritma. Ta gomila nevjerovatnih ljudi koji odslikavaju epohu nisu samo puke epizode koje je teško pratiti, već označitelji etapa Bogobojevog tragičnog kretanja. Oni ovdje izostravaju sliku njegove patnje.

Konačno, zahvaljujući Ružici Vasić, dobijamo jasnu sliku o umjetniku koji je svoje djelo gradio temeljno. Shvatamo da je ovaj čovjek iz provincije, sa mirisnog juga, koji je živio u doba ekspresionizma, odbio da se pokori nametima svog vremena. Njegova uloga Ibzenovog Osvalda u predstavi „Aveti“, na sceni Srpskog kraljevskog narodnog pozorišta ostala je zapamćena po pozorišnom realizmu. To je period u kojem je Stanislavski razvijao svoj „Sistem“, ali on još uvijek nije uzeo maha i ta vrsta istraživačkog pristupa uloži do tada nije viđena u našim krajevima.

Ovo nije doprinos nečijem značaju niti pripovijest o našim precima, već priča o jednom životu kojem je sopstvena istina bila najveća sila, a sve druge velike sile, poput tradicije, zvukova djetinjstva, hrišćanstva i odgovornosti ostale su tek puki odjek što budi nostalgiju za nečim što je bilo ili je moglo biti.

Ovakav, sentimentalni pristup ličnosti koja je značajna figura našeg društva i istorije postavlja pitanje koje je mnogo iznad pojma osjećajnosti.

Možda je krajnje vrijeme da rehabilitujemo svoje heroje? Ne one koji su živjeli u zabludama, već one koji su živjeli istine.

Maja Simonović

Biografija

Ružica Vasić

Rođena 1976. u Kragujevcu.

2012 – Završila Fakultet dramskih umjetnosti na Cetinju, odsjek Dramaturgija (prosječna ocjena 9.78);

2013 – Upisala master studije na Fakultetu dramskih umetnosti u Beogradu.

Profesionalni radovi:

2002 – Pobjedila na konkursu za prvu knjigu edicije Prvenac Studentskog kulturnog centra u Kragujevcu. Objavila zbirku poezije „Trošenje usana na reči“;

2012 – Osvojila nagradu na konkursu Knjaževsko srpskog teatra Kragujevac u pamćenju i izvan pamćenja, dramom „**Hladnjača za sladoled**“;

2013 – Premijerno izvedena predstava „Hladnjača za sladoled“ u režiji Primoža Beblera.

2013 – Drama „**Farmagonija**“ dobila je finansijsku podršku na konkursu Ministarstva Crne Gore za realizaciju programa „Razvoj kulture na sjeveru“;

2014 – Počela rad na seriji „**Mala istorija Srbije**“, kao scenarista–saradnik;

2014 – Angažovana za radio dramu „**Kratka beseda o Zariću i pčelama**“ na Radio Beogradu povodom sedamdeset godina oslobođenja Beograda;

2014 – Nagrađena odlukom upravnog odbora Filmskog centra Srbije za unapređenje filmskog scenarija za scenario „**Nečujna pesma**“;

2014 – Premijerno izvedena predstava „Farmagonija“ u režiji Zorana Rakočevića, u okviru obilježavanja jubileja „Deset godina Kolašinskog amaterskog pozorišta“, u Kolašinu;

2018 – Publikovanje romana “Domodržnica”; izdavačka kuća Nova Poetika, Beograd.

Živi u Budvi.

E-mail adresa: ruzica.vasic9@gmail.com

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-736-02-6
COBISS.CG-ID 35655696
